گُلگِدار

(Interviews)

مُنیر مومن

نچین

نیادے گوں منیر مومن (ماھتاک بلوچی) 03

مئے دیوانءِ سپا (تاکبند دْرد) 35

دیوانے گوں منیر مومن (وش نیوز) 66

” دارءِ اسپ “ءِ سرا باوستے 87

جُستے چہ منیر مومنءَ (نگدکاریءِ بابتءَ) 90

دیوانے گوں منیر مومنءَ(بلوچی زبان ءُ لبزانک) 92

ماھتاک ” بلوچی “ءِ پیںلءَ گوں نیادے

گوں واجہ منیر مومنءَ اے گند ءُ نندءَ را باز وھد گْوستگ۔ تاں دیراں وَ مئے گْورا ایر بوتگ۔ پدا ڈاکٹر ناگمان ءُ عبید شادءَ پہ ایڈٹ ءُ پروفءَ بُرتگ اَت کہ اوداں پدا مزنیں وھدے گْوست۔ پہ اے انٹریوءَ نہ تھنا ما وتی وانوکانءَ ودارءِ جنجالءَ پرّینتگ بلکیں ما ور وتی زردءِ تھا وتارا ملامت کنئگءَ بوتگیں ”نہ بوھگی کارے“ءِ ڈئولءَ بوھگءَ ات ءُ اصلءَ چشیں گپے ھم نہ ات۔ما چہ واجہ منیر مومنءَ چہ بلوچیءِ وانوکاں اے گند ءُ نندءِ دیریءِ پھلی لوٹاں۔

منیرمومن مئے لبزانکءِ تھا پجّارتگیں نامے ءُ اے محتاج نہ اِنت کہ ما پہ آئیءَ دو لبز بہ درشانیں۔ البت اینکہ عرض کناں کہ مئے بلوچی لبزانکءِ اے نمائندگیں باسکءَ گوں اے گند ءُ نند کنوکیں مردم باز بوتگ اَنت کہ ما آھانی منّت واریں۔

عبید شاد، منظور بسمل، حنیف شریف، ارشاد پرواز، اکبر میاہ، عابد علیم، قاسم فراز، ءُ ن ادیبءَ پہ وانوکاں اے انٹریوو گپتگ۔ اگاں اے گند ءُ نندءِ تھا جاہ یے جاہ یے نزوری یے گندگءَ کئیت گڈا آ چہ مارا زانگ بیت۔

(شونکار)

جُست:۔ مومن صاحب درستاں ساری مارا بُگش چہ منیرءَ مومنءِ تئی سفر چونیا بندات بوت؟

پسّو:۔ اے وَ انچیں زمانگےءِ ھبر اِنت کہ بلکن انوں من تر دراھیں جاوراں گُشت مہ کناں پرچا کہ ھما وھدی کہ من اسکولءَ وانگءَ اتاں منی کورسءِ تھا گیشتر اردو شائری اَت۔ من وھدیکہ ۱۹۸۲ سنءَ میٹرک کُت۔ اے زمانگءَ منءَ سما کپت کہ من شائری کُت کناں۔ ءُ اے وھدی منا گیر اِنت کہ منی تخلص منیر مومن ھست اَت اے نہ اِنت

کہ شائریءَ رند من فکر کُتگ کہ منا تخلصےءِ هم ضرورت اِنت بلکہ منی تخلص پیسرا هست اَت ءُ من شائری رندا شروع کُت۔ نامءِ مٹ کنئگءِ جنجالءَ من نہ کپتگوں، منا دوست اِنت من بدل نہ کُتگ۔

جُست:۔ تئی هما بنگیجی زند کہ گْوستگ کہ ترا شئیر نبشتہ پرماتگ کہ همیشانی کمکءَ تو شئیر نبشتہ کنئگائے، آئیءِ باروا مارا بگش اے زمانگءَ تو چونیں زندے گْوازینتگ؟

پسّو:۔ عام انچو کہ مئے چاگرد بوتگ من معاشی صورتءَ نیامی درجہءِ مردمے بوتگوں ناں کہ مزنیں سوسائٹی ییءَ منی تعلقے بوتگ ناں یکدم غریبیں سوسائٹی ییءَ گوں۔ یک درمیانہ درجہءِ زندے گْوازینتگ۔ منا دگہ چوشیں مسلھے گیر نئیت کہ آئیءَ من بہ گُشاں منی سرءَ یا منی شائریءِ سرا همنکریں اثرے دؤر داتگ وتی کسانیں عمرےءَ۔ منا وتی چوشیں هچ چیزے گیر نئیت۔

جُست:۔ اے تئی شائریءِ رنگ اِنت اے تو چوں دست گپتگ، ترا رستگ چونیا؟ تئی زمانہءِ لٹریری پراسسے ترا گیر کئیت یا دگہ؟

پسّو:۔ آ وهدی کہ من شائری زانتگ آ وهدی من بلوچی شئیر هچ نہ ونتگ بزاں من بلوچی ادبءَ واقف نہ بوتگوں، من همے دؤرءِ هبرءَ اوں کہ من میٹرکءَ بوتگوں کساس ۱۹۸۲ءَ آ وهدی منا شئیرءِ هُب پیدا بوتگ ءُ آ وهدی من بلوچی هچ Touch نہ کُتگ من نزانتگ کہ بلوچی چی یے۔ منی دیما گْوستگ اَنت اردوءِ شائر۔ غالب من پورهیءَ ونتگ، اقبال بوتگ، فیض بوتگ یا دگہ بوتگ اَنت۔ من ونتگ اَنت ءُ اے رنگ کہ تو ایشیءَ را مرچی منی گُشئے من نزاناں اے چہ منی تھا اتکگ یا ڈنءِ رنگے۔ من سرپد نہ باں کہ اے منی مسلہ اِنت پرچا کہ منا انچو معلوم بوتگ کہ من همے رنگءَ بنداتءَ کہ شئیر گشگءَ اوں دانکہ روچ مروچی۔۔۔۔ منا وتی رنگءِ بدل کنئگ یا خاصیں تراش خراشءِ ضرورت پیش نہ کپتگ۔ من شروعءَ همے رنگءَ گشگءَاوں هاں آئی تھا منی وتی پریکٹسءِ دخل بوت کنت کہ مرچی یک گْونڈیں بدلی یے ترا بلکیں گندگ بئیت منی رنگءِ تھا، هاں آ هما پختہ کاری بوت کنت، باقی من پہ زانت تراش خراش نہ کُتگ۔

جُست:۔ منیر ادا یک گپے باید اِنت پدا گیشینگ بہ بیت کہ لهتیں مردم هست اِنت کہ گُشنت منیر اردو زدگ اِنت یا مثالءِ صورتءَ عطا زدگ اِنت اے بارہءَ تو چیزے گُشگ لوٹئے تو وت گُشئے کہ تو بندات چہ اردوءَ کُتگ تو اے مَنّ ئے کہ تئی شائریءَ اردو رنگ هست اِنت یا اردو اسٹائل ، اردو ترکیب ءُ اصطلاح؟

پسّو:۔ ناں اردو۔۔۔۔۔۔؟

جُست:۔ گپ بنیادءَ ایش اِنت کہ عطا زدگ یا اردو زدگ؟

پسّو:۔ عطا زدگ وَ خیر من سرپد باں منی شائریءِ رنگءِ تها عطاءِ هچ قسمءِ مداخلت نیست اِنت یا آئیءِ هچ قسم شائر ترا رست نہ کنت یعنی هما وهدءَ کہ من عطا وتی رنگءَ سرپد باں۔ بوت کنت یک مردمے نفسیاتی تحلیلءِ هوالہءَ بہ گیشینیت چیزے آ وَ منی کار نہ اِنت باقی منی اندازہ همیش اِنت کہ عطاءِ رنگ دوست بیت بلئے پہ عطاءِ جندءَ۔ منی جندءِ تها۔ هاں اردوءِ کہ تو نامءَ گِرئے اردو ادب من وَنتگ سک باز ءُ اردو ادبءَ ابید اگاں تو کمے کوشش بکن ئے گڈا بلکن دگہ زبانےءِ رنگءَ هم دربگیج ئے پرچا کہ من سرپد باں کہ ادب بنیادی صورتءَ یکیں چیز اِنت تو آئیءَ تا چنکس زبانءِ تها بهر بکن، منی جذبات منی احساسات هر مردمےءِ بوت کننت کُجام زبانےءِ بوت کننت کُجام ادبءِ بوت کننت آئی اظہارءِ رهبند وڑ وڑءَ بوت کننت گپ پشت کپت اردو زدگیءِ، من سرپد نہ باں کہ اردو کُجام هم زبانےءِ سرءَ اثر دؤر دات کنت پرچا کہ اردو اثر قبول کنوکیں زبانے، آئیءِ تاریخ داں روچ مروچی همیش اِنت کہ آئیءَ چہ هر زبانءَ اثر قبول کُتگ ءُ اثر دؤر داتگ۔ من سرپد نباں کہ منی سرا اردو اثر چتور دؤر دنت۔

جُست:۔ ادب ءُ سنجدگی بلائیں بحثے موجود اِنت دنیاءِ کہ ادبءِ توکا مردم داں چنچو حدءَ مخلص بہ بیت۔ اے حدءَ تاں مخلص بہ بیت کہ فنءِ هاترا هر چیزءِ قربانی دئیگءَ تیار بہ بیت؟ یا کدی کدی زندگیءِ هاترا فنءِ هم قربانیءَ بہ دنت؟

پسّو:۔ منی هیالءَ تئی سوال اینکہ واضح نہ اِنت کہ قربانی چوں دئیگ کپیت فنءِ هاترا زندگیءِ تو گشت کنئے کہ سقراطءَ زهر وارتگ قربانی داتگ اے وڈ جُست کنئگ لوٹئے؟
جُست:۔ تو اےSense ءَ هم زُرت کنئے کہ آئیءَ گوں وتی علمءَ هنچو محبت بوتگ کہ آئی زانتگ اَت کہ اگاں زهر مہ وارت هم وتی علمءَ دیما شنگ کُت نہ کنت بلئے آئیءَ زانتگ کہ معراج همیش اِنت همدا زهر ورگ شر اِنت۔
پسّو:۔ اے وَ پہ حقیقتءَ قربانی یے۔ نوں فنءِ هاترا قربانی چیا گُشگءَ ئے ایشیءَ کمے واضح بکن۔
جُست:۔ فنءِ هاترا قربانی ایش اِنت کہ هچ پیمیں ریا ءُ رو یا هچ مصلحت یا ترس کہ آ تئی فنءِ دیما داشت کنت یا فنءَ را نزور کُت کنت آ تئی دیما بئیت اِنت۔
پسّو:۔ هئو، اے وَ ایش اِنت کہ مهلوکءَ را قربانی دئیگ کپیت، مستریں قربانی منی هیالءَ مهلوکءِ وتی وقت ئیگ اِنت کہ دنت ئِے۔ من حنیف شریفءَ را غلطیں گپے نہ گُشاں اے هاترا ناں کہ آ بلوچی ادیبے بلکن اے هاترا کہ آ یک مردمے یک انسانے، منی کرّءَ چہ دْرستاں بالا تریں چیز انسان اِنت، اگاں یکےءِ احترامءَ کناں پیسرا انسانیتءِ هوالہءَ کناں چہ آئیءَ رند بحیثیت بلوچی ادیب، بلوچی شائر یا اردو ادیب یا اردو شائر من سرپد باں اگاں یک مردمے اے قربانیءَ دنت، انسانیتءِ هوالہءَ دنت ئِے باقی فنی هسابءَ یکےءِ تها خرابی یے هست اِنت ءُ ایشیءِ گُشگ هچ قسمءِ قربانی یے نہ اِنت۔ من سرپدباں اگاں یک مردمےءِ فنءِ تها نقصے هست اِنت من باید اِنت آئیءَ بگشاں۔ منی نقطہ نظر ایش اِنت کہ آ مردم هم ایشیءَ دشمنی یے هیال مکنت گوں منا زهر مہ بیت همے پیما اگاں منی تها نزوری هست اِنت منا گُشت کنت ئِے من زهر نباں۔ ایشیءَ قربانی یے من سرپد نباں۔
جُست:۔ ادا اے بحثءَ کمیں تاب دیاں، ادب برائے ادب ءُ ادب برائے زندگیءِ نیمگءَ۔ نوں ما چے گُشت کنیں کہ تو ادب برائے ادب تخلیق

کنئگ ءَ ئے یعنی ادب ءَ را بلائیں چیز دئیگ ءَ ئے، بلئے آ اثر زندگی ءِ سرءَ ھچ نہ کپگ ءَ اِنت یا تو ادب برائے زندگی ءِ حلقہ ءِ منوک ئے، چوشیں نظمے تئی کرّ ءَ ھست اِنت، کہ آئی ءَ تو زندگی ءِ عکاسی گُشت کنئے یا من اے گُشاں کہ ن م راشدّ ءِ اسٹائل ءَ کسّہ یے مان بہ بیت آئی ءَ را۔

پسّو:۔ اصل ھبر ایش اِنت کہ منی ھیال ءَ اے ھما بے ہودئیں بحث اَنت کہ ایشی ءَ اردو ادب ءِ سک باز وھد زوال کُتگ۔ پرچا کہ من داں کہ روچ مرچی ایشاں گیشینت نہ کناں، آیا ادب برائے ادب تو کہ گُشئے تو چہ زندگی ءَ درکائے، دستبردار بئے۔ ھما کُجام آرٹ اِنت کہ آ گوں زندگی ءَ ھمگْرنچ نہ اِنت ءُ گوں وتی کُجام اسٹیج ءَ رسیت چہ زندگی ءَ جتا بیت۔ چوشیں آرٹ ءَ منی سر پر نہ بیت توری مصوری بہ بیت شائری بہ بیت، موسیقی بہ بیت یا دگہ فنے بہ بیت منی ھیال ءَ اے سوال ءِ جند وت پھک ءَ باز گمراہ کُنیں سوالے کہ ایشی ءَ مہلوک ءِ سک باز وھد زوال کُتگ کم از کم اردو ءِ ھوالہ ءَ کہ ما چاریں ھما ترقی پسندی ءِ دؤر ءَ کہ زوراں منی ھیال ءَ اینچو گپ کہ اے سوال ءِ سرا بوتگ ھچ سوال ءِ سرا نہ بوتگ ادب برائے ادب یا ادب برائے زندگی۔ روچ مرچی اے ھبر ءَ منی سر پر نہ بیت۔

جُست:۔ مئے شائرانی تھا یک نوکیں چیزے رُدوم زورگ ءَ اِنت کہ ھر چیز ءِ نبشتہ کنئگ ءَ رند اے جواب کئیت کہ اے منی ذمہ داری نہ اِنت کہ من اے چیز ءَ بہ گیشیناں۔ متلب ایش اِنت کہ من اگاں ایشی ءَ اے بحث ءِ نیمگ ءَ بیاراں اے پیم بیت کہ ما چہ زندگی ءَ کمو cut نہ بوھگ ءَ ایں یا ادب ءِ نیمگ ءَ مخصوص نہ بوھگ ءَ ایں؟ ما ھرچی نبشتہ کُت وتی فرض ادا کُت، منا انوں اے چُرت نہ اِنت کہ کئے سرپد بیت کئے نہ بیت۔ اگاں ادب برائے زندگی اِنت گڈا باید اِنت ھرکس آئی ءَ سرپد بہ بیت۔ ادب برائے ادب ایش اِنت کہ من کمو گیشینگ ئِے لوٹاں کہ Technically ادب برائے ادب بہ بیت، چاہے علامتی اِنت، تجرید اِنت یا نظم معّریٰ اِنت یا دگہ صنفے؟

پسّو:۔نوں اگاں موسیقیءَ بزوراں گڈا چنکہ مردم آئیءِ اوریجنل شکلءَ سرپد بیت؟ءُ پہ ہر فنءَ منی ہیالءَ مسئلہ ھمیش اِنت کہ آئیءِ خاصیں باریکی خاصیں مردمانی خاترا بنت پہ اولسءَ Totalادب بوت نہ کنت ءُ آ اولس کہ مئے چاگردءِ تہا زندگ اِنت، ایشیءِ گیشءَ چہ گیش۔۔۔۔ تعلیمءِ کساس چنکر اِنت؟

جُست:۔ نہ بوھگءِ برابر اِنت۔

پسّو:۔ نہ بوھگءِ برابر اِنت، ادا ما وَ گشت کنیں کہ اگن ما پہ ھرکسءَ ادب بہ نویسیں گڈا آ ادبے پشت نہ کپیت۔گڈا پرچا رپورٹنگ مہ کناں۔

جُست:۔ مہلوک ءُ ادب، ایشیءِ باروا تو چیزے گُشئے کہ لس مہلوکءِ اہمیت چی انت ادبءِ تہا؟

پسّو:۔ ھمنچو کہ مردمءِ اہمیت زندگیءِ ھاترا ھست اِنت، ھمنچو ادبءِ ھاترا ھست اِنت۔ پرچا کہ من ترا پیشترءِ سوالءِ تہا گشت ادب برائے ادب ءُ ادب برائے زندگیءِ۔ کہ من ایشاں گیشینت نہ کناں ءُ من گُشت نہ کناں کہ ادب کُجام جاگہءَ رسیت چہ زندگیءَ جتا بیت، منی مجگءَ انگت ھم اے گپ نہ نشتگ۔ پرچا کہ من وتی ھما گپءَ ھمنچک اوں خاص بزوراں کہ کسے سرپد مہ بیت منی نیّت اوں ھمے بہ بیت کسے سرپد مہ بیت پدا ھم من آئیءَ چہ زندگیءَ جتا کُت نہ کناں۔

جُست:۔ ادبءِ تہا ابہامءِ باروا تو چے گُشئے؟ چریشیءَ ابلاغءِ مسئلہ پیدا بیت؟

پسّو:۔ ابلاغءِ مسئلہ پیدا بوھگءَ اِنت، سک باز پیدا بوھگءَ اِنت ءُ اے منی ھیالءَ ادبءِ ترقیءِ ھاترا مزنیں کارے کُت کنت۔ ھمے ابلاغ کہ مرچی من ئے سرپد باں واقعی منی دیما بازیں چیز کئیت کہ منا پریشان کننت آھانی ابلاغءِ مسئلہ ھست اِنت کہ ھرچی کسےءَ گُشتگ منا پورھیءَ سر نہ بوھگءَ نہ اِنت بلئے اے یک قسمےءِ trainingءِ پراسسےءَ گْوازینیت، مہلوکءَ را گشوکءَ را ھم ءُ وانوکءَ را ھم۔

دوئیناں چہ اے پراسسءَ گْوازینیت ءُ اے ھر پیم تْرند تر بیت منی ھیالءَ تئی ادبءِ ھاترا فائدہ تر اِنت۔
جُست:۔ شائریءِ باروا گُشنت کہ ابھام شائریءِ سادہ اِنت ءُ نثرءِ نزوری اِنت؟
پسّو:۔ گپ اِیش اِنت کہ ابھام تاں وانوکءَ محدود اِنت یا نبشتہ کارءَ ھم ھست اِنت؟ یک چیزے من گُشگءَ اوں تئی کرّءَ آ چیز کئیت تو آئیءَ مبھم ھیال کنئے۔ دگہ سنگتےءِ کرّءَ رؤت، آئیءِ کرّءَ مبھم نہ اِنت۔ نوں ابھامءِ اے طریقہ ھم ھست اِنت۔ کہ یک چیزے من گُشتگ پہ من ھم آئیءَ گیشینت نہ کن ئے گڈا منی ھیالءَ اے بے معنویت اِنت۔
جُست:۔ تئی جندءِ شائریءِ باروا باز وانوک ھمے گپءَ جننت کہ ما منیرءِ شائریءَ آ وڑءَ سرپد نہ بئیں چو کہ ایدگہ مردمےءِ شائریءَ سرپد بئیں۔
پسّو:۔ من چہ انٹریوءَ پیسر گُشگءَ اتوں کہ شائری ءُ قصّہ دو مختلفیں چیز اَنت۔ مھلوک اگاں منی شئیرءِ توکا ھما قصہءَ درگیجگ لوٹیت یا ھما پورھیں رودادءَ سرپد بوھگ لوٹیت گڈا منی ھیالءَ کامیاب نہ بیت پرچا کہ من روداد یا قصہ بیان کنئگ نہ لوٹاں شائریءِ تھا ءُ ناں کہ منی وتی نقطہ نظر ایش اِنت کہ شریں شائری رودادے بیان کُت کنت۔ شائری وَ ھما لھتیں خاصیں جھلانکیانی محفوظ کنئگءِ نام اِنت۔ لھتیں خاصیں مارشتی جھلانکیانی محفوظ کنئگءِ نام منی ھیالءَ شائری اِنت ءُ جھلانکی ترا کُجام صورتءَ پورئیں تسلسلءَ یا پورئیں قصّہءَ گُشت نہ کننت۔ آ بقول ساختیات والھانیگءَ، وانوکءِ سرءَ اِنت کہ آ چینکہ آئیءَ چہ عکس گندیت۔
جُست:۔ مئے شائریءِ تھا نوکیں نسلءِ سرءَ عطاءِ بلائیں اثرے، عطاءِ اثر ءُ نوکیں مئے نسل ایشانی بارہءَ تئی رائے چی اِنت؟
پسّو:۔ عطاءِ اثر وَ سک باز اِنت، من عطاءِ اثرءَ عطاءِ احسان سرپد بیں۔ بوت کنت مروچی من اے گپءَ گشگءَ اوں کہ منی سرءَ عطاءِ ھچ وڑیں اثر نیست اِنت، ڈکشنءِ ھوالہءَ یا لھجہءِ ھوالہءَ، بوت کنت عطا

مہ بوتیں من اے رنگءَ شائری نہ کُتگ اَت۔ بوت کنت اے فرق بہ بوتیں پرچا کہ من وانگ شروع کُتگ تہ عطاءِ پیمیں مردمے موجود اِنت ءُ وتی ایڈوانس شکلءَ موجود بوتگ پرچا کہ من اردو ادب ونتگ ءُ بلوچیءَ عطا ونتگ، منا نہ لگتگ کہ بلوچی ادب کجام جاگہ یے چہ اردو ادبءَ پُشتءَ پَشت کپتگ۔ شائریءِ ھوالہءَ۔اے ھاترا عطاءِ اثر وَ کپگی اِنت چیزے وھدءَ انگت دیما رؤت۔ دانکہ عطاءِ قدءِ مردمے پیدا نہ بیت تئی ادبءِ توکا ھما کہ عطاءِ اثرءَ ھما رنگءَ روٹءَ چینج بہ کنت، داں ھما روچءَ منی ھیالءَ عطاءِ اثر مانیت۔

جُست:۔ عطاءِ اثرءِ ختم کنئگءِ ھاترا اے ضروری اِنت کہ عطاءِ اثر Adaptکنئگ بہ بیت؟

پسّو:۔ ناں ! عطاءِ اثر ھمے پلاننگءِ طورءَ Adaptکنئگ یا یل دئیگ، زورگ من سرپد نباں کہ یک شائرے چوں پلاننگ کنت کہ من کئی اثرءَ بزوراں کئیءَ یلہ بہ دیاں یعنی من سرپد نباں کہ من اے پلان نہ کُتگ کہ من کئی رنگءَ شائری کناں یا مروچی منا سید ھاشمیءِ رنگءَ غزلے نویسگی اِنت یا مرچی عطا شادءِ رنگءَ نظمے نوشتہ کنئگی اِنت منی ھیالءَ منا شئیر اے موقعءَ نہ دنت۔

جُست:۔ ادبءِ توکا پلاننگءِ بارہءَ تئی رائے چی اِنت؟ تو ایشیءَ رَد کنئے؟

پسّو:۔ ناں ادبءِ دراھیں شعبہ آنی ھاترا من ایشیءَ رَد کناں۔

جُست:۔ ھمے شعبہ آنی باروا تو چیزے گُشئے؟ آ کُجام اَنت؟

پسّو:۔ تحقیقءِ خالص ادبی کار اوں ادبءِ زمرہءَ شمار بنت ءُ آ Total پلاننگءِ سرءَ بنت۔ اودا کہ تو پلاننگءَ کش ئے آ کار پشت نہ کپیت۔ ادبءِ تاریخ اِنت آ Total پلاننگءِ سرءَ بیت اودا کشگ نہ بیت۔ نوں گپ کئیت اِنت فکشن یا شائریءَ۔ ھما کہ تئی ھیال اِنت تئی تخلیق اِنت آئیءِ دست گرگءِ ھاترا پلاننگ منی ھیالءَ بوت نہ کنت۔ ھما کہ تئی گُشگءِ مغز اِنت تو چے گُشگ لوٹئے وتی شائریءِ توکا یا فکشنءِ تھا، آئیءِ ھاترا منی ھیالءَ پلاننگءِ ھچ عمل دخل نیست اِنت۔۔۔

جُست:۔ ءُ باید انت مہ بیت۔۔

پسّو:۔ باید اِنت مہ بیت پرچا کہ تخلیق ءُ پلاننگ دو مختلفیں چیز اَنت۔ یعنی یکے ایش اِنت اضطراری بیت۔ پلاننگءِ هسابءَ ایجاد بوت کنت تخلیق بوت نہ کنت، ایجاد ءُ تخلیقءِ همے فرق اِنت اے پلاننگ ءُ ادبءِ فرق اِنت۔

جُست:۔ منیر ادا لفظ پلاننگءِ جندءَ بہ گُش کہ تو پلاننگءَ چہ مطلب چے زورگءَ ئے؟

پسّو:۔ پلاننگ ایش کہ منا اے کار کنئگی اِنت من ایشیءَ کجام رُوٹءَ بکناں پہ من آسانی بیت من ایشیءَ چوں تخلیق کُت کناں، چوں گُشت کناں، منی هیالءَ پلاننگءَ من همے سرپد بوهگءَ اوں، منصوبہ بندی۔

جُست:۔ عطاءِ نامءَ گر اَنت کہ عطاءِ غزل کرّءَ بوتگ اَنت آ وار وار مٹ بوتگ اَنت۔ دگہ شائرانی نامءَ گر اَنت کہ آهاں کہ شئیر اتکگ آ هما رنگءَ شنگ نہ بوتگ بلکیں یک پراسسءَ تو پلاننگءِ بھرے گْوشت کنئے؟

پسّو:۔ بالکل ! اے پلاننگءِ بھرے نہ اِنت بلکیں Total پلاننگءِ جند اِنت۔ من گُشاں ادبءِ تھا باید اِنت ایشیءِ گُنجائش مہ بیت۔

جُست:۔ گڈا عطاءِ پیمیں بلائیں شائرےءَ اے کار کُتگ؟

پسّو:۔ من وَ نزاناں ایشیءِ صداقت چینکر اِنت، همے گپءِ صداقت چی اِنت۔ منی کِرّءَ ایشیءِ ثبوت وَ نیست اِنت، اگاں عطاءَ کُتگ هم چے سرپد بوتگ کُتگ ئِے ءُ آئیءِ آسر آئیءَ چے پیش داشتگ۔ پرچا کہ عطاءَ اگاں پلاننگ کُتگ آئی هما اولی رندءِ نبشتہ کُتگیں شئیر کُجام اِنت، آهانی فرق وت ماں وتءِ چی اَنت۔ چہ اے دراهیں چیزاں پد زاهر بیتءَ منی هیالءَ اگاں کُتگ ئے گڈا عطاءِ سرءَ منفی اثر کپتگ مثبت نہ کپتگ۔

جُست:۔ شائریءِ توکا آمدءِ بارهءَ تئی رائے چی اِنت؟

پسّو:۔ آمد ایش اِنت کہ من وت نزاناں کہ آمد چوں بیت، متلب گیشینگ وَ ایشیءِ گْران اِنت کہ من نشتگوں، یک مصرعہ یے منی ذہنءَ اتکگ کہ اے نویسگی اِنت، من آ نویستگ، آئیءَ چہ پد دومی مصرعہ یے اتکگ من آ نبشتہ کُتگ۔ نوں ایشیءَ وَ من ترا گُشت نہ

کناں کہ چہ کُجا کئیت کُجام رنگءَ کئیت اِنت، ایشیءِ وضاحت کمے مُشکل اِنت۔

جُست:۔ تئی کرّءَ آمد یا اتکگیں شئیر پدا مٹ نہ بوتگ کدی؟

پسّو:۔ ناں، باز کم بوتگ کہ من کدی کدی انچو نویسگا بوتگوں یک لبزےءَ پہ متفق نہ بوتگوں کہ اے لبز ادا اتکگ منی هیال غیر شائرانہ اِنت یا هما شئیرءِ مجموعی جمالیاتءَ متاثر کنئگا اِنت آ من ایر کُتگ بلکیں چہ ماہ یےءَ رند هم چار اِتگ مٹ کُتگ۔ بلئے اے شازو نادر۔ انچیں یک لبزے کہ ترا هما وهدءَ هم لگیت کہ ادا فٹ نیائیگا اِنت۔ تاں اینکرا من هم کُتگ۔

جُست:۔ یک نوکیں بحثے مئے کرّءَ بئیگا اِنت اے ٹیکنیک یا نوکیں تهر چو کہ غزل معریٰ نویسّگ بوهگا اَنت آزات غزل نبشتہ بوهگا اِنت۔ یابلوچیءِ توکا هائیکوءِ تجربہ بوتگ یا سانیٹءِ تجربہ اِنت اے وڑیں تیکنیکی چیزےءَ شائرے باید سرپد بہ بیت، نوں شائری بکنت یا بید چہ ایشاں شائری بکنت؟

پسّو:۔ اگاں تو بُنیادی چیز تخلیقءَ زورئے گڈّا منی هیالءَ ایشانی بلد بوهگ ضروری نہ اِنت، متلب هچ شائرےءَ را وتی تخلیقءِ پیش کنئگءِ هاترا خاصیں صنفےءِ ضرورت نہ اِنت پرچا کہ من اگاں غزلءَ سرپد نیاں منی سرءَ شئیر وَ غزلءِ صورتءَ نئیت اِنت۔ یا من انگریزی زبانءَ نزاناں منا انگریزی شئیر چون کئیت۔ سیدها سیدهائیں هبرے۔ چہ هر کالبءَ هما چیز درکئیت اِنت۔ نوں هاں یک مردمے گیشتر زانت۔ زانگ وَ سکیں شریں چیزے۔ بلئے منی هیالءَ تخلیقءِ هاترا اے ضروری نہ اِنت کہ مردم معّریٰ هم بہ نویسیت، سانیٹ هم بہ نویسیت۔ اے چیز ضروری نہ اَنت ایشیءِ هاترا۔ هاں اگاں سانیٹءِ فارمءَ چیزے آئگا اِنت تو سانیٹءِ فارمءَ واقف ئے ترا آسانی اِنت آئی سرءَ نویسگ،یا نظم معّریٰءِ صورتءَ آهگا اِنت ءُ ترا آئیءِ سرا دزرس هست تو وتی گپءَ گوں خوبصورتیءَ جت کنئے گیشتر آسانیءَ جت کنئے۔

جُست:۔ گُڈا اے شائر وتارا Repeat نہ کنت؟ مثالءِ صورتءَ نوکیں چیز دات کنت ادبءَ را؟

پسّو:۔ یک تھرےءِ تھا؟

پسّو:۔ یکیں تھرے تھا ناں بلکیں هما تھراں نبشتہ کنئگا اِنت آ چہ هما تھراں سرپد اِنت یا ناں کہ هما تھرانی تھا چونیں نوکیں چیز اتکگ اَنت۔ مثالءِ هبرءَ غزل اِنت، اگاں تو زانئے کہ غزلءِ تھا نوکیں تجربہ بوھگا اِنت بلکیں چہ آئی سببءَ تو شر تر نبشتہ کُت کنئے۔

پسّو:۔ هئو، زانگ وَ شریں چیزے بلئے تو کہ گُشئے هما گپءِ گُشگءِ هاترا اے چیز آئیءَ را ضروری نہ اِنت۔ من گُشاں ضروری نہ اِنت۔ تاں اے هدءَ من گُشاں ضروری نہ اِنت کہ آ وت آزات غزل زبردستی بہ سکھیت، اے آئیءِ هاترا ضروری نہ اِنت هاں اگاں زانت گڈا آئیءَ فائدہ رسیت۔

جُست:۔ ادبءِ هاترا اے چیز ضروری اِنت یا ناں کہ اے چیز بیا اَنت آئیءِ تھا؟

پسّو:۔ ضروری اِنت۔

جُست:۔ بلئے شائر کہ آئیءِ تھا نوشتہ نہ کنت گڈا آ چوں ادبءِ تھا کئیت؟

پسّو:۔ ضروری وَ اے نہ اِنت کہ هما یکیں شائر نبشتہ نہ کنت دراہ مہ کننت۔

جُست:۔ تو بہ نویس ئے؟

پسّو:۔ هئو منا هر صنفےءَ متاثر کُتگ من آ وتی کتگ۔

جُست:۔ وانگ چنچو ضروری اِنت یک ادبیءِ هاترا، من بلائیں ادبءِ گپءَ اوں یک فردی تخلیقےءِ گپءَ نہ اوں۔ تو چے گُش ئے ایشیءِ بارہءَ؟

پسّو:۔ مرچی زندگ بوھگءِ هاترا چہ درستاں مستریں ضرورت وانگ ئیگ اِنت ءُ ادبءَ هم تو چہ زندگیءَ کش اِت نہ کن ئے۔ ادب چہ زندگیءَ چیزے حاصل کنئگ ءُ آئیءِ پیش کنئگءِ نام اِنت وھدیکہ

زندگ بوھگءِ ھاترا ضروری اِنت تو ادبءِ ھاترا ھم وانگ ضروری اِنت زانگ سک باز ضروری اِنت۔ بلئے تخلیق وانگءِ مھتاج نہ اِنت۔
جُست:۔ اچا منیر ما پلاننگءِ نیمگا پدا کایاں تو یک شئیرے گُشتگ ات مستزاد غزلے سے
ما سستگ ءُ دؤر داتگ زھیرانی درائیں بانزل واتر کن دوبر گْران اِنت
اے شئیرءِ صنف مستزاد غزل اِنت۔ یک غزلےءِ سئے غزل ھست اِنت۔ آیا اے شئیرءِ نویسگءِ وھدءَ پلاننگ ھچ وڑیں نہ کُتگ؟
پسّو:۔ اناں ، من انچو کہ وتی کتابءِ تھا وضاحت کُتگ اَت کہ شمسءِ دیوانءِ تھا منی دیما مستزاد غزل گْوستگ اَت اولی رندا، من دیست تو اے صنف منا سک باز دوست بوت، پدا من ونت آ شریءِ سرءَ او جتا کُتگ ھم ونتگ کہ یکیں غزل دراصل سئے غزل اِنت بیک وقت۔ اے صنفءَ منی شعورءِ تھا جاگہ کُتگ، منا دوست بوتگ انچو attractئے کُتگ کہ یک روچے اناگہ مان اتکگ ھمے شئیر۔ متلب ایشیءِ مطلعءِ اولی مصرعہ منا انچو وت سرا وت اتکگ کہ آئیءِ تھا منی ھچ قسمءِ پلاننگ ھچ قسمءِ جھد شامل نہ اِنت۔
جُست:۔ گامءِ تھا یک بیانے اتکگ اَت نثار یوسفءِ کہ شائری سرجمءَ لاشعورءِ سببءَ اِنت، لا شعوری عملے اے بارہءَ تو چے گُشئے؟
پسّو:۔ نی ادا شائرءَ را چہ وتی شعورءَ دستبردار بیگ کپیت۔ آئیءِ گُشگءِ متلب ھمیش اِنت۔ شئیر گُشگءِ وھدءَ منی ھیالءَ من وتی پورا شعورءِ تھا شئیر نویساں۔
جُست:۔ متلب ایش اِنت کہ تو لا شعورءِ گپءَ نہ منّ ئے؟
پسّو:۔ اناں، دانکہ ترا شعور گون اِنت، ترا لا شعورءِ کُمک گرگءِ ضرورت چی اِنت۔ اولی ھبر وَ ایش اِنت منی لا شعور ھر ھما چیزے کہ منی شعورءِ ھوالہءَ کنت آھاں من بحیثیت شئیرے یا تخلیقے دیما کاراں۔ نوں من وتی شعورءَ بزوراں ءُ لا شعورءِ دستءَ بدیاں، منءَ چے معلوم من چے گُشگا اوں۔ ھما حدءَ کہ منا معلوم نہ اِنت من چے گُشگا اوں، اودا ادب ناں بلکیں ابلاغءِ جند ھم ختم بیت۔ ھر وڑیں گپءِ تار اودءَ سدیت کہ اودا شعور لاشعورءِ ھوالہءَ بیت ءُ منا پورا معلوم اِنت کہ

من چے گُشگا اوں۔ من پورا سرپد اوں کہ من چے گُشگ لوٹاں، مہلوک چہ من چے سرپد بوھگا اِنت ءُ من کہ اے شئیرءَ نبشتہ کنئگا اوں ایشیءَ چنکہ فیصد مردم سرپد بوت کن اَنت، منا اے نویسگءِ وھدءَ ایشیءِ ھم سما اِنت۔

جُست:۔ منیر صاحب، چہ ڈنءَ بزاں چہ مغربءَ اتکگیں ادبی تحریکاں مئے زبانءَ را مئے ادبءَ را چے حدءَ متاثر کُتگ۔ چو کہ جدیدیتءِ تحریک بوتگ ءُ انوں ساختیاتءِ تحریک اِنت آئیءَ اردو ادبءَ را ءُ پدا اردوءِ وسیلہءَ مئے بلوچیءَ را چے حدءَ اثر مند کُتگ؟

پسّو:۔ چو کہ منی فھمءِ حسّ اِنت اے تحریکاں اردو ادبءَ را وَ سک باز نقصان داتگ۔ خاص جدیدیتءَ۔ اردو شائریءِ ھوالہءَ من اے گپءَ گُشاں۔ نثرءَ را بلا شک فائدہ ئِے داتگ ءُ پہ بلوچی نثرءَ ھم فائدہ مند بوت کنت اے تحریکءِ جند جدیدیت ءُ ساختیاتءِ تعلق اِنت، من سرپد نباں کہ ساختیاتءَ ادبءِ ھاترا اینکسیں بلاھیں زھمے جتگ۔ منی جند وَ آئی کنٹری بیوشنءَ اینکہ منگءَ تیار نہ اِنت۔ ساختیاتءَ مستریں ھبر کہ کُتگ کہ آ صرف قاریءَ را ادبءِ بھر بوھگءِ یک جوازے داتگ۔ ءُ سکیں شریں کارے کہ قاریءَ را ادیبءَ گوں Interlinkکُتگ، آئیءِ یکیں رویہ منا دوست بیت بلئے آئیءَ ھم آخری حدءَ بُرتگ کہ اینچو نہ اِنت، مبالغہءِ ھدّءَ سر کُتگ۔ چہ آئیءَ ابید منی ھیالءَ ساختیاتءَ ادبءِ ھاترا ھچ قسمیں زھمے نہ جتگ۔ ءُ جدیدیت دراصل مغربی مزاج ءُ مغربی رویہءَ را مشرقءِ سرءَ مسلط کنئگءِ یک کوششے ءُ تاں اردو ادبءِ حدءَ مہلوک کامیاب اِنت ءُ نوں چہ اردوءَ رند بلوچیءِ سرا ایشیءِ کُجام اثر کپنت گُشت نہ کناں کہ ما وتی مزاجاں وتی رویہ آں برجا داشت کنیں یا ھمے ہار مارا بارت گوں۔

جُست:۔ اردوءَ بلکیں ھمے ھاترا کامیاب اِنت کہ اردو سک مزنیں زبانے ءُ بلوچی کسانیں زبانے؟

پسّو:۔ ناں اصلءَ گپ واھگ ئیگ اِنت، بلکیں اردو والا ترقیءِ گیشتر واھگدار اَنت۔ ءُ آیانءَ ترقی چہ کُجام نظر آئیگا اِنت؟ صرف اردو نہ اِنت مئے جنوبی ایشیاءِ پورئیں چم سک اَنت پہ مغربءَ کہ ھر ترقی

یے بوھگی اِنت چمودا آھگی اِنت۔ گڈا پرچا زوت زوت حاصل کنئگءِ ھاترءَ وت دوگام دیما مہ کنزایں۔ مھلوکءِ مطمع نظر صرف ءُ صرف حصولِ ترقی اِنت کہ آئیءِ تہا ادب ھم کارمرز بوھگا اِنت۔

جُست:۔ ما چہ وتی روایتاں چہ حدّءَ دوراں۔ متلب بلوچی ادبءِ ھوالہءَ کہ مئے روایت ھست انت۔ شئیرانی ھوالہءَ ٹیکنیکانی ھوالہءَ نوکیں فارم آھگءَ اَنت چہ ڈن ئےَ، تو ادا ماروایتانءَ یلہ داتگ یا کہ ناں انگت مارا وتی روایت گون اَنت؟

پسّو:۔ روایت۔ ما عطا شادءَ کائیں مئے روایت مظبوط تر بوتگنت کمزور تر نہ بوتگنت۔ ءُ چہ عطا شادءَ رند کہ مئے نسل کئیت اِنت ادا البت منا ھمے اثر گندگ آھگءَ اِنت کہ ما وتی روایتانی قربانی دئیگءَ بالکل تیاریں۔ روایت وَ نہ پُرشتگ اَنت انگت۔

جُست:۔ ایشیءِ سرءَ چیزے بگش کہ ما نبشتہ پرچا کنیں یا منیر مومن پرچا نبشتہ کنت، ایشیءِ جوازے ھست اِنت، نیست اِنت؟

پسّو:۔ نبشتہ کنئگءِ مستریں جواز وَ نبشتہ کنئگءِ جند اِنت۔چد ءُ مستریں جواز منی کِرّءَ نیست اِنت۔

جُست:۔ ھچ نیست؟

پسّو:۔ چد ءُ مستریں اناں۔

جُست:۔ منیر ! عطا شاد کہ بوتگ آئی اسلوب آئی ڈکشن، آئیءِ وتی رنگے بوتگ جتاھیں اسٹائلے بوتگ بلئے سید ھاشمیءِ اسلوب کہ بوتگ آئیءَ را تنیگا گیشینگ نہ بوتگ، سیدءِ ڈکشن چونیں ڈکشنے بوتگ، سیدءِ اسلوب غزلانی چون بوتگ۔ اے بارہءَ تئی ھیال چی اِنت۔

پسّو:۔ سیدءِ نویسگءِ ڈکشنے وَ ھست اِنت کہ آئیءِ وتی اِنت ءُ سیدءِ اسلوب من نہ دیستگ کہ کسےءَ Touch کُتگ۔ داں کہ روچ مرچیگءَ منا ھچ شائرےءِ تہا سیدءِ اسلوب گندگءَ نئیت۔ اے ھاترا منی ھیالءَ سید وتی شائریءِ تہا ھم گوں نثرءَ سک باز نزیک اِنت۔ ھچ شائرءَ آئیءِ رند گیری نہ کُتگ۔ یا کُت نہ کُتگ، بھرحال من گندگءَ اوں، البت سیدءِ اسلوبے یا ڈکشنے وَ ھست اِنت کہ آئی جندئیگ اِنت۔

جُست:۔ بلئے انچو کہ گُشنت انوں کہ مئے نوکیں نسل یک حدّےءَ داں دہ سالءَ بگندئے عطاشادءِ اثرءَ دراتک مہ کنت بلئے سیدءِ ڈکشن یا اسلوب بوتگ آئی سبب چی اِنت کہ آئیءِ ھچ وڑیں اثراتے آ دؤرءِ شائرانی سرا نہ بوتگ؟

پسّو:۔ منی ھیالءَ عطاءِ ءُ سیدءِ Compareکنئگ وت چو شریں ھبرے نہ اِنت۔ عطا جتائیں حیثیتءِ شائرے، عطاءِ مسئلہ دگر اَنت عطاءِ گُشگءِ رھبند مختلف اِنت ءُ سید ھاشمیءِ وتی مسئلہ اَنت ءُ آئی وتی گُشگءِ رھبندے۔ آھانیPresentation ءِ تہا ھمنچو باز فرق اِنت کہ عطا شاد پورا تئی تہا جاگہ کُت کنت۔ وھدیکہ سید ھاشمی وتارا وتی ادبءِ دستءَ دیگءَ تیار نہ اِنت۔ سید ھاشمیءِ مستریں گپ ایش اِنت کہ آ ھمے چیزءَ کہ نبشتہ کنئگا اِنت آ ایشیءِ ھوالہ بوھگ نہ لوٹیت بلکیں آئیءَ وتی ھوالہ کنئگ لوٹیت آئیءِ تہا ھما سپردگی کہ یک ادیبے یا شائرےءِ تہا بوھگ لوٹیت، آئیءِ تہا اینچو نیست اِنت۔ آئیءِ انا باز مضبوط اِنت کہ گوں یک ادیبےءَ اے انا میچ نہ کنت۔ ءُ عطا شادءِ مسلہ ایش اِنت کہ عطا چہ وتی اناءَ دستبردار اِنت ءُ مکمل وتی فنءِ ھوالہءَ اِنت اے ھاترا عطا گیشتر Adapt بوت کنت گیشتر جاگہ کُت کنت مھلوکءِ تہا۔ سید ھاشمی اینچو جاگہ کُت نہ کنت۔

جُست:۔ سیدءِ سرا زبان سک حاوی نہ اِنت؟ اے ھاترا کہ آئیءَ لسانیاتءِ سرا سک باز کار کُتگ لبزانی پٹ ءُ پول کُتگ؟

پسّو:۔ ھئو، اے ھست اِنت کہ سید ھاشمیءِ مستریں مقصد زبانءِ ترقی بوتگ۔ آئیءَ چار اِتگ کہ کُجام نیمگءَ کُجام جاگہءَ من زبانءِ خدمت گیشتر کُت کناں بلئے منی ھیالءَ بحیثیت شائر من یک شئیرے نبشتہ کنئگا اوں آوھدءَ منی ذہنءَ وَ اے ھبر مہ بیت کہ من زبانءِ خدمت کنئگا اوں۔ اگر ناں من ایمانداریءَ گوں شئیر نبشتہ کُت نہ کناں ءُ یک شائرے اگاں اے ھیال کنت کہ من اے شئیرءَ نبشتہ کناں چہ ایشیءَ پد منی زبانءِ سرءَ کُجام اثر کپیت منی قوم ادبی صورتءَ چنکس ترقی یافتہ بیت، منی ھیالءَ آ شئیر نبشتہ کُت نہ کنت۔

جُست:۔ ادبءِ تہا نظریہءِ چنچو منوک ئے؟
پسّو:۔ ادبءِ تہا من نظریہءِ منوک نیاں۔ منی ھیالءَ ادب یک آزاتیں چیزے آئیءَ را کُجام ھم نظریہ یےءِ پابند کنئگ ادبءَ را محدود کنئگ اِنت یا آئیءَ را چہ وتی نارمل زندگیءَ دؤر دارگ اِنت۔ ادب ءُ نظریہ دو مختلفیں چیز اَنت۔
جُست:۔ ساریءَ گپ بوھگا اَت، ادب برائے ادب ءُ ادب برائے زندگیءِ ھمے ھوالہءَ پاکستانءِ تہا ما تحریکاں گندیں" انجمن ترقی پسند مصنفین" ءُ آئیءِ مخالفتءَ "حلقہ ارباب ذوق "کہ بوتگ، آھاں (اے تحریکاں) وڑے ناں وڑےءَ ادبءِ خدمت کُتگ۔ بلوچیءِ تہا ایشانی اثر چے ھدّءَ اتکگ اَنت؟ یا بلوچی ادبءِ سرءَ ایشانی اثر چے حدءَ کپتگ اَنت؟
پسّو:۔ بلوچیءِ تہا ھما وھدءَ کہ" حلقہ ارباب ذوق" ءُ انجمن ترقی پسند مصنفین "ءِ تحریک چلگا بوتگ اَنت۔ آ وھدی وَ اتکگ اَنت، تئی کِرّءَ گل خان نصیرءِ شائریءِ صورتءَ اکبر بارکزئیءِ شائریءِ صورتءَ تئی کِرّءَ آھانی reflection وَ بوتگ۔ مرچی آ اودا ھم موجود نہ اِنت اے ھاترا ترا وتی کِرّءَ ھم گندگ نیا اَنت۔ مروچی کہ ھر سُر ءُ پُرے بوھگا اِنت بقول شما جدیدیت، ساختیاتءُ پس ساختیاتءِ لحاظءَ بوئگا اِنت۔ آھاں مھلوکءَ وتی دست مان کُتگ۔
جُست:۔ مئے بلوچیءِ ھما کُوھنیں مزنیں کلمکار بوتگ اَنت، آھانی گیشتر ضرورت اِنت آھاں باید اِنت گیشتر نبشتہ بہ کتیں۔ آھاں یک اسٹیجےءَ اتک ءُ پدا کارءَ را یلہ دات ءُ شُت اَنت ایشانی نزوری تئی ھیالءَ چے بوت کننت؟
پسّو:۔ متلب کُجام مزنیں کلمکاراں گُشئے؟
جُست:۔ مثلاً امان اللہ گچکی صاحب بوتگ یا غفار ندیم یا صورت خان مری یا حکیم بلوچ اِنت۔
پسّو:۔ نوں مستریں مسئلہ ایش اِنت کہ آھاں ھما وھدءَ کہ نبشتہ کُتگ آھانءَ کُجام چیزءَ نبشتہ کنئگ پرماتگ۔ مستریں مسئلہ وَ منی ھیالءَ اے پیدا بیت کہ آھانی ھما مسلہ چے بوتگ کہ آھاں نبشتہ

کُتگ ءُ مرچی بلکں هما مسئلہ موجود نہ اِنت، دگہ چیزے من سرپد بوت نہ کناں کہ یک کل وقتی ادیبے چوں چہ ادبءَ Cutبوت کنت۔ سوائے ایشیءَ کہ آئیءَ یک ضرورتےءِ هاترا نویستگ۔
جُست:۔ مئے شائر مُدام همے گپءَ جننت کہ ما وانوک هم وت اَنت، نبشتہ کنوک هم وت اَنت، گوش داروک هم وت اَنت، ایشیءِ سوب چی اِنت۔ کُجام بنیادءَ اے گپءَ جننت؟
پسّو:۔ اے گپءَ وَ من نزاناں چے بنیادءَ جننت ئے پرچا کہ من شئیرے نبشتہ کناں گڈا من همے سرپد باں کہ دو مردم ئِے وانیت۔ یک مردمے سرپد بیت اِنت منی توقع کم از کم همیش اِنت۔ اگاں من بزاناں کہ منی شئیرءَ کس گوش نہ داریت پربندگءَ بلکیں من پربندان ئِے بلئے چاپ ئِے نہ کنائیناں۔ من کہ وتی شئیراں چاپ کنائینگءَ اوں گڈا ایشیءِ متلب ایش اِنت کہ منا اے توقع هست اِنت کہ دو مردم ئِے وانیت۔ ءُ آمردم کہ وتی شئیراں وت گوش دار اَنت، منی سمجهگءَ نیا اَنت۔
جُست:۔ بلوچی رسالہ کہ در آئیگا اَنت، انوں فوٹوکاپیءِ شکلءَ هم آئیگا اَنت۔ یا "لبزانک " انت، "بلوچی" اِنت ادبءِ تها ایشانی حیثیت یا کردارءَ تو چوں گندئے؟
پسّو:۔ مئے ادب کہ هما پوزیشنءَ انوں هست اِنت ایشیءِ تها ایشانی کردارے وَ بالکل مستقبلءَ شمار کنئگ بہ بیت ءُ شریں چماں چارگ هم بہ بیت منی هیالءَ بلوچیءَ انوں ضرورت اِنت کار کنئگءِ۔ آ کُجام سمتءَ ، فوٹو اسٹیٹءِ شکلءَ بیت یا ہینڈ رائیٹنگءِ شکلءَ بیت باید اِنت مردم چہ نہ کنئگءَ وَ شر تر اِنت کہ چیزے بکنت۔ ءُ اے هرابی هم پیدا کننت لهتیں۔ بلئے اے هرابی اینچو باز نہ اَنت کہ تو ایشانی شریاں کُربان کُت بکن ئے۔ من گُشاں مهلوک باید اِنت اے وڑیں کار بہ کنت اگاں کسے کُت کنت۔
جُست:۔ ادبی تنظیمانی کردارءِ بارہءَ تئی هیال چی اِنت؟
پسّو:۔ ادبی تنظیم من سرپد باں کہ اوریجنل ادبءِ سرءَ هچ قسمءِ اثر دؤر دات نہ کنت۔ هاں ادبءَ گیش کُت کنت۔ پریزنٹ کُت کن اَنت۔

هرچی کہ تخلیقے دیما آؤرت کن اَنت ءُ اے لحاظءَ ایشانی اہمیت هست اِنت۔ باقی چہ ادبی تنظیماں اے اُمیت کشگ کہ آ ادیب جوڑ کنت منی هیالءَ هنچائیں گپے۔ آ ادیب جوڑ کُت نہ کنت ءُ ناں ادب پیدا کُت کنت، اگاں ادبے موجود بہ بیت تو اے لحاظءَ آهانی یک اہمیتے بیت۔

جُست:۔ مئے زبانءِ همے چاریں پنچیں ادبی تنظیم یا ادارہ هست اَنت۔ ادبءِ دیما برگءَ ایشانی رول چے حدّءَ هست اِنت۔ تو چہ ایشاں مطمئن ئے؟

پسّو:۔ اناں، منی هیالءَ ایشانی رول ناکافی اِنت۔ باید اِنت اے وتی هما اعتبار یا ساکھءِ برجا دارگءَ کار بکن اَنت۔ اگاں آهاں وتی گل تنظیم دارگی اِنت۔ اگاں ناں تنظیم یا ادارہءِ بوئگءِ ضرورت نہ اِنت۔ سوائے بلوچی اکیڈمیءِ جندءَ کہ کُوهن تریں ادارہ اِنت۔ آئی کریڈٹءَ لهتیں کار هست اِنت۔ چیزے شر ءُ چیزے نیم بندگ، باقی انوں ادا بلوچستان اکیڈمی اِنت یا فاضل اکیڈمی اِنت۔ ایشانی کریڈٹءَ منا چوشیں کارے گندگءَ نئیت کہ چہ اینچو سالاں قائم اَنت۔ هر ماہ بقول شما ایشانی دیوان بنت ایشانی کار چی اَنت بغیر هما ماهانہ مشائرهاں دگہ چوشیں چیزے منی نظرءَ نہ گْوستگ۔

جُست:۔ یک شائرےءِ هاترا وتی کلاسیکءِ وانگ چنچو ضروری اِنت؟

پسّو:۔ سک باز ضروری اِنت۔

جُست:۔ دگہ گپے کہ مئے کلاسیکءِ جند تنیگا وت کلیئر نہ اِنت۔ جاگہ یے فاضلءِ شئیر دگہ وڑ اَنت جاگہ یے دگہ وڑ اَنت۔

پسّو:۔ کلاسیک تو چیا زورگءَ ئے، کلاسیکءِ تها باز چیز کئیت۔ کلاسیک ایوکءَ صنف یا تهرءِ نام نہ اِنت، کلاسیکءِ تها تئی قومی رویہ هم کئیت کہ شئیر چی یے تئی کِرّءَ بحیثیتءِ قوم بلوچءِ کِرّءَ شئیر چی یے آ هم موجود بیگ لوٹ ایت۔ نوں من ءُ تو کلاسیکءَ زوراں کہ نظم معّریٰ کہ ما گُشتگ بلوچی کلاسیک اِنت۔ یکے گُشیت کہ نا مقفی نظم اِنت کہ آئیءِ تها قافیہ بتدریج آیان کنت هچ جاگہ قافیہ مہ پُرشیت۔ یک طریقہ یے ایش اِنت۔ اے منی هیال دؤرانی فرق اِنت۔

ءُ بلوچیءِ تھر کہ ھست اَنت اصل ھما نظم معریٰ اِنت ھما کہ مارا چاکرءِ نامءَ ، شے مُریدءِ نامءَ مھنازءِ نامءَ یا کسےءِ نامءَ دست کپیت آھانی تھا۔ ملا فاضل زئی وَ رندءِ پیداوار اَنت آھاں ھبر نہ اِنت کجام اثرءَ نظمءِ رویہ بھرھال بدل کُتگ ھما کہ بلوچی کلاسیکل نظمءِ Shapeبوتگ آ ملّایانی دؤرءَ بدل بوتگ۔ مرچی وَ نظم معریٰ پشت کپتگ وتی اصلی صورتءَ ءُ ناں مُلایانی دؤرءِ نظم۔

جُست:۔ مئے بلوچی ادبءِ توکا صاحب اسلوبیں مردم سک کم اِنت۔ عطاءَ وَ یک نسلے زدگ کُتگ، سیدءَ ھم وتی وھدءَ ایشیءِ سبب چی اِنت؟

پسّو:۔ اصلءَ ایش اِنت کہ من بحیثیت وانوک یا قاری چنچو Trained آں۔ تو گُشئے اسلوبءِ واھند کم اَنت۔ آیا من ءُ تو اسلوبءَ پجہ آؤرت ھم کناں؟ کئے گُشیت اسلوب کم اِنت۔ اسلوب ھرکسءَ را ھست اِنت۔ ھرکسءِ متلب ھما مردم کہ آیانءَ تئی کِرّءَ نامے ھست اِنت۔ بشیر بیدارءَ را اسلوب نیست؟ یا عطاءَ را اسلوب نیست؟ سید ظھور شاہءَ را اسلوب نیست؟ مبارک قاضیءَ را اسلوب نیست؟ انوں تئی کِرّءَ وَ چندے نام اَنت ءُ نامانی تھا ھرکسءَ را وتا اسلوب ھست اِنت۔ ھاں من بحیثیت قاری اسلوبانی فرقءَ زانت نہ کناں آ منی میار اِنت۔ منی قاری اینچو ٹرینڈ نہ اَنت کہ اسلوبے درگیتک بہ کنت۔

جُست:۔ رسم الخطءِ نامءِ گرگءَ بازیں جیڑہ دیما کاینت بلائیں کوکار پاد کاینت، آیا تو بُگش رسم الخطءِ اصل جیڑہ چی اِنت۔ لھتیں گُشیت رومن بہ بیت لھتیں عربیءِ واھگ دار اَنت۔ ایشیءِ حل چی اِنت؟

پسّو:۔ رسم الخط واجہ ھما چیز اَنت کہ بید چہ آئیءَ تو یک لبزے نبشتہ کُت نہ کن ئے۔ اے بلوچیءِ نزاناں خوش قسمتی اِنت یا بد قسمتی کہ آئیءَ را رسم الخط نیست ءُ مھلوک دھڑا دھڑا ادب تخلیق کنئگا اِنت۔ رسم الخظ ھر یک زبانےءِ ھاترا ضروری اِنت۔ من انوں ھمے لبزءَ وت یک رنگےءَ نویساں، باندا ھمے لبزءَ دگہ رنگےءَ نبشتہ کناں ءُ دومی مردم منا گُشت ھم نہ کنت کہ تو غلط نویسگءَ ئے حالانکہ من غلط نویسگا اوں بلئے منی میار ھم نہ اِنت کہ منی کِرّءَ

مقرریں رسم الخط نیست، تچکیں نبشتہ رھبندے نیست ءُ اے سوائے مئے نالائقیءَ نا اہلیءَ دگہ هچ نہ اِنت، ایشیءِ ھاترا باید اِنت انچو کہ ادارھانی نام گرگ بوتگ، ادارہ باید اِنت چوشیں کارے بہ کن اَنت۔ اے ادرھانی کار اِنت یک مردمےءِ کار نہ اِنت ایشیءِ ھاترا پورا ٹیمےءِ ضرورت اِنت ءُ ھما کہ اے کارءَ کُت کن اَنت آ باید اِنت زوتاں چہ زوت اے کارءَ بکن اَنت۔ رسم الخطءِ بوھگ سک ضروری اِنت۔

جُست:۔ انوں یورپءَ (مئی ۲۰۰۰ءَ) یک کانفرنسے بوتگ اَت۔ بلوچ ادیبانی شائرانی ءُ گیشتر ھما مردمانی کہ ڈنءَ آباد اَنت ءُ ایشاں وتی ھمے کانفرنسءَ فیصلہ کُتگ کہ ما آ بلوچیءَ رومن رسم الخطءَ اختیار کناں ءُ اے سلسلہءَ آھاں کمیٹی یے جوڑ کُتگ کہ آ کورسءِ کتاباں اڈ دنت۔ تو پہ بلوچیءَ رومن رسم الخطءَ داں چہ ھدّءَ فائدہ مند سرپد بئے؟

پسّو:۔منءَ اگاں Choice دئیگ بہ بیت کہ رومن رسم الخط یا موجودئیں رسم الخط گڈا من گُشاں منا ھستیں خط دوست تر بیت بلئے اگاں هچ ھل نیست اِنت ءُ موجودئیں رسم الخطءَ مھلوک پہ وتا یک تچکیں خطے چوائس کُت نہ کنت۔ رومن لاچاریءَ ترا زورگ کپیت۔ نہ بوھگءَ من گُشاں رومن شرتر اِنت، بلئے اگہ تو منا چوئس دئیے گڈا رومن منا دوست نہ بیت منا وتی رسم الخط دوست تر بیت۔ من گُشاں باید اِنت کہ ھمیشیءِ تھا ترمیم ءُ گیشی بہ کننت ءُ ایشیءَ را یک شریں شکلے بدینت۔

جُست:۔ یک دگہ بلائیں جُستے ایش اِنت کہ دُنیاءِ درائیں زبان ھلاس بنت ءُ چیزے صدیءَ رند تھنا انگریزی زبان پشت کپیت، زبانانی درمیانءَ ھمے مقابلہ کہ بیت ایشیءِ تھا تو بلوچی زبانءِ آکبتءَ چوں گندئے؟

پسّو:۔ منی اندازہ وَ ایش اِنت کہ اگاں بلوچی زبانءَ را گار بوھگی اَت گڈا چہ مرچیءَ چہ باز پیسر گار بوتگ اَت۔ منی ھیالءَ بلوچی زبانءَ وتی ھلاس بوھگءِ امکان ختم کُتگ۔ منی وتی نقطہ نگاہ ھمیش اِنت کہ بلوچی زبان، ناں بلکیں انوں ھر زبانے کہ موجود اِنت ایشانی تھا

ھچ زبانے گار نہ بیت مرچیگیں دؤرءِ تھا۔ ھاں انگریزیءِ تسلط ھست اِنت مستریں زبان اِنت ٹیکنالوجیءَ دیما اِنت۔ درائیں شعبہ ئِے دستءَ اَنت آئیءِ سرپرستی وَ منگ کپیت۔ بلئے انوگیں زبان کہ موجود اِنت آ نوں گار نہ بنت ھر زبانےءَ کہ گار بوھگی اَت آ ھما دؤرءَ گار بوتگ ءُ اے دؤر زبانانی گار کنئگءِ دؤر نہ اِنت ادا ھر زبان دیما رؤت گار بوت نہ کنت۔

جُست:۔ بلئے ھما خطرہ کہ موجود اِنت، مرچیگیں نوکیں ٹیکنالوجیءِ دؤرءَ الیکٹرانک میڈیاءَ پرنٹ میڈیاءَ را پشتءَ دؤر داتگ۔ انٹر نیٹ کہ اتکگ آئیءِ زبان چہ دْرستاں گیشتر انگلش اِنت، انٹرنیٹءِ توکا انگریزی استعمال بیت اِنت؟ تا اے ھالتاں بلوچیءِ ڈولیں کسانیں زبانانی دیما چنچو خطرہ ھست اِنت؟

پسّو:۔ اصلءَ پِکر کنئگی ھبر ایش اِنت کہ اے انٹرنیٹءَ پرنٹ میڈیا کوت (Cover) کُتگ پرچا۔ بنیادی مسلہ وَ بزنس ئیگ اَنت ءُ بزنس مھلوکءَ را لاچار کنت کہ اے گْونڈیں گْونڈیں زبان انٹرنیٹءِ تھا ھم بیا اَنت۔مرچی کہ اے حدءَ رستگ باندا اے صورتءَ ھم نہ بیت ءُ مھلوکءِ لاچاری بیت۔ انٹرنیٹ تھا آیگءَ اِنت اے لوکل زبان۔ بنگالی نیتکگ؟ مرہٹی نہ یتکگ؟ دگہ گْونڈیں زبان آیگءَ اَنت ءُ کاینت ءُ اے مھلوکءِ مجبوری اَنت ءُ معاشی مجبوری اَنت کہ گْونڈیں زباناں اینچو لفٹ بہ دنت ءُ آھانی ذریعہءَ بزنس بہ کنت۔

جُست:۔ باز مُدتءَ پد اینچو رھچاریءَ پدکہ سید گنج چاپ بوتگ ءُ مئے دیما اتکگ۔ سید گنجءَ چنچو فائدہ مئے بلوچی ادبءَ را بیت اِنت؟

پسّو:۔ سید گنج باید اِنت ھمنچو فائدہ مئے زبانءَ را بہ رسیت چو کہ یک شریں ڈکشنری یے یک پسماندھیں زبانےءَ را دات کنت۔ منی وتی ھیال ھمیش اِنت۔البت من سید گنج تنیگا وت نہ دیستگ۔ تھنا گٹ اپ دیستگ ءُ تھا نہ چار اِتگ نہ ونتگ۔ بلئے اینچو منءَ یقین اِنت کہ فائدہ وَ ضرور دنت۔

جُست:۔ نوں ما تنقیدءِ نیمگءَ کایاں۔ تو وتی کتاب " نگاہءِ باطنءِ سفر "ءِ انتساب کہ نویس اِتگ تو گُشتگ کہ " هما بلوچیءِ شرگدارءِ نامءَ کہ انگت ودی نہ بوتگ "۔ بلوچیءِ توکا چہ تئی کتابءَ ساری لهتیں شرگداری بوتگ اَت۔ جی آر مُلاءَ بشیر بیدارءِ شائریءِ سرا شرگداری یے کُتگ اَت۔ باریں تو آئیءَ را شرگداری یے سرپد نہ بوتگ ئے؟

پسّو:۔ ناں، جی آر مُلّاءَ هرچی کہ نبشتہ کُتگ بشیر بیدارءِ شائریءِ سرءَ آ منی هیالءَ تبصرہءِ هم آخری کوالٹیءَ کئیت اِنت۔ تنقیدے نہ اِنت۔ هاں البتہ چہ آئیءَ مستریں نام کریم دشتیءِ بوتگ ءُ کریم دشتی من اے هاترا شرگدارانی تها نیاؤرتگ کہ آئیءَ ایوکءَ تاثرانی تنقید نویس اِتگ ءُ مرچی ئیں ادبءِ تها تاثرانی تنقید ایوکءَ کافی نہ اِنت۔ اے هاترا من کریم دشتیءِ ذکر نہ کُتگ، ملا، یا بشیرءِ مضمونءَ پیسر منا همائی ذکر کنئگی اَت کہ آئیءَ کم ازکم تنقیدءِ یک شعبہ یے وَ نویس اِتگ ، آ من ونتگ بشیرءِ نام باز هست اِنت آئی تها تنقید گندگءَ نئیت۔

جُست:۔ آئندہءَ تو چنچو پُر اُمید ئے نوکیں نسلءَ چہ کہ بلوچی ادبءَ تنقید هم وتی جاہءَ گیپت؟

پسّو:۔ اگاں نوکیں نسلءَ وتارا چہ همے اصطلاحانی بهیڑ بهاڑءَ کشّ اِت تہ بوت کنت آهانی وانگ آهانءَ فائدہ یے بہ دنت۔ بلئے دانکہ اے نظریہ ءُ اصطلاحانی بهیڑ هست اَنت مهلوکءِ تها، ادبی صورتءَ من سرپد نباں کہ اے چیزے کنئگءِ قابل بنت ءُ مروچی صرف تخلیقی تنقید دیما شُت کنت۔ تنقیدءِ باقی شعبہ دیما شُت نہ کنت ءُ ترا فائدہ دات نہ کننت۔ تخلیقی تنقیدءِ هاترا ضروری اِنت کہ مهلوک نظریهانی پابند مہ بیت بلکیں نظریہ سازی بکنت، ءُ نظریہ سازی تو هما وقتءَ کُت کن ئے کہ تئی سرءَ نظریهانی خاصیں فورسے مہ بیت ءُ انوں من انچو سرپد بوهگا اوں کہ مهلوک بالکل Forced اِنت چہ نظریهاں، یکےءَ ساختیاتءِ ڈنڈایے۔ یکےءَ درءَ جدیدیتءِ زهم ڈْرتکگ۔ مهلوک اے هسابءَ نہ اِنت کہ نظریہ سازی کُت بہ کنت۔ ءُ تخلیقی تنقید هما اِنت کہ آ نظریہ تخلیق بہ کنت نظریہءِ پابندی مہ کنت۔

جُست:۔ یک تنقید نگارےءِ هاترا کہ آشائریءِ سرءَ تنقید کنت یا نثرءِ سرءَ تنقید کنت آئیءِ هاترا ضروری اِنت کہ آ وت هم شائرے بہ بیت انت یا نثر نگارے بہ بیت اِنت؟
پسّو:۔ شائرے بیگ ضروری نہ اِنت شائریءِ سرپد بیگ ضروری اِنت۔ آئی شائریءَ بزانت هم۔
جُست:۔ تنقیدءَ را تو وت هم تخلیقے سرپد بئے؟
پسّو:۔ مرچیگیں دؤرءِ تنقید، آئیءَ را من کہ تنقید گُشاں آ اصلءَ تخلیقی تنقید اِنت۔ تخلیقی تنقیدءِ معناءَ من باید بہ گیشّیناں۔ اے پیم کہ تو یک شئیرے نبشتہ کُتگ من اگاں آئیءِ سرءَ تنقید کناں گڈا من باید اِنت هما چیریں گُشاں کہ تو زاهر کُت نہ کُتگ اَنت آیانی امکان تئی شئیرءِ تها هست اَنت یا عام مردمءَ را آهانی ابلاغ نہ بوئگا اِنت۔ باید اِنت هماهاں ظاهر بکناں هما کہ مهلوکءَ نہ رسگا اَنت۔ یعنی تنقیدءِ کار منی هیالءَ صرف یکین اَنت کہ هما چیریں خوبی یا هما گپ یا کہ شئیرءِ جند عام مهلوکءَ را گُشت نہ کنئگا اِنت ئِے آئیءَ تو واضح بکن ءُ اے وت یک تخلیقی عملے۔
جُست:۔ بازیں مزنیں ادیب همے گپءَ گُش اَنت کہ مارا تنقید کارءِ ضرورت نہ اِنت، ما تنقیدءِ محتاج نہ ئیں۔ ما وت شرّیں۔
پسّو:۔ هئو ، اے وَ حقیقتیں هبرے کہ هچ شائر یا هچ ادیب تنقید نگارے رائےءَ دیما نہ کنت نبشتہ نہ کنت۔ تنقید چہ آئیءَ بعد آئیءِ شئیرءِ سرا بیت یا نبشتانکءِ سرا بیت۔ یا افسانہءِ سرا بیت۔ نوں من پیسرا بگشاں کہ نقاد صاحب تو چے گُشئے من کُجام وڑا بہ نویساں۔ اے وَ بوت نہ کنت۔
جُست:۔ تخلیق کارءِ اے گِلگ هم هست اِنت کہ نقاد مارا غلط Interpretکنت مئے غلط تشریعءَ هم کنت۔
پسّو:۔ اے منی هیالءَ تنقید نگارءِ جندءِ مسئلہ اِنت تخلیق کارءِ ادیب یا شائرءِ مسئلہ نہ اِنت۔ منی متعلقءَ تو منی شئیریءِ سرا چے نبشتہ کُتگ اے منی وَ مسئلہ نہ اِنت۔ اے تئی مسئلہ اِنت، قاریءِ مسئلہ اِنت۔ کہ قاری زانت کہ تو چنچو نا انصافی کُتگ، چنچو وت نہ رستگ

ئے آئی تھا وت سرپد نہ بوتگ ئے اے تئی ءُ قاریءِ درمیانءَ اَنت، منی ءُ تئی درمیانءَ نہ اِنت۔منی کار تاں شئیرءَ محدود بوت۔

جُست:۔ اچا بلوچی شائریءِ ھلقھاں دگہ ٹرینڈے ھست آ ایش اِنت کہ شائر گیشتر مئے مزنیں شائر گُشندھانی نیمگا وتی شئیراں راہ دئیگا اِنت۔ ما مبارک قاضی صاحبءَ را جُست کُتگ یا دگہ شائرانءَ ھم جُست گپتگ کہ بازیں سنجیدئیں ادبی مردم کہ ھست اَنت۔ آھاں اعتراض کُتگ کہ مبارک قاضی بازارءِ شائر اِنت عام مردمءِ شائر اِنت۔ آیا بازارءَ ھما مردم کہ چکرگا اِنت۔آئیءَ را اے علم نیست اِنت کہ تئی کتابءَ ونت بہ کنت آ بلوچیءِ وانگ نزانت۔ آئیءَ را اگاں تو موسیقیءِ وسیلہءَ وتی شئیراں سرکن ئے۔ انٹرٹینمنٹ یے دئیے، ایشیءِ توکا ھرابی چی اَنت؟

پسّو:۔ دراصلءَ ھرابی آ مردمءَ را سر کنئگءِ نہ اِنت۔ ھرابی ایش اِنت کہ ھما چیزءَ تو بازاری گُش ئے آ تو ادبی صورتءَ چنچو پیش کُت کن ئے۔ منی ھیالءَ مسئلہ ایش اِنت کہ من یک بازاری مردمےءَ را بازاری وڑا وتی گپءَ سر کناں گڑا آئیءَ را وَ already اے گپ سر اِنت منا ضرورت چی اِنت۔ منی مسئلہ ایش اِنت کہ من آئیءَ را ادبی مردمے جوڑ بہ کناں یا ھمنچو قابل بکناں کہ آ ادبی زبانےءَ سرپد بوت بکنت گڑا باید اِنت من گیشتر آئیءَ را ادبءِ نیمگءَ بیاراں۔ اگاں من آئیءَ را ھمائیءِ زبانءَ گپ بہ جناں گڑا فرق چی پیدا بوتگ۔

جُست:۔ بلئے دگہ گپے ایش اِنت کہ تئی ھما گوش داروک کہ ھست اَنت آ ھچ ونت نہ کنت، آ اسٹیجءَ نہ رستگ کہ تئی کتابءَ ونت بہ کنت۔ آئیءَ تئی گوشداروک۔۔۔؟

پسّو:۔ ناں آئیءَ را شریں شئیرے بدئے بلئے گوش دارایت، ادبی شئیرے بدئے بلئے گوش دارایت مسلہ یے نہ اِنت۔

جُست:۔تئی ھیالءَ اے شئیر گُشگ بوتگ اَنت ادبی نہ اَنت؟

پسّو:۔ ادبی ھم ھست سک باز ھست۔ تو ھمے شئیرانی بارہءَ گُشگءَ ئے کہ آھانی سرءَ اعتراض بوتگ کہ ادبی نہ اَنت۔ من وَ نزاناں کہ تو کُجامانی ناماں دئیگءَ ئے۔۔۔

جُست:۔ منی مستریں مقصد ایش اِنت کہ بازیں شئیر بوتگ اَنت کہ گُشگ بوتگ اَنت، شریں شئیر ھم بوتگ اَنت بلئے اعتراض اے بوتگ کہ اے شائری کہ کیسٹانی تہا بوھگا اَنت اے ادبی شئیر نہ اَنت بازاری شئیر اَنت؟

پسّو:۔ گُشندھاں وَ سید ھاشمی ھم گُشتگ، عطاشاد ھم گُشتگ، مُلا فاضل ھم گُشتگ، منی جند اوں گُشتگ ترا اوں گُشتگ، قاضیءَ را اوں گُشتگ، بشیر ھم گُشتگ ءُ ملا ھم گُشتگ۔ ایشاں کس پش نہ گیتکگ نوں اے دراہ وَ بازاری شائر نہ اَنت۔ نوں البتہ آھانی اکثریت انچیں شئیرانیگ اَنت کہ عام فھم اَنت۔ آ ھمے ھاترا بازاری شئیراں زورایت کہ عام پبلک ئِے سرپد بہ بیت۔ اے آھانی مارکیٹءِ مسئلہ اِنت۔ منی مسئلہ چے اِنت کہ من وتی زبانءَ، وتی اسٹینڈرڈءَ وتی ادبءَ یلہ بہ دیاں ءُ بیاھاں بازاری شائری بہ کناں۔

جُست:۔ یک شائرےءَ را یک ادیبےءَ را اے ضروری اِنت کہ شئیر نبشتہ کنئگءَ پیسر اے ھیال کنئگی اِنت کہ من ایشیءَ را نبشتہ کنئگا اوں، ایشرا چنچو مردم سرپد بیت چنچو سرپد نہ بیت؟

پاّو:۔ اناں ایشیءِ منی ھیالءَ ھچ ضرورت نہ اِنت۔

جست:۔ اچا منیر صاحب ! بلوچیءِ بازیں شائر ءُ ادیب انچیں اسٹیجےءَ سر بوتگ اَنت کہ وتارا Repeat کنئگءَ اَنت، آ ھما گُشتگیں گپاں دوبارہ دگہ رنگےءَ دیما آرگا اَنت اے بارہءَ تئی ھیالات چی اِنت؟

پسّو:۔ تھنا بلوچی نہ اِنت، اے ھر ادبءِ تہا ھست اِنت ءُ اے ادبءِ ھاترا نقصان دہ اِنت۔ پرچا کہ ھما وھداں چما مردمءَ کہ مھلوک توقع کنت آئیءِ بدل آئیءَ را ھما ادب نہ رسیت۔ ءُ آئیءِ ٹائم ضائع شمار بیت ءُ بلوچی ادبءِ تہا انوں یک کسانیں مقدارےءَ رپیٹیشن ھست اِنت۔ بلے ھست اِنت ضرور بلوچیءِ جند چو کہ مزن نہ اِنت اینچو، ھمے کسانیں مقدار ھم مارا نقصان دنت۔ باید اِنت مئے شائر ءُ ادیب وتارا چرے رپیٹیشنءَ بہ پھریز اَنت۔

جُست:۔ ۱۹۸۰ءِ دھکءَ ادبے کہ تخلیق بوتگ ءُ پدا ۱۹۹۰ءِ دھکءَ، تو ایشانی درمیانءَ چے محسوس کن ئے کہ آ دؤرءَ شرتریں ادب تخلیق بوتگ یا رند ترءِ دھکءَ بلوچیءِ ھوالہءَ؟
پسّو:۔ منی ھیالءَ ۱۹۹۰ءِ دھکءِ ادب دیما تر اِنت من Simply ترا گُشت کناں کہ مختلف ٹرنڈ کہ اے دہائیءَ اتکگ اَنت، آ وھدءَ موجود نہ بوتگ اَنت، ءُ اے رجحان مھلوکءَ وتی ھم کُتگ اَنت ءُ چہ آھاں کار ھم گپتگ، ادبی صورتءَ بازیں چیزے گیشیں دیما اتکگ، من وت ھمے سرپد باں کہ ۱۹۹۰ءِ دھک زرخیز تر اِنت چہ ۱۹۸۰ ئیگ ءَ۔
جُست:۔ بلوچی شائریءِ کُجام اسلوبءَ یا کُجام شائرءَ ترا متاثر کُتگ؟
پسّو:۔ عطا شادءَ۔
جُست:۔ سبب؟
پسّو:۔ سبب انچو کہ تو گُشت آئیءِ اسلوب، آئیءِ شائری۔ زاھر اِنت عطاشادءَ منی ھیالءَ شائریءَ ابید چوشیں مزنیں کارے نہ کُتگ کہ من متاثر بہ باں۔ آئی جندءِ مستریں کار۔۔۔
جُست:۔ نوکیں نسل انوں کہ شئیر گُشگا اِنت،ادب تخلیق کنئگا اِنت تو ایشاں چہ حدّءَ پُر اُمید ئے؟
پسّو:۔ منی باز توقعات ھست اَنت نوکیں نسلءِ سرءَ۔ لھتیں مردم ھست اَنت کہ واقعی مردمءَ را توقع بوت کنت کہ بلوچی ادب ترقی کنئگا اِنت یا دیما روگا اِنت۔ منا ھر وقت ھمے شکایت بوتگ کہ نثر مھلوک نویس اِت نہ کنت بلوچیءَ من یک دؤرےءَ انچیں پوزیشن ییءَ بوتگاں کہ نثرءِ وانگءَ فائدہ نیست بلوچیءَ۔ پرچا کہ یکیں کُوھن ءُ بوسیدگیں اندازے بوتگ مھلوکءِ۔ ھمے یکیں افسانہ ھر کسءَ وتی لبزاں گوں نبشتہ کُتگ بلئے مرچی باندا نثرءِ تکءَ ھم دیمروی بوھگا اِنت شائری وَ خیر سک باز بوئگا اِنت۔نام من گرگ نہ لوٹاں کہ کئے کئے اِنت بھر حال من مطمئن آں۔
جُست:۔ افسانہءِ تو نام گپت، افسانہءِ تھا کھانی یا قصہءِ تو چے ھدّءَ منّوک ئے؟ پرچا مرچاں باندا قصہءَ را اہمیت نہ دئیگءِ رجحانے ھم ھست اِنت افسانہءِ تھا؟

پسّو:۔ اصل مسئلہ وَcreation ءِ جند اِنت، آئیءِ اظہار اِنت۔ باز وھدءَ انچو بیت کہ تو قصہءَ کش ئے، تئی مقصد ھم پورا بیت ءُ باز وھدءَ اے بیت کہ قصہ داں کہ زندگ اِنت تئی مقصد پورا اِنت۔ نوں اے دو صورت ھال اِنت باز جاگہءَ قصہءِ مرگ ترا نقصان دنت ءُ باز جاگہءَ قصہءِ مرگ دراصل ھما فائدہ اِنت کہ ترا رسیت۔ اے دوئیں صورت بوت کننت۔ نوں اے کلمکارءِ مسئلہ اِنت کہ آھما قصہءِ زندگ دارگءِ ٹائمءَ ھم بزانت۔ منی ھیالءَ یک فکشن نبشتہ کنوکےءِ ھاترا ضروری اِنت کہ آ بزانت کہ کُجا منا قصہ گُشگی اِنت ءُ کُجا زندگ دارگی اِنت۔ بازیں فکشنے انچیں ترا گندگءَ کئیت آھانی تھا اگر قصہ بہ بیت تہ آ چیز پشت نہ کپیت کہ قصہءِ موتءَ گوں پشت کپیت۔ آ تاثر آئیءِ سر نئیت۔

جُست:۔ قصہ نہ بوھگءِ سببءَ وانوکءَ ھمے گلہ اِنت کہ افسانہءِ ابلاغ نہ بوھگا اِنت؟

پسّو:۔ بازیں چیزے کہ نوک بیت آئی ابلاغءِ وَ مسئلہ بیت مھلوکءِ ھاترا۔ نوں پہ آئیءِ نوکیءِ ھاترا یا ابلاغءِ مسئلہءِ ھاترا مھلوک اینکسیں قربانی یے باید اِنت مہ دنت کہ ھما شعبہءِ جندءَ ختم بہ کنت۔ من گُشاں آئیءَ باید اِنت ترقی بدئے۔ ھمنچو گیشتر کہ آ ترقی کنت آئی ابلاغءِ مسئلہ دُور بیان بیت۔ مئے کِرّءَ مسئلہ ایش اِنت کہ ما دیست اولی افسانہءَ کہ ھچ رزلٹ پیدا نہ کنت ما نوں گُشیں ایشیءَ وَ ھچ فائدہ نیست چیا مغز خوری کنئگ لوٹیت۔ بلئے اگاں تو کلیئر ئے چہ وتی نیمگا کہ اے واقعی چیزے ھست اِنت ءُ ایشیءِ اثرے بوھگی اِنت تہ باید اِنت تو آئیءَ برجا بدارئِے۔ ءُ انوں کہ ادبءِ تھا خاصکر نثرءِ تھا اے ٹرینڈ کہ موجود اِنت من چہ ایشیءَ مطمئن آں، من گُشاں باید دیما بروت۔

جُست:۔ نثری نظمءِ ھوالہءَ تئی نظریہ چی اِنت؟ تو ایشیءَ را منّ ئے کہ ادبءِ تھا اے صنف بہ بیت اِنت؟

پسّو:۔ نثری نظم چو کہ آ دگہ صنف اَنت، شرّیں صنفے، پرچا کہ صنف وَ ھچ ھراب نہ اِنت مسئلہ گشوک ئیگ اِنت کہ آ چی گُشیت اے

صنفءِ تھا۔ نوں متنازعہ اے جوڈ اِنت کہ آیا اے شائری یے یا شائر یے نہ اِنت۔ نثری نظمءَ بحیثیت شائری من ھم قبول نہ کناں بلئے بحیثیت یک ادبی صنفے، من آئیءَ قبول کناں، اے شریں چیزے، بئیگ لوٹیت، بلئے ایشیءَ را شائر گُشگ ءُ قبول کنائینگءَ منی سر پر نہ بیت۔ پرچا کہ شائریءِ لوٹاں وَ پورا نہ کنت، انچو بحیثیت ادبی صنف کسے کار گیپت ئِے وَ سکیں شرّیں چیزے۔

جُست:۔ ایشیءِ مطلب ایش اِنت کہ اے صنفءِ نام " نثری نظم "شر نہ اِنت؟

پسّو:۔ ھئو، درائیں اعتراضانی پیدا کنوک وَ اے نامءِ جند اِنت پرچا کہ آئیءِ تھا نثر ، ھم مان اِنت نظم ھم مان اِنت۔ نوں ایشیءِ نام چے بہ بیت، ایشیءَ را اینکسیں اہمیتے باید انِت دئیگ مہ بیت۔ اہمیت ھما شعبہءِ جندءَ را دئیگ بہ بیت۔ما ایشیءِ نام زُرتگ مڑگائیں وت ماں وتءَ۔ باید اِنت ایشیءِ نامءَ مردم اہمیت مہ دنت۔ نظم ءُ نثر دوئیں گناہ گار اَنت۔ بلّے گناہ گار اِنت سُتکگ اَنت ھمیشیءِ سرءَ بلئے ایشیءِ جندءَ اگاں کسے نویس ایت تہ شریں چیزے۔

جُست:۔ " شپ سحار اندیم " ءُ " روچ گر"ءُ " نگاہءِ باطنءِ سفر "ءَ ساری ءُ رند بازیں شائراں وتی کتاب چاپ کُت اَنت۔ آھانی کتاب ھمودا کہ چاپ بوت اَنت ھماھانی لوگاں ایر بوت اَنت۔ باقی ھما کہ زیر بحث بوت اَنت ھمے سئیں کتاب، آیا آ شائرانی تخلیقی کمزوری بوتگ اَنت یا آھانءَ انگت ودار کنئگ لوٹ اِتگ کہ آھانی انوں کتاب چاپ بوھگءِ ضرورت نہ اِنت۔ اے بارہءَ تو چے گُش ئے؟

پسّو:۔ اے بارہءَ وَ ایش اِنت کہ قاری وتی رائےءَ بہ دنت کہ آ چے فکر کنت چے سرپد بیت۔ عطا شادءِ کتابانی کہ تعلق اِنت، من گُشاں عطاشادءِ کتابانی سرا چار تعریفی مضمونءِ نویسگ من سرپد باں گوں عطا شادءَ نا انصافی یے۔ باید اِنت عطاشادءِ سرءَ جانداریں بحثے بوتیں۔ اے مئے قاریءِ نادراسی اِنت ھما اپروچءِ نہ بوھگ اِنت دراصل۔ نوں من سرپد باں کہ اینچو زُلم کہ عطاشادءِ سرا بوتگ کسی سرا نہ بوتگ عطاشادءِ سرا سنجیدگیءَ گوں ھچ چیزے منی دیما نہ

گْوستگ کہ مھلوکءَ یک شریں چیزے نبشتہ کُتگ۔ ھاں عطاشاد مزنیں شائرے بوتگ کہـہ

میری زمین پر ایک کٹورے پانی کی قیمت سو سال وفا ہے

عطا شادءِ محنتءِ مُز منی ھیالءَ اے نہ اِنت کہ آئیءِ ھما فن اِنت اے آئیءِ ھما عظمت اِنت۔ ادا باید اِنت ما آئیءَ ارزان مہ کناں کہ آئیءِ یک شئیرےءِ مثال من داتگ یکےءِ مثال من داتگ یکےءِ مثالءَ تو دئے ءُ عطاشاد بلائیں شائرے۔ ما آئیءِ سرا علمی ءُ ادبی کار ھچ پیمیں نہ کُتگ باید اِنت مردم آئیءِ سرا گیشتر کار بکنت۔ ءُ اے کتاب باقی ئیں کہ چاپ بوتگ اَنت کُجام کُجام کتاب اَنت۔ منی سر پر نہ بیت۔

جُست:۔ ” ابیتکیں راھسر “ ، ” پلگاریں دْروت “ یا کہ ” کریاب “ یا ” مبادہ“؟

پسّو:۔ ایشانی تھا چیزے کتاب وَ منی دیما نہ گْوستگ۔ بشیر بیدارؔ مزنیں نامے، بلئے ”کریاب“ءِ تھا آئیءَ ھچ پیمیں پروڈکشن دات نہ کُتگ۔کمیں ساپیں گپ ھمیش اِنت کہ بشیر بیدار پنجاہ/ شست سالءِ عمرءَ ھما رواجانی نقالیءَ کنئگا اِنت کہ آئیءَ ۲۵ سالءَ کُتگ اَنت۔ ھچ مردم سوب مند نہ بیت۔ چہ ھما میتگءَ گْوزگا اِنت کہ ۲۵ سالءِ عمرءَ گْوستگ۔ نوں ظاھر اِنت مرچی فرق وَ کپیت۔ ءُ اے دراصل ھما رپیٹیشنءِ بد تریں شکل اِنت۔ باید اِنت بلوچی ادب بشیر بیدارءِ نقصانءَ قبول مہ کنت ءُ بشیر بیدار ھم باید اِنت اے پوزیشنءَ مئیت مہ اوشتیت کہ بلوچی ادبءَ را بشیر بیدارءِ نقصانءَ بدنت۔ ما چرآئیءَ امیت کشّیں آشریں ادبے پروڈیوس کنت۔

جُست:۔ تئی ھیالءَ بشیر بیدارءَ دم بُرتگ؟

پسّو:۔ نزاناں ایشیءِ سبب بشیر بیدارءِ دم برگ اِنت یا آئیءِ وتی ترجیحات اَنت انچو مھلوکءِ ترجیحات بوت کن اَنت۔ باز وھدءَ مھلوک فیصلہ کُت نہ کنت کہ منی ھاترا شکرءِ ورگ گیشتر فائدہ اِنت یا وادءِ۔ اے سچویشن ھم بوت کنت۔ بشیر بیدارءِ ھما ھنگامی مسائل ءُ ضروریات انچش اَنت آئیءِ دیما آئیءَ را سنجیدگیءَ گوں نیلنت ادبءِ

نیمگا آھگءَ اے ھم بوت کنت۔ سْوب باز بوت کن اَنت ءُ منی کِرّءَ آئی نقصان اِنت۔ بلکن بشیر بیدار اے پیم فکر نہ کنت۔

جُست:۔ بازیں مردم ادیب شائر ھست اَنت کہ یک وھدےءَ آھاں شریں وڈےءَ نبشتہ کُتگ بلئے مرچاں آ وڑا نویسگا نہ اَنت چو کہ ممتاز یوسف اِنت، گل محمد وفا اِنت، یا مزنیں کلمکارانی تھا امان اللہ گچکی صاحب اِنت، ایشیءِ سوب چی اِنت؟

پسّو:۔ ایشیءِ شر تریں جواب وَ ایش اِنت کہ اے درائیں مردم زندگ اَنت تو آھانی جندءَ را ھمے جُستءَ بکتیں پرچا کہ من نوں چے بُگشاں کہ ممتاز یوسف پرچا نبشتہ نہ کنت۔ من ئِے اگاں جست بہ کناں زاھر اِنت منا انچو گشیت کہ منا شئیر نیائگا اِنت پمیشا نبشتہ نہ کنئگا آں۔ یا امان اللہ گچکی پرچا نبشتہ نہ کنت۔ اے بارہءَ من ترا حتمی جوابے دات نہ کناں۔

جُست:۔ چاگردی بدلی شائریءِ سرءَ چنچو اثر دؤر دات کنت؟

پسّو:۔ چاگردی بدلی شائریءِ سرءَ باز اثر دؤر دات کنت۔ چاگرد کہ بدل بیت ھر چیز بدل بیت مردمءِ مارشت ھم بدل بنت، آئی وشی ھم بدل بنت آئیءِ غم ھم بدل بنت۔ اے درائیں چیزانی بدلی ھوالہءَ آئی شائری ھم بدل بیت۔ متلب ھچ تخلیق چہ وتی چاگردءَ نا آشنا وَ نہ اِنت۔ درآمد وَ بوت نہ کنت من فکر کناں۔ منی کِرّءَ ھرچی کہ بوھگا اِنت من چرآئیءَ درآمد بوت نہ کناں اے ھاترا آھانی اثر وَ کئیت بلئے صورت ایش اِنت کہ اثر ادبی اندازءَ آھگ لوٹیت غیر ادبی اندازءَ ناں۔

جُست:۔ شائرءِ سرءَ آئیءِ شخصیتءِ چنچو اثر کپیت؟

پسّو:۔ منی ھیالءَ شائری وَ مردمءِ شخصیتءِ اظہارءِ دومی نام اِنت۔ یا مردمءِ شخصیتءِ یا تو بگش ھما باتنءِ عکس اِنت شائریءَ دیما کئیت۔ آ چنکہ strong ئیں مردمے وتی Feelings آنی ھوالہءَ، وتی فکرءِ ھوالہءَ آ دراہ آئی شائریءِ تھا کاینت۔ مردمءِ شخصیتءَ تو چہ شائریءَ متعین کنئگءِ کوشش کن ئے تو کمے پریشانی وَ ھیر بیت بلئے شائری چہ شخصیتءَ جتائیں چیزے نہ اِنت من وت ھمے سرپد باں۔ ءُ من وتی شائریءِ تھا چیزے کہ پیش کناں اگر من آئیءَ مثبت

درجہ یے دیاں تہ شخصیتءِ توکا هم من آئیءَ را مثبت درجہ یے دیاں۔ هما چیزءَ کہ من وتی شائریءِ تها منفی سرپد باں۔ اگاں منی شخصیتءِ تها هم بہ بیت من آئیءَ منفی سرپد باں۔ منی هیالءَ شائری شخصیتءِ باید اِنت ساهگ بیگ لوٹیت۔ آئی عکس بیگ لوٹیت۔
جُست:۔ اے هوالہءَ جُستے کہ شائرءِ تخلیق ءُ شائرءِ شخصیتءِ درمیانءَ آئیءِ بارہءَ تو چیزے گُش ئے؟
پسّو:۔ ناں اگر تو مثالے منی دیما ایر بُکتیں تہ بلکیں من شر تر جواب دات کُتگ اَت کہ قول و فعلءِ تضاد مردمءَ چوں گندگ کئیت، متلب مئے کلاسیکل دوْرءِ شائری اِنت، هرچی کہ مهلوکءَ کُتگ وَ همے چیز ترا گندگ کاهنت۔ منی هیالءَ مرچیگیں شائری هم همے وڑ اِنت من کہ هرچی فکر کناں همائیءَ گُشاں۔ آ چیز کہ من آئیءِ فکرءَ نہ کناں من آئیءِ گُشت چوں کناں۔ آئیءِ اظہارءَ چوں کُت کناں۔ هاں اے هبر هست اِنت کہ اگاں یک شائرے کہ مهلوکءَ اے هبرءَ گُشیت کہ دزی هرابیں چیزے، ءُ سخاوت شریں چیزے ءُ وت اے چیزاں نہ کنت۔ بلکیں قول و فعلءِ تضاد همیش اِنت ءُ منی هیالءَ منی تئی اے شائری اے پوزیشنءَ نہ اِنت کہ ما چر آهاں همے توقعءَ بکنیں کہ آ وتی هر قولءَ پورا بہ کننت ءُ قولءِ پورا کنئگ دراصل هما چیز اِنت هما چیزءِ سرپد بوهگ اِنت۔ کہ من سرپد چے باں۔ من کناں آ وَ هیر رندی هبرے کہ واقعی من یک کارے کنئگا اوں۔ اے وَ رندی هبرے کہ من آئیءَ را هراب هم سرپد بوهگا پدا هم کنئگا اوں ئِے بہ گُشاں۔ اے هاترا منا تضاد نظرءَ نئیت پرچاکہ مهلوک هر چیزءَ کہ شر گُشیت آئیءَ سرپد اوں شر بیت۔ آ نوں دگہ مفادےءِ هاترا آئیءَ اهم نہ کنت کہ گُشگا اِنت ئِے۔ آنوں دگہ هبرے۔
جُست:۔ شریں ادبءِ تها گُشنت کہ یک مزنیں واقعہ یے یا حادثہ یےءِ صورتءَ شریں یا مزنیں ادبے تخلیق بوت یا مزنیں تحریک بنت آ متاثر کن اَنت ءُ شریں ادبءِ هوالہءَ اے گپءَ گُشت کنیں کہ ما اے ڈولیں ادب دیما آوْرت کُتگ؟

پسّو:۔ دراصل ادب صرف ”ھال “ نہ اِنت بزاں مرچی نہ اَنت۔ ادبءِ خوبی ھمیش اِنت کہ آئیءِ روتگ تئی ماضیءَ ھم سک اَنت ءُ آئی اثرات تئی مستقبلءِ سرءَ ھم کپ اَنت۔ اے ھاترا مروچی چے حادثہ بوئگا اِنت۔ اے ضروری نہ اِنت۔ باریں تئی کِرّءَ ھچبر چوشیں حادثہ نہ بوتگ کہ تو تخلیقے دیما آؤرت بکن ئے ءُ منی ھیالءَ حادثہ وَ بنت ءُ سماجی چست ءُ ایر بدلی سدلی ادبءِ تھا اثرے وَ دؤر دینت، بلئے ادبءِ ھاترا آ چیز کہ ضروری اَنت آ ایش اِنت کہ ٹریجڈیءِ خوبصوری یا خوبصوریءِ تھا ٹریجڈیءِ شوھاز دراصل ادبءَ Createکنت اگاں اے چیز یکےءِ کِرّءَ ھست اَنت تو ادب Create کُت کنت چاہے آ مطمئن زندگی یے گْوازینگءَ بہ بیت، ایشیءِ ھاترا ضروری نہ اِنت کہ ھاک پہ سر ءُ دَر پہ دَر بہ بیت شریں ادبیءِ تخلیق کنئگءِ ھاترا۔ ایشیءِ ضرورت نہ اِنت۔

جُست:۔ بحیثیت شائر تئی ذمہ داری چے بیت؟

پسّو:۔ شئیرءِ گُشگ۔

نیادے گوں سے ماھی ” ڈْرد “ گْوادرءِ پینلءَ

مااے سرھالءِ درگتءَ بلوچی کُلّیں نوسیندھاں گوں یک یکءَ مجلس ءُ ٹْرانے کنیں۔ بنداتءَ ما گوں مجیب مجاھد ءُ منیر مومنءَ گوں ما لبزانک ءُ تب زانش (نفسیات)ءِ سرھالءَ ٹْران کُرتگ منیر مومنءَ گوں بلوچی لچہ زیک ءُ مرچیگءِ پڑا سہ ماھی ڈْرد گْوادرءِ سرھالءَ نیاد کُرتگ، دوھیں واجھانی گپءُ لیکہ شمے دیمءَ اَنت۔ سالتاکءَ ما واجہ غلام رسول دینارزئی، مبارک قاضی ءُ بشیر بیدارءِ گلگِدارءَ شنگ کنیں۔ واجہ منیر مومنءِ گلگِدار مارا فرید فراقءَ تاکانی سرا نبشتگ ءُ داتگ ادارہ آئیءِ منتاں گپت۔

ما وتی ڈْردءِ اے نیادءَ واجہ منیر مومنءَ وش اتک گُشیں ءُ بلوچی شائریءِ زیک ءُ آئیءِ مرچیگ‘ زیک یا مرچیگیں شائری کُل کہ مئے دیما اَنت ما اِش گندیں ءُ آئیءِ تب یا مئیلءُ زیکیں آئیءِ فارم ءُ مرچیگیں فارم یا اے دگہ جُنز میان اُستمانی کہ مئے اے شائریءِ تھا اتکگ اَنت یا کہ اے دگہ علاقائی تھر کہ بلوچی شائریءِ تھا جاہ کنان اَنت اے درگتءَ گپ جنانءَ کہ وھدے ما گپءَ دیما بریں گڑا منیر صاحبءَ گوں مئے اولی جست ایش اِنت:
پسو:بلوچی کْوھنیں شائریءِ کہ مسلہ منا پیش اتکگ آ ایش اِنت کہ منی ھیالءَ آ محفوظ صحیح معناءَ کنئگ نہ بوتگ ءُ ھمائیءِ کہ اوریجنلٹی اِنت آ منءَ باز جاگہ انوش گندگ بیت کہ پْرشتگ یا سستگ ترا باز جاہءَ وانگءَ انچو لگیت کہ اے شئیر آیگءَ نہ اِنت اِیشی کنٹنی نیوایشن ھراب اِنت یا ایشیءِ تھا ھما زبان کہ استعمال بوگءَ اِنت آ جاگہ جاگہ یے نوں ایشیءَ چہ ھمے محسوس بیت کہ اے چونکہ سینہ بہ سینہ اتکگءُ سینہ بہ سینہ اے چیز بنت ،اے مشکل بنت، تحریری صورتءَ مئے گْورا محفوظ نہ بوتگ اَنت ھمے واستہ یک حدے تک وَ است اَنت ،بلے سرجمیں سورتءَ مئے گْورا اے محفوظ

نہ ا نَت من نہ سمجھاں کہ بلوچی کُوھنیں شائری سرجمیں سورتءَ منی گُورا محفوظ اِنت ھاں البتہ آئیءِ دْروشم ضرور اَست اِنت آئیءِ ھما ھائی لائٹس(Highlights) است اَنت ھر جاگہ کہ محسوس بنت تو آ یک سکیں شریں پریشرے(Pressure)منی سرا دؤر دینت بلئے مجموعی سورتءَ من یک نظمے چاراں، متلب شے مریدءِ شئیرے کہ چاراں ھما کہ آئیءِ نامءَ اِنت آئیءَ چاراں تو آ تیوگءَ منءَ یکءِ شئیر نہ لگیت آئیءِ تھا منءَ باز جاگہ فرق گندگ کئیت منءَ انچو لگیت کہ یکیں شائرءِ نہ اِنت آئیءِ تھا اضافہ یا کمی بیشی کنئگ بوتگ آئیءِ ھما کلوہ ترا باز جاگہ پْرشتگیں کلوہ یے لگ ایت۔ آئیءِ زبانءِ تھا ام پرک کپیت اسٹینڈرڈ(Standard)ءِ تھا ام فرق کپیت کہ ھما شائریءِ ٹریٹمنٹ(Treatment) کہ است اِنت باز جاگہءَ بلکل عامیانہ اَنت ءُ یک یک جاگہ یے انچو کیت اِنت کہ آئیءَ یونیورسل (Universal) شائریءِ دیمءَ ایر کُت کن ئے کُجام ام ٹکر ئیگءَ اے فرق منءَ محسوس بیت۔

جست:اے دنیاءِ کہ دیمءَ شتگیں شائری کہ شروعاتءِ مئے ابتدائی شائری اِنت فرانسیسی یا کہ یونانی شائری یا کہ اے مئے ھندی شائری یا کہ عربی ایشانی یک نمونہ یے مارا یک ھسابءَ گندگ کئیت گویانی شکلءَ یا پھلوانانی شکلءَ گُشگ کہ بیتگ اَنت، دیما اتکگ اَنت بازارءَ گُوشگ بیتگ اَنت یا رندا ریکارڈ کنئگ بیتگ اَنت چو کہ فرانسیسیءِ درگتءَ آ گُش اَنت کہ مئے مستریں شئیر(دی شانسورولاں اِنت) کہ آشروعاتءَ پھلوانءَ بازارءَ اتکگ گُشتگ یا دربارءَ گُشتگ۔ بادشاہءَ داشتگ کہ دود چو کہ مئے گُورا ھست اِنت تو چو کہ گپءَ اتئے کہ شائری کہ کئیت اِنت باز چو وتی پُرشتگیں شکلاں کئیت اِنت یا کہ اشیءِ یک شکلے یک نمونہ یے کہ آئیءِ تھا یونیورسل(Universal) یا کہ اوریجنلٹی(Originality) ءِ یک شکلے کہ کئیت اِنت دومی رندا پدا اے رنگءَ کئیت اِنت کہ واقعی ایشیءِ توکا شائری نیست اِنت نہ بوگ اِنت بلئے مجموعی سورتءَ ھما ڈکھ کہ است اِنت آ ترا چی محسوس بیت کہ مریدءِ درگتءَ کئیت اِنت بالاچءِ ھوالہءَ اے ترا ھمے

محسوس بیت کہ واقعی اے شئیر ھمے ڈکھ کہ اے رنگءَ (Advantage)اِنت کہ شئے مریدءَ گْوشتگ یا بالاچءَ گْوشتگ اے درگتءَ تو چی گش ئے کہ واقعی اے شئیر ھمے مردماں گْوشتگ اَنت یا دگہ مردمانی نیمءَ گْوشگ بیتگ اَنت ایشانی یا اندگرانی درگتءَ چیزے بگوش؟

پسو:اچھا!اے وَ پورئیں مئے بالاچ، چاکر، گْوھرام ،ھانی ،شے مرید ءُ مھناز تک کئیت اِنت من اے شائری کہ ونتگ اَنت شروعاتءَ من وَ ھیر اش کُتگ اَنت کہ من آھانی سرا انچو دلگوش نہ داتگ پدا کہ من تحریری سورتءَ ونتگ اَنت منءَ اجبیں چیزے لگ اِتگ کہ یکیں مردم اِنت کہ شائری کنئگءَ اِنت نی منی جندءَ را گیشر لگ ایت کہ مردم یکیں اِنت آئیءَ کردارانی سرا شائری کُتگ ءُ ھماھانی نامءَ مختص بوتگ اَنت، منی وتی رائے ھمیش اِنت کہ ھرچی پھم اِتگ آ ھمیش کہ شائر دراسل جُتا بوتگ دگرے بوت۔ اے مردمانی صرف کرداراں کہ آئیءَ بیان کُتگ اَنت اے شائرانی تھا یکے وَ ھیر نام گپتگ شولانءَ نامءَ شئیرے است اِنت بلئے شولانءَ شئیرءَ کہ من واناں منءَ اے شئیرءِ تھا وتی کلاسیکل(classical)شئیرءِ تھا ھچ فرق گندگ نہ بیت متلب چاکرءِ شئیرءِ ڈائیلاگ(Dialogue) ام ھمیش اَنت زبان ام ھمیش اِنت، ٹریٹمنٹ(Treatment) ام ھمیش اِنت، مھنازءِ ام ھمیش اِنت ءُ بالاچءِ ام ھمیش اِنت۔ اے ھما چیءَ کہ شئیرءِ تھا آئیءِ تشکیل کنئگءِ کردارانی یا واقعاتانی کہ سسٹم(System)کہ است اَنت آ بلکل یکیں اَنت یعنی انچو آ مریدءِ غمءَ پیش داریت تو اے چیز منءَ انچیں خاصیں چیزے لگ ایت کہ اے شولانءِ است اَنت۔

جست:بازبرءَ اے شائریءَ تو وان ئے ترا گُمان بیت کہ شائری مکُرانءِ یا ھمے ایریاھانی زبان کارمرد کنئگ بوگءَ اَنت ءُ باز برءَ ھمے شائریءِ لبزیات ترا محسوس بیت کہ اے لبزیات سبی ڈاڈر یا لاشار مشرقی اَنت، اے چی واستہ بنت؟

پسو:اے اصلءَ ایش اِنت کہ کردار تئی گْورا یکیں بوتگ اَنت ، کامن (Common) اَنت کردار کامن (Common)انتءُ کردارانی کہ

داستان مئے گْورا اتکگ اَنت مئے زباناۓ اتکگ اَنت ءُ اودا شتگ اَنت آھانی وتی ڈائیلکٹ(Dialect)ءِ مطابقۓ آھانی سرا ترمیم ءُ اضافہ کُتگ، اے پیم کمے گْونڈیں ڈائیلکٹ(Dialect)ءِ فرقے کپتگ بلئے شئیر بنیادی سورتۓ یکین اَنت۔

جست:ایشانی تھا مارا اسلوبءُ اسٹائل چینج بوگۓ نہ اَنت کہ مھنازءِ یکیں شئیر برے مئے گالوارۓ کئیت ءُ مارا سر بیت اِنت یا کہ آ کپۓ ماں مری گالوارۓ کئیت یا ڈیرہ بگٹیءِ ایریاھاں اودا آئیءِ لھجہ یا اسلوب بدل بوگۓ اِنت بلئے منیر دگہ یک گپے ایش اِنت ماسٹر حسن علی سُھیلءِ گُشگ اِنت کہ ھمنچو شئیر است اَنت انچیں یک شائرےۓ ایشانی شئیر گُشتگ اَنت کہ آئیءِ جندءِ تعلق گوں مکرانۓ اِنت مطلب کمو است بیتگ یک زمانگے کہ آئیۓ دراھیں کنائینتگ اِنت مثالءِ ھبرۓ آھاں وتی ڈائیلکٹءِ توکا کُتگ اَنت ءُ وتی ایکسنٹ (Accent)استعمال کُتگ آ وَ رندی گپے بلئے بنیادی سورتۓ ماسٹر حسن علی سھیل گُشیت چونکہ ترکیب ءُ ایشیءِ فارم وغیرہ اسٹائل یا سسٹم کہ است اَنت اے گیشتر گوں مکرانءِ طبیعتۓ نزیک اَنت امبرۓ ام چونائیۓ ھمے سوال کُت کہ آھانی گْورا گیشتر نزیکیءُ مئے گْورا گیشتر نزیکی یعنی مکرانۓ گوں۔

پسو: بچار منا لھجہ اپیل کنت بلکیں آ نیمگءِ لھجہءِ وانگۓ دشواری پیداک بیت منا اے لھجہ خالص تر لگیت منا ھمے سما کپیت کہ ھمدءِ مردمے شائری کنئگۓ اِنت پرچہ کہ ایشیءِ توکا ھچ قسمءِ جوڑ نیست اے شائری کہ است اِنت ایشیءِ تھا ھچ قسمءِ جوڑ نیست کہ تو بگش ئے اے دگہ زبانیۓ چہ متلب آرگ بوتگ یا دگہ ڈائیلکٹیۓ چہ آرگ بوتگ چشیں چیزے منا سما نہ کپیت بھرھال اے کار وَ است اِنت تحقیق ئیگ اِنت کہ صحیح معناۓ تحقیق کنئگ بہ بیت ءُ ایشیءِ درجنگ بہ بیت۔

جست:وھدیکہ اے شک کم پیداک بیتگ کہ باز برۓ اے مردم گش اَنت کہ بگندے مکرانۓ نشتگیں یک شائرۓِ یا پھلوانیۓ اے شئیر گُشتگ اَنت مختلفیں کردارانی ھوالہۓ بلئے ،چو ھم نہ اِنت، آ ایش

اِنت کہ باز اَنت آھانی گْورا پورھیں جغرافیہ دیمءَ کئیت کہ مئے گْورا نیست اَنت ادا وَ شئیرءِ پورھیں رویہ بدل بیت ءُ دردءِ سگگ ءُ برداشت کنئگ ءُ اے رویہ کہ مکران ئیگ اِنت یا کہ آ بُرزی علاقھانی اِنت اے ام باز بر ءُ ترا جتا گندگ کاینت ءُ دومی اے سوال ایر کنئگ بیت کہ شئے مریدءِ سوال کہ آئیءِ ننگر دریا ءُ بوجیگ اے استعارہ یا شبین کہ آئیءِ گْورا کاینت یا استعمال بنت' اے درگتءَ بدل خان ءُ اے دگہ پٹءُ پول کارانی گُشگ زیادہ ھمیش اِنت کہ تخیلانی یا ھیالی شئیرے ادا یکبرے پدا ما اے گپءَ دیمءَ کاریں کہ مریدءِ اے دگہ گُشتگیں شئیرانی تھا گڑا تخیلءِ چوناھا چینچو حصہ است اِنت یا نیست اِنت اے تئی ھیالءَ چونیں گپے بیت کُت کنت؟
پسو:اے بنیاد وَ ھمیش اِنت کہ مارا ھما جاگہءَ بارت کہ من ءُ تو چہ وتی کرداراں دست بردار بہ بیں اگر حقیقت ھمیش اِنت تو شرمی گپے نہ اِنت بلئے اشیءِ سراغ صحیح معناءَ جنئگ نہ بنت دَر گیجگ بہ بیت صحیح معناءَ کہ واقعی شئے مرید نا میں کردارے مئے گْورا بوتگ یا اے ھیال آرائی اِنت چاکر اعظم موجود بوتگ اگر ناں ما کسہ یے جوڑ کُتگ تا اے وَ تاریخی حقیقت اِنت اے بائد اِنت تاریخی سورتءَ زاھر کنئگ بہ بنت نوں منی دیمءَ کہ شئیر کیت ءُ منءَ وَ منی تاریخ چہ شئیراں رستگ زاھر اِنت من وَ آئیءَ را یک نگاہ یےءَ ھما کردارنی جندءَ حقیقت زاناں ھاں البتہ شائرءِ ھیال آرائی است اِنت آئیءِ تھا شائرءِ فکر موجود اِنت آ وتی نمونہءَ کہ شئے مریدءِ دردءِ چوں محسوس کنئگءَ اِنت چون گُشگءَ اِنت ئِے آ وَ آئیءِ است اِنت شائرءِ مبالغہ ام اَست اِنت اے چیز دْراہ وتی جاگہءَ اَست اَنت بلئے منی ھیالءَ کردار واقعی موجود اَنت ساچگ نہ بوتگ اَنت۔
جست: بلوچیءِ ھمے کْوھنیں شائریءِ تھا ترا اساطیر گندگ ام کاینت اَنت چوکہ مئے اساطیر ءُ یونانانی اساطیرانی تھا باز فرق اَست اَنت یکے وَ ایش اِنت ادا وَ ترا گیشتر گُمان بیت کہ مردمانی گْورا یک مزہبے خالص است اِنت تو آھانی گْورا ھُدا آھاں پیداک کُتگ اَنت اے اساطیر اَتکگ اَنت بلئے بلوچیءِ کْوھنیں شائریءِ توکا چوکہ مئے اساطیر باز

برءَ مئے توھمات اسَت اَنت کہ مئے اظھارءِ توکا کاینت ادا ترا چینچو بلوچی شائریءِ توکا اے زمانگءِ مئے کْوھنیں کلاسیکل(Classical) شائریءِ توکا اساطیرءِ گُمان بیت اِنت؟

پسو:اساطیر وَ ھیر بیان کنئگ بوتگ بلئے آھانی اسٹینڈرڈ(standard)آ کنئگ نہ بوتگ چو کہ یونانی اَنت یونانیاں وتی اساطیر انچو بیان کُتگ اَنت کہ آ داں روچءِ مروچی ام دنیاءِ سرا مسلط اَنت بلئے مئے مردم اے سورتءَ کامیاب نہ بوتگ اَنت منی مردماں وتی جنگانی نقشہ گیشتر شرتر کشتگ، وتی محبت ءُدوستیءِ افسانہ گیشتر وشتر بیان کُتگ اَنت کہ آھاں اساطیری رنگے گپتگ بلئے مذھبی طورءَ اے کار ایشاں اے پیمءَ کُت نہ کُتگ ھما اسٹینڈرڈ(Standard)ایشاں دئیگی اَت آھاں دات نہ کُتگ۔

جست:چی وجہ بوتگ؟

پسو :ایشیءِ وجہ وَ ھما خلوص اِنت کہ تئی جھکاو تئی خلوص کُجام چیزءِ نیمگءَ اِنت تو اہمیت کُجام چیزءَ را دیگءَ ئے ھما کہ تئی شائر اِنت آ چیءَ را اہمیت دئیگءَ اِنت آ وقتے کہ جنگءَ اہمیت دیگءَ اِنت تو زاھر اِنت ھمائی نیمءَ آئی جھکاو بیت ھما نیمءَ مخلص بوت کنت آئیءِ کوشش ھما نیمءَ بنت آئیءِ جھد ھما نیمءَ بنت منی ھیالءَ مئے مھلوک شائر کہ خاص آ انچو سنجیدہ نہ بوتگ اَنت پرچہ کہ اسلامءِ تعلق اِنت اسلام تنھا بلوچانی مذھب نہ اِنت صرف بلوچءِ فرض نہ بوتگ کہ آئیءِ اساطیرءَ آ پیم پیش بکنت آ وَ فرشین اوں کنئگءَ اِنت ئِے ، عرب اوں کنئگءَ اَنت ئِے ، ہندی اوں کنئگءَ اِنت ئِے ، امریکن اوں کنئگءَ اِنت ئِے اے تنھا منی جندءِ چیز نہ بوتگ کہ تھنا منءَ حفاظت کنئگی اِنت منی چونکہ بوتگ منی تاریخ منی واقعات بوتگ اَنت منی جنگ بوتگ اَنت منی دوستیءِ مسلہ بوتگ منی دگہ بیر گیری بوتگ اَنت دگہ مڑاھداری اَنت ھرچی کہ آ بوتگ اَنت من آھانی حفاظت کُتگ ءُ اے انچیں چیزے کہ چمنءَ کمے مستر اِنت چمنءَ علاوہ باقی دنیاءَ ام موجود اِنت اے تھنا منی شائراں وتی فرض نہ سمجھ اِتگ یا آئیءِ حفاظت اِش نہ کُتگ۔

جست:بلوچیءِ کُوھنیں شائریءِ توکا یکے مارا جنسیاتءِ باز مئیل گندگءَ کاینت آ زمانگءَ چینچو قبول کنئگ بنت ءُ تنی وھدی ما آھاں ایزے پھر دیواناں اوں گُشیں کہ

" چیر چادراں کِنز ینتگ اَنت
،نْرمیں گْور اِش موڑینتگ اَنت
،بچ ءُ جنک اش آرتگ اَنت "

یک ھسابے ترا گندگءَ کئیت کہ فورٹوگرافی یے بلئے چو کہ مرچیگیں زمانگءِ کہ مئے نوکیں شائری کئیت اِنت آئیءِ توکا اے گنجائش نیست اِنت بہ بیت ام احتجاج بیت اے تئی ھیالءَ چی مسلہ یے بیت کہ زیکیں آ پدمنتگیں اَھد کہ آئیءِ توکا کہ رجحانات است اَنت کہ آ قبول کنئگ بیت ایزے پھر گُشگ بنت ءُ مرچی نہ بنت پرچہ۔

پسو:ایشیءِ یک وجہ یے ایش اِنت کہ آ مردم وتی شئیرءِ سورتءَ انچو زمہ دار نہ اَنت اولی ھبر ایش اِنت کہ آئیءِ وَ نام گار اِنت کئے اِنت بلئے دومی مسلہ ایش اِنت کہ آمرد یک واقعہ یے بیان کنئگءَ اِنت تئی گْورا چہ یک واقعہ یے زورگءَ اِنت، وت صرف راوی انت، اے واستہ آ کمے فری(free) تر اِنت نو مرچی پدا ایش اِنت کہ ما وتی ھما ترقیءِ لحاظءَ لھتیں وتی سرا پابندی ام جتگ اَنت کہ بوّگ نہ لوٹ اَنت منی ھیالءَ اے چیز کہ بوتگ اَنت اے سکیں شریں چیز اَنت ایشاناں جاری بوگ لوٹیت اگاں کسے یک چیزے محسوس کنت اے سلسلہ ءَ ءُجنسیات چشیں ڈَک اِتگیں ءُ چیریں چیزے نہ اِنت مرچی باندءَ کہ منءُتو پہ آئیءَ شرم بکناں یا چیرئے بدیاں آ وَ انسانی اظھارءِ ذریعہ یے بلکیں ھما بنیادی ذریعہ آنی تھا شامل اِنت نو ں ھمے شئیرءَ کہ تو مثال دات اشی چہ علاوہ ام دگہ انچیں باز شئیر است اِنت آ انگت وشتر اَنت بلکیں چریشاں ءُ من ایشاناں متلب یک عجیبیں چمےءَ گوں نہ چار اِتگ منی ھیالءَ اے تئی ادبءِ حصہ اَنت ءُ بوّگ لوٹ اَنت۔

جست:بلوچیءِ زیکیں شائریءِ تھا منیر کہ مئے باز مردمانی اصرار یکے وَ تئی دومی یاکہ مُلائی زمانگءِ دومی دؤرءِ شائرءِ تھا مئے بازیں نبشتہ کاراناں اے گپ گندگ کئیت غزل ھمے زمانگءَ کئیت اِنت چو کہ مُلّا

پازُلءِ ھوالہ باز دئیگ بیت انت، دومی عطا شاد گُشیت شئے مریدءِ اے شئیرءِ ھوالہءَ دنت کہ ”ھانی ترا شاہءِ سرانت، اچ ما سریءَ جنڈ مکن “آئیءِ گُشگ ایش اِنت کہ آزاد نظمءِ یک نمونہ یے مئے گْورا وقتاں چے اَست اِنت بلئے چو کہ مارا گُمان نہ بیت مارا اکثر ءُ بیشتر اے پابند لچہءِ سورتءَ گندگ کئیت اِنت اے فارمءِ ھوالہءَ زیکیں زمانگءِ شائرءِ گُجام زیادہ دیمءَ اتکگ واقعی ترا را آزاد نظم یا کہ غزلءِ نمونہ گندگ بیت؟

پسو:زیکیں شائری وتی فارمءِ ھوالہءَ دْرستاں چہ گیشتر معریٰءِ گوں نزیک اِنت ھاں البتہ اے اَست اِنت کہ قافیہ بندی بیت، کدی کدی نوں انچش بیت کہ نظمءِ معریٰءِ تھا اینچو قافیہءِ ھیال نہ اِت۔ اے نظمءِ معریٰ کہ رستگ ایشیءِ تھا قافیہ بندی وَ نیست اِنت ھاں اناگتءَ اگاں یکے دپ کپیت وَ دگہ چیزے بلئے اہتمام نیست ءُ تئی شائر جاگہ جاگہ یےءَ اے اہتمامءَ کن اَنت فرق صرف ھمیش اِنت باقی سورتءَ پورہیں نظمءِ معریٰ ئیگ اِنت آزاد نظم باقی بلوچ شائراںءُ کلاسیکاں کسءَ نہ گُشتگ۔ منی دیمءَ چشیں چیزے نہ گْوستگ کہ آئیءَ آزاد بگش ئے۔

جست:یکے اے نمونہ کہ وھدے عطاشاد ایشیءِ مثالءَ دنت تئی ھیالءَ ادا اے سوال پیداک بیت کہ عطاشاد مئے نوکیں آزاد نظمءِ اہم تریں یا مستریں نام اِنت آئیءِ گْورا اے کئیت کہ

”ھانی ترا شاہءِ سرانت“

اچ ماسریءَ جنڈ مکن“

ایشیءَ کہ آزاد نظمءِ مثال دنت اصرار کنت تئی ھیالءَ چی گپے کہ وت آزاد نظمءَ اے شکلءَ آرگءَ اَنت چو مغربی نمونہ اَنت مئے گْورا دیمءَ آھگءَ اِنت ؟

پسو:اے دراصل وتی ھما کہ تئی میراث اِست اِنت یا وارس است اَنت اے منی گْورا ام بوت کنت، تئی گْورا ام بوت کنت، عطاشادءِ گْورا ام بوتگ سیدءِ گْورا ام بوتگ ھرکسی گْورا است اِنت کہ من وتی میراثءَ نوکیں شکلاں چون پھریزگ لوٹاں منی ھیالءَ اے سمپلی(Simply) یک

انچیں کوششے کہ عطاءَ باز جاگہءَ کُتگ اردوءِ تھا ام متلب ترا آئیءِ شئیر گندگ کاینت کہ ”میری زمین پر ایک کٹورا پانی کی قیمت سو سال وفا ہے“اودا ام آئیءِ مقصد ھمیش اِنت کہ من وتی ھما بیسک (Basic)چیزءَ بیاراں۔
جست:نوں تو گشئے یک ھسابے وتیگءَ گوں محبت ءُ دوستیءِ سببے کہ ادا چہ آ باز دور گْوزگءِ کوشش کنئگءَ اِنت ؟
پسو:ھئو باز دور گْوزگءِ کوشش کنئگءَ اِنت کہ بھئی من ڈنءَ چہ چیزے ام دستءَ گپتگ منی ذریعہءِ اظھار ھما بہ بیت کہ منا چہ بیسکءَ چہ رستگ ءُ منی بنیاد کُجام چیزانی سرا اِنت۔
جست: اے بلوچی شائری ایشیءَ گیشتر سہ حصہانی تھا بھر کن اَنت متلب ھما کْوھنیں اھد، مُلائی اھدءُ مرچیگیں اھدءِ شائریءَ کہ بھر کن اَنت ایشیءَ کجام ھسابءَ بھر کن اَنت؟
پسو:اچھا اے وَ ایش اِنت کہ یک فاصلہ یے وَ ایشانی ھما زمانی است اَنت پدا دومی چیز کہ مستریں منی ھیالءَ فیکٹر(Factor) است اِنت۔ آ تئی شائریءِ رنگءِ بدل بوّگ اِنت یعنی ھمے کہ من گُشاں مئے کلاسیکل دورءَ چہ بوگءَ انت، ایشیءَ را مُلائی دؤرءَ Turnیے رستگ۔ مُلایاں کہ اے شائری کُتگ آ چہ کلاسیکءَ بلکل دگہ چیزے اے نظم معریٰ کہ من گُشگاوں آھاں اوں پابند شائری کُتگ۔ شروعءَ داں آخرءَ ردیف قافیہ زُرتگ ءُ اتکگ اَنت اگر چہ منا دنیاءِ ھچ شائریءِ تھا چشیں مثال دیمءَ نہ گْوستگ کہ بلکیں بوت کنت کہ یک یک زبانے است اِنت کہ من اے شائریءِ وڑیں شائری نہ دیستگ، اردوءِ تھا منی دیمءَ نہ گْوستگ، فارسیءِ تھا نہ گْوستگ نی اے یک اجبیں چیزے بوتگ ایشانی کہ ایشاں ھما متلب”سبحان الذی اسرا اول یات کناں “اے نوں قافیہ آھگءَ اِنت دانکہ مردم بہ بارت ءُ دومی قافیہءَ شروع بکنت۔
جست: عربی نزیکیں چیزے ترا اے گیشتر گُمان بیت؟
پسو:ھاں بلکل ترا گُمان بیت کہ عربیءَ گوں نزیک اِنت بلئے عربیءِ تھا ام منی دیمءَ نہ گْوستگ اے فارم متلب شئیری سورتءَ اے فارم منی دیمءَ نہ گْوستگ عربی وَ قصیدہ ءُ مثنوی ایش ءُ آ کہ است اَنت آ

وَ اے فارم نیاں ھاں بوت کنت انچیں صنفے است اِنت کہ مرچی باندا دیمءَ نئیت۔

جست: غزلءِ بنیادی ھوالہءَ آ چیز کہ شروع بیت عربی ھوالہءَ تو آئیءِ گُورا شروعاتی اکثر بیشتر منی ھیالءَ ھمے سلسلہ کہ کاینتAs a سپت ءُ نازینکءَ چہ پد کہ استیں نی وتی اظھار کنئگءِ کوشش بیت اِنت اے قصیدہءِ چی اَنت؟

پسو:اے قصیدہPattern اَنت حمد ءُ تشبیبءَ چہ پد وتی کارءَ شروع کن اَنت یا ھما گپءَ کن اَنت مُلاھانی گُورا اے Treatment کہ است اِنت اے بلکل عربیءَ چہ اتکگ باقی من ھما سربری فارمءِ نامءَ دئیگءَ اتاں شئیرءِ سطحی، خارجی فارم کہ است اِنت آ متلب منی دیمءَ نہ گُوستگ دگہ زبانیءَ چہ۔

جست:چوناھا ہم عربیءِ لھتیں شائر است مثلا حبیب پراس اِنت ھما دؤرءَ کہ شائرے بوتگ آئیءِ ما کہ غزلانی چیز چار اِتگ اَنت غزلانی شروعات بگندئے انچیں جاگہ یےءَ شروعاتءَ بکنت تصرف ئےَ،گوںبلے آئی گورا اینکس قیدءُ پابندی نیست انت کہ تو بلوچیءِ مثالءَ دیگءَ اِت ئِے اے وڑیں مثال باز کم تو گندئے کہ اے بلوچیءِ وتی جندءِ فارمءَ شروع کنت کہ یک برے ایش اِنت پدا آ اَنت نی پدا دانکہ دم بارت پدا دگہ یکے شروع کنت اِنت اے عربیءِ تو کم انت اے عربیءِ توکا نیست؟

پسو:ناں عربی غزلءِ روایت نہ اِنت قصیدہءِ روایت اِنت ،چوناھا غزل ایش اِنت کہ اردوءَ اوں غزل کہ اتکگ اے وھدی غزلءَ چہ Powerfulتریں فارمے بوتگ قصیدہءِ جند بلائیں فارمے بوتگ ھاں مرچی باندا آ پُشتءَ پشت کپتگ ءُ غزل دیمءَ اتکگ چوناھا متلب ایشیءِ جواز وَ قصیدہءِ جند اِنت غزلءِ فارمءِ لحاظءَ وتی ءُ انو ں وَ خیر غزلءَ کمو گیشتر ترقی کُتگ ءُ دیمءَ شُتگ بلئے ملاھانی تاثر چہ قصیدہ ئیگ اِنت غزلءَ نہ اِنت متلب ھماInner Treatment کہ آھانی است اِنت آ گیشتر گوں قصیدہءَ نزیک اِنت۔

جست: بلوچیءِ ابتدائی یا اولی زمانگءِ شائری کہ آئیءِ توکا ترا وتی فارمءِ ھوالہءَ دو چیز گندگءَ کئیت اِنت کہ وتی موادءَ یا نکانءَ را پیش کنئگءِ یکے ھمائی ڈرامائی اندازے کہ آئیءَ گون اِنت دومی کہ استیں چٹا یک بیانیہ یے کہ واقعہ یے استیں بیان کنئگ بوّگءَ اِنت دومی ایش اِنت کہ مختلفیں کردار شے مرید چی گُشیت نی آئیءِ سلسلہ شروع بیت نی ڈرامائی رنگ کئیت اِنت آئیءِ توکا بلّے ایشیءَ چہ پد کہ ما جھلءَ ترا کہ استیں ایر کائیں دومی دؤر کہ وھدے جام دُرّک، مست توکلی یا کہ مئے گْورا مُلّا پازُل یا قاسم شروع بیت اے جنزانی تھا تو شئیری موادءِ ھوالہءَ چی تبدیلی گندئے اظھار کنئگءِ نمونہ یا کہ ایشانی گْورا عام طور پر خارجی شکلے گون اِنت گوں چو کہ دومی دؤرءِ شائریءِ توکا داخلیتءِ باز نمونہ گندگ کاینت بلکیں اولی زمانگءِ شائریءِ توکا اوں است اِنت چوکہ آئیءِ توکا جنگی سلسلہ یے است اِنت دومی دؤرءَ اے سلسلہءَ تو کمے گپ بہ جن ئے؟

پسو: اے سلسلہ ایش اِنت کہ مُلّاپازُل بوتگ، مُلّاپازُل Confirmedاِنت کہ من شائرے آں اول ایشءِ اعتماد وَ ایش اِنت کہ بھئی من شائرے اوں شئیر گُشت کنیں، منا وتی اظھارءِ مسلہ دیمءَ انت۔ ٹھیک اِنت ناں آ وَ زاھر انت وتیInner side ءَ گیشتر غور کنت۔ آئیءِ چاگردءِ تھا کہ ھرچی کردار اَست آئیءِ گیشتر زور ھمائیءِ سرا اِنت ءُ ھر شائر کہ پرسنلیPersnonaly شائری بہ کنت آئیءِ تھا اے چیز کئیت اِنت منی کہ من ترا انچو پیسرا گُشگءَ اتاں کہ کْوھنیں شائرءَ صرف نمائندگی کُتگ آئیءَ شائری کم ءُ نمائندگی گیشتر کُتگ انوں من گُشت نہ کناں کہ آ دؤرءَ بحیثیت شائر آئیءِ اہمیت چے بوتگ اے وت Controversial چیزے یا آیا اے دؤرءَ آئیءِ اہمیتے اوں بوتگ یا نا صرف داستان گویے بوتگ کہ مھلوکءَ را مُچ کنت ءُ کسہ کاریت، اے خیر رندی گپے بلئے پازُل کمو چراھاں گیشتر ذمہ دار تر اِنت بئے وتی شائریءَ گوں وتی شائریءَ ھاں البتہ لھتیں چیز است اَنت کہ بلوچیءِ ھما ذگریں شکل کہ است اَنت جذبہ کہ است اَنت آ مُلاّءِ زمانگءَ اتکگ ءُ lose بوتگ اَنت، آ شائرانی گْورا مارا گیشتر رسنت چوش کہ

ملکموت مستیں لیڑھے بوتیں
بُرتیں ماں کئورءَ جور بہ چارینتیں
متلب اے تشدید یا شدّت ترا پاژلءِ گْورا گندگءَ نئیت یا
من کمانے پہ لیڑھے زیراں
نندان ءُ سوھان کناں تیراں

اے شدّت ترا مُلّاھانی دؤرءَ گندگءَ نئیت، بلئے آ دؤرءَ موجود اَنت۔ اے برتری بھرھال است اِنت کہ آھانی احساسءِ شدّت گیشتر اِنت۔
جست:اچھا چی فرق تئی ھیالءَ منیر صاحب بیت کُت کنت کہ اے زمانگانی فرقءِ تھا وّ اقدار ءُ قدرءُ تھذیب چوناھا اوں تو بدل بنت اِنت شائریءِ توکا یا اے محسوسات، جذبات کہ آزمانگءَ محسوس کنئگ بنت ءُ دومی اے زمانگءَ وھدے کاینت رو اَنت تہ اے چی بیت کُت کنت ایشیءِ المیہ چی اِنت ؟
پسو:ایشیءِ المیہ باز بوت کن اَنت متلب وقت کہ ھر پئیم دیمءَ روان اِنت مھلوکءِ ذمہ داری بھر بواناں ءُ جاگہ جاگہ یے انچیں کئیت اِنت مھلوک ذمہ داریءَ چہ بالکل آزاد بیت معاشرھانی تھا لھتیں انچیں مردم اوں دَرکاینت کہ آھاں ذمہ داریءِ وَ جند نیست اِنت نوں آدؤرءِ مردم گیشتر ذمہ دار بوتگ اَنت یا متلب گیشتر سر گرم بوتگ اَنت، گوں وتی زمینءَ، گوں وتی کمیں منا گوں دادءَ ملگی اَنت۔ مروچی من ٹیلفونءِ سرا اوں وتی کارءَ کُت کناں ترا لیٹرے کناں، متلب اے ذمہ داریانی فرق اِنت من اے چیزءَ گیشینگ لوٹاں کہ منی تئی تعلق کہ اولی بوّگی بوتگ تو دیم پہ دیمی بوّگی بوتگ مرچی باندا اے پئیم نہ اِنت انچو کہ وقت دیمءَ آھان کنت ذمہ داریانی توکا فرق کپیت بیانءِ شدّتءِ تھا اوں کمزوری کئیت منی ھیالءَ اے مسئلہ بوتگ اَنت۔
جست:اچھا بلوچیءِ کْوھنیں شائریءِ تہ کہ اولی یا دومی دؤرءِ توکا ترا اے لبزانکی جُنز کہ پرچہ کہ مرچی ام غالب کہ وھدے شائری کنت آئیءِ توکا بازیں جُنز تحریک است اَنت کہ آئیءَ چہ رند دیمءَ اتکگ اَنت کہ علامتی تحریک بہ بیت یاImpressionism یا Surrealism

کُوهنیں شائریءِ توکا ترا اے چیزءِ گُمان بیت اے وڑیں چیز تو محسوس کُتگ کہ وانگءَ کاینت؟
پسو: کُوهنیں شائریءِ تها متلب ترا باز جاگہءَ تئی انوئیں ترقی پسند تحریک اِنت ایشیءِ اوں مثال رست کنت هالانکہ اے تحریک وَ چرائیءَ باز رند اِنت بلئے چونکہ اے هما سماجی حقیقتاں اے است اَنت البتہSurrealism ءِ رسگ کمے مشکل اِنت ترا کہ اے خالص ادبی تحریکے بوتگ ءُ تئی گُورا سر نہ بوتگ اے واستہ اے آئیءِ تها نیست اِنت یا تو بگش ئے کہ زی ئیں دوْرءِ تها تو ساختیاتی لیکہءَ درگیج ئے، بلوچی ادبءِ تها منی هیالءَ تو ناکا م بئے پرچہ کہ اے وَ خالص ادبی تحریک اَنت ادبءِ تها جنم اِش زُرتگ۔
جست: بلئے یکے ایش اِنت کہ آئیءِ توکا اے بیت کہ منی گپ اے بنیادءَ است اِنت کہ واقعیSurrealist چوناها یک جُنزےءِ سُورتءَ اتکگ بلئےSurrealist Feeling یا کہ محسوس کنئگ اے تا انسانءِ تها است اِنت واب گندگ انسان تو زانت یا کہ علامت چوناها بیت کہ تحریکءِ شکلءَ نیاتکگ علامت تو ازلءَ چہ انسانءِ تها است اِنت یا کہ ترقی پسند رجحانات زندگیءَ حقیقتءَ گوں چارگ اے تو است اِنت۔ رندءَ تحریکی شکل گپتگ اشThought ءِ هوالہءَ اتکگ اَنت۔ ایشانی تبلیغ گیشتر بیتگ آ تو دگہ گپے من اے بُنیادءَ گپءَ آں کہ بگندئے ے

" من هما انجیراں پتن تاکیں
بُرز ماں کوهانی شمءَ رستوں "

یعنی ادا عام طورءَ اشیءِ توکا مان اِنت منا بہ گندے نوکیں باز رجحانات اے شئیرءِ توکا گندگءَ کاینت چشوکائی انچو کہ پورهیں اے سپر کہ تئی است اِنت کُوهنیں شائریءِ هوالہءَ تو محسوس کن ئے کہ واقعی اے رجحانات یک نہ یک رنگےءَ ترا گندگءَ کاینت کہ است اَنت کہ مئے تخلیق کاراں اے ڈولءَ ام سوچ اِتگ ؟
پسو: ناں ایش اِنت کہ علامت نگاری وَ شائریءِ بُنیادی چیزے یا استعارہ سازی مئے شائراں وَ استعارہ سازی ٹهیک ٹهاک کُتگ بهر پور

اندازءَ کُتگ، نوں منی گُشگءِ متلب ایش اِنت کہSurrealist تحریک کہ است اَنت کہ آئیءِ زیر اثر اوں باز کار بوتگ کہ آ زانگ بنت کہ من Surrealist تحریکءِ مردماں کہ ھمائیءِ واستہ کارءَ اَنت اے دگہ چیزے باں منی پورھیں نیٹ ورکءِ تھا یک انچیں چیزے دراَتک کہ آئیءِ تھا ترا سُر یلسٹ تحریکءِ شبین بیت اے وَ منی ھیالءَ کائونٹیبل نہ اَنت نوں انچیں چیز ترا بلوچیءِ ادبءِ تھا رست کن اَنت تحریکانی ھوالہءَ باقی ھما سنجیدہ ئیں کوشش است اِنت آ نیست اِنت پرچہ کہ آ علمی زمانگے نہ بوتگ ءُ پدا ابلاغءِ اوں اے مسئلہ نہ بوتگ اَنت۔

جست: اچھا منیر مرچیگیں نوکیں نبشتگءِ دؤرءِ شائریءِ ھوالہءَ تو چے گُش ئے؟

پسو: اے دؤرءَ وَ ایش اِنت کہ شائریءِ تھا باز فرق کپتگ غزل خاص کر ھمے دؤرءِ پیداوار اِنت منی ھیالءَ کہ دیمءَ اتکگ ھمے دؤرءَ آیا غزلءِ اثراتاں ما اگاں چہ مُلّاپاژُلءَ یا چہ جام دُرکءَ ثابت کناں آ وَ دگہ چیزے ءُ اثراتءِ گپ اِنت ھمے غزل دیمءَ اتکگ ھمے دؤرءَ چہ اے یک شعوری کوششے بوتگ، ھمے دؤرءَ اتکگ ءُ اے دؤرءَ کہ بین الاقوامی سُورتءَ چی بوّگءَ اِنت۔ مھلوکءَ عام طورءَ دیستگ عام مھلوکءِ دماغءِ تھا بوتگ کہ منا چہ علاوہ منی چپ ءُ چاگردءَ چی بوّگءَ اِنت۔ چراھاں ام چیزے زورگءِ کوشش بوتگ اے دؤرءَ تئی شائریءَ راز رخیز کنگءِ کوشش بوتگ بلئے ھر کوشش شروعءَ خام بیت ءُ ھمے پیم لھتیں خامی اوں است اِنت آئیءِ تھا ءُ مرچی ئیں مئے شائری کہ اے حدءَ رستگ ایشیءِ تھا منی ھیالءَ چہ مئے کلاسیکءَ اے دؤرءِ گیشتر اثر است اِنت۔ عموماً چو نہ بیت عموماً اے بیت کہ تئی کلاسیک کہ وَ است اِنت مضبوط بیت تئی گْورا ءُ مرچی کہ من وتی شائریءَ گنداں منا چہ کلاسیکءَ گیشتر اے سیمی دؤرءِ اثرات گندگ کاینتءُ منی خواہش ایش اِنت کہ کلاسیک پدا مضبوط کنگ بہ بیت ھمے پیٹرناں گوں۔

جست:یعنی کلاسیک کہ وھدے اے رنگءَ نوک تریں شکلےءَ ماڈرن رنگءَ کہ وھدے کہ آرگ بہ بیت تو ادا عام طورءَ تہ چی اقدار یا ویلوزانی کہ گپءَ ئے یا ھما زمانگءِ ھما عشق یا کہ محبت کہ ادا مارا یک فرقے گندگءَ کئیت ــہ

"یکبرے بِل کہ پدا من تئی کُلءَ کایاں "

یا ــہ

"یکبرے دوست اگاں تو منی کُلءَ بیائے "

تہ ادا یا کہ ایوک نا صرف موادءِ ھوالہءَ ھمے جذبہءُ احساسات کہ زیکیں بیتگ اَنت یا مرچی کہ تو محسوس کن ئے کہ نیست اِنت تہ مجموعی سُورتءَ زیکیں روایتءِ گپءَ کنئگءَ ئے کہ زیکیں روایت گون بہ کپیت عام طورءَ روایتءِ معنا چی اِنت تو چے محسوس کن ئے کہ آچہ نوکیں شکلءَ بئیت اِنت؟

پسو: منی گُشگءِ مقصد ایش اِنت کہ ذی ھما گپ کہ منی شائریءَ Conveyکُتگ وتی ھما بُنیادانی سرا ھما سوشل ویلیو Social Valuesکہ بوتگ اَنت ذی من سمجھاں کہ منی پورھیں شائریءَ کہ ھرچی کنوئے کُتگ وتی سوشل بنیاداں کُتگ متلب انچو کہ من ترا بالاچءِ مثالءَ بدیاں یا مھنازءِ مثالءَ بدیاں یا چاکرءِ مثالءَ بزور، ایشانی بنیاد اے بوتگ کہ اے نیچرءَ گوں انتھائی نزیکیں مردم بوتگ اَنت ایشانی ھر چیزءَ تو وان ئے بلکُل نیچرءِ پیداوار اَنت نوں مرچی پرابلم یا المیہ ایش اِنت کہ ما چہ نیچرءَ کمے گستاھاں یا کناں ءُ تو نیچرءَ چے ھمنچو کہ کٹ بئے منی ھیالءَ تئی تخلیقءِ تھا شدّت کمتر بوان بیت بنا ءُ سینگار ما وَ گیشتر کُتگ بلئے شدّتءِ تھا کمی اتکگ نوں شدّتءِ کمیءِ پورا کنئگءِ ھاترا منی ھیالءَ مارا پدا نیچرءَ گوں ھمنچو قریب بوّگ لوٹیت یا کم از کم قربت محسوس کنئگ لوٹیت دانکہ ما ھما شدّتءَ دست گپت بکن ایں منی گُشگءِ مقصد ایش اَت کہ مئے گُشگءِ ھما شدّت روایت کہ است اِنت منی ھیالءَ کمے لوز بوتگ ءُ منی ھیالءَ آ دَری زبانانی اثرات اَنت۔ ھمے وجہءَ۔

جست: نا اے بیت ءُ کُت اوں کنت کہ بلفرض کہ نوکیں زمانگءِ مطابق کہ مرچی اتکگیں سربیتگیں زندگی اینچو تیز رفتاریءَ گوں مئے تھا کہ اتکگ مئے واب ءُ آ زمانگءِ واب ءُ مئے مہر آ زمانگءِ مہر، مئے نفرت ءُ آھانی نفرتءِ تھا چینچو فرق بیتگ ادا وَ آل ریڈی منی ھیالءَ اے تخلیق کہ وھدے کئیت اِنت ایشیءِ توکا اوں وتی زمانگءِ یک شدّتے نیست اِنت ایشیءِ وتی قدر یا ویلیوز بنت اِنت تو چے گُش ئے ؟

پسو: ویلیوز وَ خیر بنت بلئے ھما کہ نفرت اِنت یا محبت اِنت آ وَ یکیں چیز اِنت آ چہ بُنیادءَ بگر یا ترقیءِ آخری زمانگءَ تک بگر منی ھیالءَ نفرت ءُ محبتءِ ھما قدر کہ است اِنت آ مشترک اِنت ذی اوں ھمے بوتگ اَنت مرچی اوں ھمے بنت زیادہ زیادہ تو کمو براڈ مائنڈ ڈبئے بلئے نفرت اگاں تو کن ئے ھمے ھسابءَ کن ئے یا محبت کن ئے ھما ھسابءَ کن ئے نوں مرچی من ءُ تو ھما شدّت پرچہ لوز کُتگ من ءُ تو ھما پئیم آئیءِ متشکل کُت نہ کنئگءَ ایں، منی ھیالءَ یعنی من وتی نفرتءَ اگاں شئیرءِ تھا لکاں تو من آئیءِ پیش داشت نہ کنئگا ہاں، آئیءِ امیجءَ واضع کُت نہ کنئگاھاںءُ وتی محبتءِ امیجءَ اینچو واضع کُت نہ کنئگاھاں مرچی ئیںءَ زی ئیں شائریءِ تھا منا اے فرق گندگءَ کئیت۔

جست: اچھا منیرؔ صاحب! من گُشاں کہ متلب اے دؤرءَ کہ ھما امیج آئیءَ دیمءَ آرگءَ نہ اِنت ھما جذباتاں یا ھما مسئلھاں گوں کہ فنکارءِ جند اِنت تئی ھیالءَ فنکارءِ ھما مشقءِ تھا کہ وتی اپوائنٹ منٹءِ تھا اے فرق نیست اِنت کہ گْوستگیں زیکیں فنکار بوتگ۔ آئیءِ آ شدّت زیادہ محسوس کُتگ یا زیادہ بیان کُتگ ءُ مرچی کہ است اِنت آ چیزءَ ما زیادہ صحیح گُشت نہ کنئگءَ ایں یا صحیح بیان کُت نہ کنئگءَ ایں؟

پسو: اصلءَ ایش اِنت کہ فنکار اگاں یکے تو آئیءَ گوں اے مسئلہ بوت کنت بلئے فنکار وَ یکے نہ اِنت آ زمانگءَ یکے بوتگ نہ اے زمانگءَ یکے نی ما کہ آ زمانگ کنیں تہCollectively ءِ ھما زمانگءَ زوریں

ایشیءِ چے وجہ بوت کنت کہ مرچی فنکار بلکل فیل اِنت یا ٹوٹل فنکار فیل اِنت کہ آ وتی چیءَ دات نہ کنئگءَ اِنت منی هیالءَ وجہ اے نہ اِنت وجہ دراصل هما اِنت کہ من سمجھاں کہ مرچیگیں مردم چہ نیچرءَ باز سستگ، مشینی گیشتر جوڑ اِنت اے واستہ Feeling ءُ جذباتانی اظهارءَ اینچو کُت نہ کنت۔

جست: یک گپے اے ام است اِنت کہ آزمانگءِ کہ کُوهنیں شائری است اِنت آئیءِ توکا هما درد یا وشی یا کہ نفرت کہ وتی اے شکلءَ گوں یا کہ بقول تو کہ شدّتءِ گوما دیما کاینت مردمءَ اینچو باز ژامبلین اَنت تها چہ سُرین اَنت ءُ مرچیگیں نہ اَنت مرچیگیںءِ تو یکیں وَ یکے ایش اِنت کہ مارا تو همے کرداراں کہ ما نزانیں بی شائریں کرداراں گاریں مردم اَنت ءُ دومی ایش اِنت کہ دومی دؤرءِ شائرانی توکا باز همے اختلاف است اِنت کہ جام دُرکءَ واقعی رئیل وت شائری کُتگ یا کہ نہ کُتگ یا مست توکلیءِ شائری واقعی کہ است اِنت همے رنگءِ شائری یے کہ اے رنگءَ دیما اتکگ یا کہ دگہ شائرے، بلئے مجموعی سُورتءَ مرچیگیں فنکار منا اے گندگءَ نئیت کہ آئیءِ را وتی فنءِ گوما گیشتریں یک محبتے است اِنت آئیءِ گُورا علم ام زیادہ اتکگ پورهیں دنیا سر بیتگ تو بائد اِنت کہ آئیءِ گُورا اے مسلہ یا کہ شدّت تو کم مہ بوتیں ؟

پسو: هئو!اے بلکل راست اِنت بلئے مرچی ئیں فنکار گیشتر مخلص اَنتءُ گیشترDevote اَنت چہ ذی ئیں فنکارءَ بلئے اسل چیز پدا هما بیسک اِنت ءُ وتی روڈسانی دستءَ گرگ اِنت مخلص وَ است اَنت بلئے منی دستءَ منی روڈس نیاں نا آشنائی است اِنت ، متلب من چہ کلاسیکءَ نا آشناهاں چہ وتی ورثہءَ من نا آشناهاں اے پیمءَ منی گوما شدت آرگ نہ بیت یا من هما جذبہءَ متشکل کُت نہ کنئگاهاں آ رنگءَ کہ زیکیں مردماں منیگاں کُتگ منی هیالءَ ایشیءِ وجہ همے بوت کنت ورنہ مرچی ئیں مردم ایجوکیٹڈ تر اَنت گیشتر سمجھدار تر اَنت گیشتر ترقی یا فتہ تر اِنت، دراهیں لیولاں دیمءَ اَنت بلئے پشت کپتگ اَنت صرف یکیں بنیادءَ۔

جست: اچھا بلوچیءِ اے سیمی دؤرءِ شائری کہ گل خان نصیرءِ تقریبا منی هیالءَ اولی شائریءِ مجموعہ اوںءِ ”گلبانگ“ بیتگ کہ آ پنجاہ ءُ یکءِ زمانگءَ کہ شنگ بوتگ اَت ءُ همے زمانگءَ تئی اولی تاک اوں کئیت اِنت ”اومان“ تو ایشیءَ چہ پد محمد حسین عنقا یا کہ پدا آزاد جمالدینی یا کہ عطا شاد اے شائری دانکہ روچء مرچی آهگءَ اِنت تو ادا یک فرقے گندگءَ کئیت نوکیں زمانگءِ کہ زیکیں عطا شاد ، آزاد جمالد ینیءِ اے زمانگءِ توکا یک فرقے اے بیت کہ موضوعءِ هوالہءَ کہ مرچیگیں زمانگءَ نوکیں بُن گپ نوکیں هیال اتکگ اَنت مئے دیمءَ یا زیکیں آ رنگءَ یک استیں نہ بیتگ اَنت یا کہ فارم بدل بیتگ اَنت آزاد نظم دیمءَ اتکگ نظمءِ معریٰءِ خاص تجربہ کنئگ بیتگ چیزے مردمانی گْورا یا کہ تئی ہائیکو، سانیٹ اتکگ اتنت یک ٹائمے زاهر بیتگ اَت یا کہ مرچی اے دگہ وائی ءُ ماہیا اتکگ اَنت دیمءَ زاهر بوگءَ اَنت تجربہ بوگءَ اِنت ادا چہ پد یک گاری یے محسوس نہ بیت مردمءَ گُمان بیت کہ من پدا وتی نازینکءَ را گار کُتگ اَت یا کہ ڈیهیءَ را گار کُتگ اَت آئیءِ جاگہءَ ما سندھ زُرتگ اَت یا کہ پنجاب زُرتگ اَت کہ آهانی گْورا اردو ولاهانی گْورا اے گپ هما وهدی پیداک بیت کہ آهاناں وتی پجارءِ نہ بوّگءِ گمانے بیت پرچہ کہ سورت وَ آهانی چیز نہ اِنت تو آهانءَ ایوکءَ پنجابیانی ماہیا بہ بیت یا سندھیانی وائی بہ بیت ءُ دومی پدا اے زمانگءَ کہ مئے گْورا مائی ءُ وائیءِ خاص تجربہ بوّگءَ اِنت تو چی محسوس کن ئے اے ایزے پریشر آهگءَ اِنت ؟

پسو: ایشیءِ سرا منی هیالءَ ما گیشتر گپ جتگ اَت تفصیلءَ گوں ما همے گُشتگ اَت کہ بھئی وائی یا مائی هر چی کہ است اِنت هچ فرق نیست ایشانی اگاں تو ٹرائی کنئگ لوٹ ئے وتی ادبءِ تها ترا لگ اَنت کہ شرّیں چیز اَنت هچ مسلہ یے نہ اِنت بالکل بکن ئے بلئے تو منا بگش زهیر یگءِ قصور چی اِنت ، نازینکءِ میار چی اِنت یا سئوتءَ کُجام گناہ کُتگ کہ تو آهاناں ٹرائی نہ کن ئے منی تئی گْورا لهتیں بنیادی صنف است اَنت کہ ما ابید یوز کنئگءَ ختم کُتگ اَنت اگر بنی ٹھیک اِنت سئوتءَ وتا یوز کُتگ ءُ ناکام بوتگ مسلہ یے نہ اِنت بلئے

سئوتءَ وتا یوز نہ کُتگ زھیریگءَ وتا یوز نہ کُتگ ءُ نازینک ھما جاگہءَ ایر اِنت من تو پرچا ٹرائی اِش نہ کناں نی منی گُشگ ھمیش اَت کہ باید اِنت پسرا ما وتی چیزاں بزوریں بچاریں اگاں ایشاں مرچیگیں دؤرءَ گوں ھمگامی کُت نہ کُت وَ ٹھیک اِنت یا ایشانی ھمرائیءَ ما آھاں اوں بچاریں ھچ مسلہ یے نہ اِنت، یعنی صنفانی زورگءَ منا اعتراض وَ نیست کہ کسے وائی لکیت یا ماہیا لکیت یا ھائیکو لکیت ھچ پروبلمے نہ اِنت ھر کس وتی اظھارءَ وتی وڑءَ بہ کنت بلئے منی ھرابی ایش اِنت کہ من پرچہ زھیریگ نہ لکھاں یا بھئی من نازینکءِ فارمءَ واقف نیاں من دوشی ھمے گُشتگ اَت کہ بھئی کئے زانت شُمے تھا نازینکءِ فارمءَ، یک مردمے درئیت کہ آ بگشیت کہ بئی نازینکءِ سطحی فارم ایش اِنت یا اے ہیئتءِ تھا لکگ بیت منی ھیالءَ چُشیں مردم کم اِنت نوں منی ھیالءَ مئے کمزوری اِنت ،مئے بلائیں قصور اِنت کہ ما اینچو وھدءَ شائری کنیں بلئے ما نزانیں کہ ما گار چہ کُجا کُتگ یعنی وتی گار اِنت چیزانی شوھازءَ ما در نہ اتکگیں۔ اے انچیں مسلہ اَنت باید اِنت سنجیدگیءَ گوں دست جنئگ بہ بنت۔

جست:ایشیءِ وجہ ھمے نہ بیت کہ ھمے تحریری کہ کلاسیک شائراں است اِنت یا لٹریچر است اِنت اے مارا صحیح معناءَ ھما تحریری سُورتءَ کہ است اِنت سر نہ بوتگ کہ گُشگ نہ بوتگ اَنت مئے کُوھنیں ءُ مرچیگیں شائری بوّگءَ اِنت ایشیءِ توکا بی ترا محسوس بیت کہ تئی کلاسیکلءِ یا کہ ھما شائریءِ سرا اثرات کہ بہ بنت باید اِنت آ بی کہ استیں نیست اَنت ءُ آئیءِ توکا زیادہ تر دگہ زبانانی اثرات محسوس بنت۔ اردوءِ خاص کر منی ھیالءَ نہ آشنائیءِ وجہ انت تئی ھیالءَ؟

پسو: بنیادی وجہ وَ ھمیش اِنت کہ منی چیز منی گْورا محفوظ کہ استیں نہ اَنت من ترا ھمے گُشاں کہ من بئی نازینکءِ فارمءَ نزاناں انگت چی اِنت منا بیست سال اِنت من شر لکگءَ اوں بلئے نزاناں نازینک ءُ زھیریگ کُجام فارمءَ لکھگ بنت یا دستانگ چی یے ؟

جست: تئی هیالءَ منیر صاحب! نازینک یا کہ زهیریگ تو موادءِ گپ نہ اِنت ایشیءِ فارم ایشانی منی هیالءَ تو اے وتی موادءَ چہ زانگ بنت گیشتر؟

پسو: آچیز است اِنت بلئے تئی گْورا تشکیل نہ کپتگ اَنت متلب تئی گْورا چشیں تعریفے نیست اِنت منی گُشگءِ مقصد ایش اِنت کہ واقعی نازینکءَ را چُشیں فارمے نیست سربری کہ تو بگش ئے بلئے همے کہ ایشیءِ مواد است اَنت ایشیءَ وَ بہ گیشیں کہ بهئی نازینکءِ مسئلہ ایش اِنت کہ بئی وتی موادءَ چہ پجارگ بیت بلئے تئی گْورا اے ڈپی نیشن اوں موجود نہ اِنت نوں نوک آؤکیں مردمے چی بزانت کہ نازینک چی یے یا ایشیءِ مواد چی یے اے مسلہ اَنت۔

جست: اچها، بلوچی شائریءِ تها مجموعی سُورتءَ کہ عطاشاد زئیانی اے اَهدءِ توکا ترقی پسند تحریکءِ چی اثرات است اِنت بلوچی شائریءِ تها کہ کپ اَنت ؟

پسو: اے اَهدءِ تها وَ مستریں اثرات منی هیالءَ ترقی پسند تحریک ئیگ اِنت پرچہ کہ اے ترقی پسند تحریک وَ باز شور ءُ زورءَ بوتگ ءُ مئے گْورا هما لهتیں چنیده نام اَنت گل خان نصیر تو گش ئے آزاد جمالدینی گش ئے یعنی اے ٹوٹل همے تحریکءِ زیرءِ اثر اتکگ اَنت ایشاں کار کُتگ هاں البتہ تو چند یک مردم گشت کن ئے سید ظهور شاه هاشمیؔ بوتگ یا عطا شاد بوتگ انچیں مردم بوتگ اَنت کہ ایشاں شائری کُتگ هما تحریک پالو نہ کُتگ باقی گل خان نصیر سکیں نامے مئے گْورا بلئے آ پالور بوتگ هما تحریکءِ اے اثرات اَتکگ اَنت مئے گْورا ٹیک ٹاک اتکگ اَنت ءُ شئیرءِ چے علاوه منی هیالءَ نثرءِ تها ام اتکگ اَنت افسانهانی تها ترا آئی اثر سک باز گندگ بیت۔

جست: اچها، دگہ جیڑه یے مئے گْورا است اِنت خاص طور پر آزاد نظمءِ آزاد نظمءَ کہ ایشیءَ آزاد جمالدینی یا عطاشاد گُشیت ایشیءِ گْورا اکثرء بیشتر همے داب اِنت کہ هما مشرقی آزاد نظمءِ لوٹ کہ ایشیءَ را یک بحرے بیتء بحر یونٹ(Unit) تائی شکلءَ بهر کنئگ بیت اِنت بلئے سوال اے پیداک بیت کہ اے اهدے یک بحرے ایشیءَ را بیت بحر

کہ استیں یونٹ تائی شکلءَ وھدے بھر کنئگ بیت ما اشیءَ ایذی نظمءِ معریٰ کُت نہ کنیں ؟
پسو: ایشیءَ نظمءِ معریٰ کنئگءِ لھتیں مسلہ وَ خیر بنت بلئے مشکل نہ اِنت اگر بئی یک مردمے کوشش بہ کنت کہ بئی من آزاد نظم لک اِتگ ءُ پدا ایشیءَ نظمءِ معریٰءِ شکلءَ بہ لکھاں آ اے کارءَ کُت کنت بلئے ھمے نظم کہ آزاد اِنت تو بگشءِ ایشیءَ من ایذائز(As it is) ھمے لبزیاتءَ گوں نظمءِ معریٰ کناں منی ھیالءَ مشکل اِنت اے پیم بوت نہ کنت۔
جست: تو وت در اصل اے گپءَ را قبول کن ئے کہ واقعی آزاد نظم یک بحرےءِ تھا است اِنتءُ بحر ارکانانی شکل، بھر کنئگ بیت اِنت؟
پسو: ھئو منی جندءَ داں آزاد نظم انچو ونتگءُ انچو لِک اِتگ۔
جست: اچھا، مغربی آزاد نظمءِ تصور است اِنت تئی گْورا کہ اے نظم آنگو چے وھدے کئیت اِنت مئے گْورا اودا ایشیءِ قانون چی اَنت ؟
پسو: اودا ایش اِنت کہ من چیزے ونتگ منءَ انچو محسوس بوتگ کہ آیانی ھمے بحر کہ است اَنت آیانی زورءَ کمے مختلف اِنت آبیٹ(Beat)زور اِنت بلکیں ردھم آیانی گیشتر زور ردھمءِ سرا اِنت مئے گْورا ردھمءِ سرا نہ اِنت زور ما ھما ارکانانی سرا گیشتر زور دئیں ءُ آ رِدھمءِ سرا گیشتر زور دئینت اے فرق اِنت منی نظرءَ۔
جست: اے آزاد نظمءِ شکل ترا گندگ بیتگ بلوچیءِ تھا؟
پسو: اے منءَ کم گندگ بیتگ بلکیں یک دو بشاز ءُ نادر است اِنت ترا گُشت نہ کناں۔
جست: بلوچیءِ تھا نثری نظمءِ نہ آھگ یا کہ ایشیءِ دیمروی نہ کنئگ ایشیءِ تئی ھیال چی جیڑہ بیت کُت کنت؟
پسو:اے ایش اِنت کہ مئے گْورا ھما چیز اتکگ اَنت کہ چہ اردوءَ پاس بوتگءُ اَتکگ اَنت ءُ نثری نظم انگت اردوءِ واستہ مسلہ یے جوڑ اِنت اے واستہ مئے گْورا آھانیءِ اظھار کم بوئگءَ اِنت ءُ نثری نظمءِ نام انگت اردو والاھاناں رُلینتگ کہ ایشیءَ چی بکن اَنت آیا نثر یا نظم

اے مسلہ وتی جاگہَ است اِنتءُ بلوچی ادبءِ تھا کئیت نثری نظم ضرور کئیت مرچی باند لکھگ ام بوئگءَ اِنت۔
جست: اچھا، نثری نظمءَ وھدے کہ تو اگاں زیرئے یا کہ بلوچیءَ بئیت اِنت تئی خواہش چی اِنت کہ نثری نظم وتی کُجام شکل کہ بئیت یکے اے شکلءَ بہ بیت کہ سرجمءَ ردانک بہ بیت یک علمی رھبندے آئیءَ گون بہ بیت یک ھشکیں شکلے آئیءَ گوں بہ بیت یا نا واقعی ایشیءِ تھا شئیری تجربہ کنئگءِ گنجائش است اِنت ؟
پسو:انو ں کہ نثری نظم ھرچی کہ لکھگ بوئگءَ اِنت آیانی تھا کوشش، ھمے بوئگءَ اِنت کہ شئیری تجربہ دیمءَ بیت منی دیما ھرچی کہ گْوستگ من آیانی تھا شئیری تجربہ گیشتر محسوس کُتگ بلئے وتی فارمءِ ھوالہءَ شئیرءَ چہ ھمنچو باز دُور اِنت متلب وتی سطحی فارمءِ ھوالہءَ شئیرءَ چہ دُور اِنت اے واستہ محلوک آئیءِ شئیر قبول کنئگءِ واستہ تیار نہ اِنت ءُ نثر اے واستہ نہ اِنت کہ آئیءِ تھا تجربہ شئیری اِنت منی ھیالءَ تو اگاں ایشیءِ تھا شئیری تجربہءَ بکش ئے گڑا اے صنفءِ جند پشت نہ کپیت۔
جست: اچھا، نثری نظمءِ ھوالہءَ چوناھا بی یک ءُ دو زانندگانی گْوشگ ھمیش اِنت کہ نثری نظم چوناھا بی ھما تھر اِنت کہ وتءَ چے شروع بیت یعنی ایشیءِ فارم ایش اِنت ایشیءِ تکنیک اے بیت خود کلامی یا کہ آزاد تلازمہءِ ھیال ءُ ایشیءِ توکا یک بے ربطی بیت اِنت ایشیءِ توکا چو کہ واقعہءِ شکل بیانیہ استیں نہ بیت اِنت ایشیءِ تجربہ آذاد نظمءِ توکا کنئگ بیت اِنت؟
پسو:ھئو اے وَ ایش اِنت کہ نوکیں لھتیں رُجحان اَنت اَتکگ اَنت ءُ اے رجحان منی ھیالءَ چہ نثری نظمءَ ابید نظمءِ جندءِ کرا اوں کپتگ، افسانہءِ سرا اوں کپتگ نوں باز جاگہءَ ھمے اوں واناں منءَ لگیت تو نظمءِ وانگءَ ئے یا ھما تجربہ کہ استاں شئیری بیان کنئگ بوگءَ اِنت اے چیز اوں است اَنت۔
جست:منیر صاحب آزاد نظمءِ ءُ نثری نظمءِ مستریں فرق تئی ھیالءَ ایشانی ھما ھئیت اِنت مسئلہ نہ اَنت؟

پسو:مستریں ہئیت ئیگ اِنت بلکل پرچہ تجربہ دوئینانی شئیری اِنت ہئیت ایشاناں جدا کنت۔

جست:اچھا، نثری نظمءِ ہئیتءَ متلب ما چوں گْوشیں چو کہ لھتیں پیراگرافانی سُورتءَ نبشتہ کنئگ بوتگ اَنت اردو تھا کہ اتکگ اَنت تو لھتیں کہ آزاد نظمءِ ھما ھئیتءِ مطابقءَ مصرعہ آنی وڑا نبشتہ کنئگ بوتگ اَنت نوں ایشیءَ تو کمو بہ گیشیں؟

پسو:نثری نظمءِ وجہ ھئیت گُشتگ کہ بیت من وَ ھمے تعریف ونتگ اَنت کہ نثری نظم متلب ھچ قسمءِ ھما شئیری پابندیانی تھا نہ بیت وتی لائنانی ھوالہءَ تو آھانی تھا ھچ قسمءِ زاھری آھنگے نہ بیت بلکیں اندرونی یا زاتی یا باتنی آھنگ کہ است اِنت برجاہ دارگ بیت ءُ باتنی آھنگ انچو من رحمانءَ را گُشتگ اَت دوشی کہ باتنی آھنگ انچیں چیزے کہ تو آئیءَ بیان کُت نہ کن ئے صحیح معناءَ تو آئیءَ پیش داشت نہ کن ئے مردمءَ کہ بئی اے باتنی آ ھنگے۔

جست: باتنی آھنگ اے بہ بیت کُت کنت کہ بئی یک مردمے گفتگو کنئگءَ اِنت ءُ آئیءِ جھلی بُرزی یا کہ آئیءِ جذباتی بوّگ ھم یا کہ آئیءِ وشیانی موڑ منی ھیالءَ باتنی آھنگ وَ ھمیش اِنت ؟

پسو:باتنی آھنگ بلکل ھمیش اِنت کہ یک مقررے تھا اوں باتنی آھنگ است اِنت نوں آ کہ ھرچی گْوشگءَ اِنت آیا اے آزاد نظمے یا نثری نظمے ءُ تو ایشیءِ ھئیتءِ واستہ مشکل پیش کئیت نوں تجربہ تو گش ئے مرچی ئیں دؤرءَ پدا ھما مشکل تئی دیما کئیت کہ بئی اے تجربہ وَ افسانہ یے توکا بی بوگءَ اِنت آیا آ اوں نثری نظمے۔

جست : یکے وَ ایش اِنت کہ ادا وَ ایوکءَ ھمے تجرباتی گپ بوّگءَ اِنت کہ آزاد نظم مئے گْورا اتکگ آئیءِ شئیری ھوالہ یا زبانءِ ھوالہءَ دیمروئی رستگ یا کہ ایشیءَ چے ما چے کار گپت کُتگ چو کہ اے نمونہ آزاد جمالدینیءِ گْورا یا کہ عطا شادءِ گْورا کئیت اِنت واقعی ما گندیں کہ شئیری ھوالہءَ باز نوکیں تجربہ بیتگ تو سوال اے کپیت کہ نثری نظم کہ آئیءَ چہ زیادہ یکے ھمے کہ تخلیق کارءَ یک مکمل ایں آزادی یے رسیت اِنت کہ ایشیءِ توکا آ وتی تمامیں ھما چیریں

فیلنگ(feelings) ام است اَنت آئیءِ اظھار کنئگءِ یک جوازے بلئے ایشیءِ توکا اے گنجائش بیت کہ شئیری ھوالہءَ یا زبانی تخلیقی ھوالہءَ ما را چیزے دات کُت کنت؟
پسو:تخلیقی ھوالہءَ وَ ترا چیزے ضرور دات کُت کنت بلئے نوں مسئلہ ایش اِنت کہ تو ایشیءَ کن ئے چی، نی منی ھیالءَ مستریں پرابلم (problem) اے جوڑ اِنت کہ اے شئیرے یا نثرے منءَ ایشیءِ متلب ھما تخلیقی صنفیءِ بوّگءَ ھچ اعتراض نیست بلکل تخلیقی صنفےءَ ایشیءِ تھا باز گنجائش اَست نثری نظمءِ تھا مرچیگیں دؤرءَ منی ھیالءَ دْرستاں چے گیشتر گنجا ئش است اِنت کہ تو چیزے گشت بکن ئے تخلیقی سمتءَ گشت بکن ئے بلئے سوال پدا ھمود ا کئیت اوشیت کہ آیا تو ایشیءَ کجام خانہءَ ایر کن ئے منی ھیالءَ مسلہ ایش اِنت ءُ اے انچو کیں بلائیں مسلہ یے نہ اِنت مسلہ وَ آئیءَ جواز ئیگ اِنت تخلیقی جواز ئیگ اِنت تخلیقی جواز آئیءَ بھر ھال اَست۔
جست: منی ھیالءَ زیادہ ادا اے درگتءَ زیادہ تجربہ نثری نظمءِ ھوالہءَ کہ کنئگ بہ بیت اِنت تہ شکل نہ بیت ما ایشیءِ فارمءَ یا کہ ایشیءِ شکلءَ مزانیں کہ مئے گْورا چے رنگءَ است اِنت متلب ایش اِنت کہ ھمے سوال اِنت کہ تو گُشگءَ اَت ئے کہ بلوچیءِ کْوھنیں شائری یا لچہءِ یا نظمءِ مُعریٰ شکلءَ کہ گندگ کئیت اِنت بلئے آ نظم معریٰءِ تو کا باز جاگہءَ پابندی کنئگ بیت کاپیانی بلئے مئے گْورا کہ نوکیں زمانگءَ نظمءِ معریٰ لکھگ بیت آئیءِ توکا اے پابندی نہ بیت اِنت تو اے نثری نظم کہ اے دگہ قطہ اں یا کہ کئیت اِنت یا فرانسءَ چے پاکستانءَ کئیت اِنت سر بیت یا دگہءَ مُلکاں سر بیت اِنت تو بگندئے مئے گْورا کئیت اِنت ایشیءِ فارم کمو دگے رنگے بیاریت اِنت؟
پسو: ھئو بلکل من وَ ھمیشیءِ سرا زور داتگ کہ بئی اے ڈسکیشن (Discussion)ءَ کہ اے نثرءِ یا نظمءِ یل دئیگ بہ بیت ءُ ایوک سنجیدگیءَ گوں لکگ بہ بیت منی گُشگءِ مقصد ھمیش اَت کہ اے وتی فارمءَ گُشیت تئی گْورا کم از کم وتی فارمءَ گُشیت دگہ ھر کس وتی ذمہ دار وت اِنت تو ھر زبانے ایشیءَ ٹرائی بہ کنت ایشیءِ فارمءِ

مسلہ جوڑ نہ بیت نوں ما وَ همدا هیران کُتگ کہ اے نثرے یا نظمے منی هیالءَ اے مسلہ یے نہ اِنت اسل مسلہ لکگ ئیگ اِنت کہ آئیءَ را تخلیقی جوازے است تو پرچہ لکگ نہ بیت بلکل لکگ بہ بیت اگاں شئیرے شئیرءِ اوں اہمیت است اِنت اگر نثرے نثر اوں اہمیتے داریت نوں من گُشتگ اَت دوشی شاید رحمانءَ یات بیت کہ بئی مئے اسلءَ یک چیزے بوتگ متلب مردمءِ نفسیاتی مسلہ یے کہ شئیر چہ نثرءَ اہم تریں چیزئے یک زمانگےءَ بوتگءُ مرچی اے کمو پْرشان اِنتءُ باز جاگہءَ مردم ڈسکیشنانی(Discussion) تہ گُش اَنت کہ بئی شئیر اوں انچیں تجربہ یے افسانہ اوں انچیں تجربہ یے بلئے نفسیاتی طورءَ دوئیں گروپانی مردم اے گپءِ منگءَ تیار نہ اِنت شائر ایشیءَ پرے هاترءَ قبول نہ کن اَنت کہ وتءَ چہ نثر نگاراں کمے برز تر سمجھ اَنت نفسیاتی مسلہ یے منی هیالءَ جوڑ بیت ءُ نثر نگار ایشیءِ همے هاترءَ شئیر گُشگءِ واستہ بہ ضد اِنت کہ آهما لیول(Level) ءَ رؤگ لوٹ اَنت نفسیاتی طورءَ کہ آ مرد اوشتاتگ منی هیالءَ اے سوائے نفسیاتی مسلہءَ دگہ هچے نہ اِنت۔

جست: اچھا، منیر صاحب بلوچیءَ کہ انچو اے نظم دیمءَ آئگءَ اَنت متلب اے نظمانی تها گندگ یا وانگءِ پچیگءَ اے گندگ بیت واقعی اے کہ لهتیں است اِنت ایشانی تها اوں نثری نظمءِ ترا مکملیں شکل گندگءَ کئیت اِنت بلوچی ادبءَ همے نظم کہ اتکگ اَنت نبشتہ کنئگ کہ بوتگ اَنت؟

پسو: بلوچیءَ کہ ایش اِنت منی جندءَ نثری نظم باز کم ونتگ چیزے اشکُتگ ءُ بلئے فیصلہ وانگ ءَ چہ بعد بیت اشکنئگءَ چہ پد منی هیالءَ مردم فیصلہ کُت نہ کُت شریں نتیجہ یےءَ سر بوت نہ کنت ءُ من باز کم ونتگ بلوچی۔

جست: دگہ جستے ایش اِنت کہ آزاد نظم یکے کہ آزاد جمالدینی انچو گش اَنت کہ آزاد جمالدینیءَ شروع کُتگ پدا عطاشاد، ملک طوقی، صدیق آزاد یا اکبر بازکزئی اے زمانگءَ آزاد نظم کہ نبشتہ کنئگ بیت ایشیءِ توکا یکے وَ اے وڑ بیت کہ باز نوکیں تحریکانی تجربہ کنئگ

بیت یا کہ فارم یا موادءِ ھوالہءَ نوکیں چیز دیمءَ کئیت اِنت بلئے آ زمانگءَ چہ پد ایشیءَ کہ تو نبشتہ کنئگءَ ئے زمانگءِ اے آزاد نظم وھدے کہ ترا کئیت ءُ سر بیت ایشانی نیامءَ ترا چی فرقے گندگ کئیت ؟

پسو : زیکیں آزاد نظم کہ آزاد جمالدینی لکُتگ یا عطاشادءَ لکُتگ منی ھیالءَ ایشیءَ اینچو ٹائم نہ گْوستگ کہ مردم ایشانی تھا خاصیں فرقے دیست گُت بہ کنت ھاں البتہ پرسنل((Personal مردمانی وتی وتی وار دات اتکگ اَنت ءُ شریں اندازےءَ اتکگ اَنت ءُ خوبصورتیں طریقہ یےءَ اتکگ اَنت بلئے نوں عطاشادءِ وڑیں بیسک((Basicیے تئی گْورءَ موجود اِنت بنیادے موجود اِنت کہ آئیءِ واستہ ترا کم از کم لھتیں سال لگیت دانکہ تو آئیءَ کراس(Cross)بکن ئے یا کہ آئیءَ دگہ ٹرن (Turn)دات بکن ئے ءُ من پیسرا اوں گُشتگ اَت کہ عطاشادءِ متلب ھما اثرانانی ختم کنئگءِ واستہ انچیں مردمے لوٹیت کہ عطاشادءِ لمٹ (Limit)ءَ اتک بکنت ھمائیءِ متلب بالادءِ مردمے بہ بیت ءُ انگت بھرھال منءَ چشیں مردم گندگ نیاھگءَ اَنت اے واستہ نظم وتی تسلسلءَ روان اِنت ءُ بازیں خام مالے گوں آئیءَ بوتگ مرچی یا باندءَ چیزے بوگی اِنت گُشت نہ کناں یکے بیت بلئے ضرور۔

جست: منیر صاحب دگہ ذاتی جستے اے اشکنئگءَ یا کہ تو گُشگءَ اے تو کہ یک وڑ اجیں نظمےءِ سرا کار کنئگائے تو وتی اے سلسلہءَ اگاں کمو گپ ءُ تْران بکن ئے ؟

پسو: اے وَ ایش اِنت کہ نظمے چو منءَ اتکگ اَت کہ من آئیءَ بِلّکاں پورا آئیءِ سبجکٹ(Subject)موضوع یا ھمائیءِ کڑی کہ است اَنت ٹوٹل منی گْورا واضح اِنت کہ منءَ وَ چی کنئگی اِنت چی کنئگی نہ اِنت من شروع اَم کُتگ آئیءَ را متلب شریں مقدارے من آئیءِ لکھتگ۔

جست:اے چینچو مزن بیت؟

پسو: چوناھا منی چی ایش اِنت کہ ھمنچو مزن بہ بیت کہ الگ یک کتابے بہ بیت پدا منی وتی کتابیءِ سُورتءَ بہ بیت متلب تھنا اے

کتابے بہ بیت منی وَ چی ھمیش اِنت بلئے انگت من دیما ئِے برگءَ
اوں نزاناں کُجام حدءَ بُرت ئِے کناں۔
جست: زیکیں آزاد نظمءِ توکا یکے مارا اکبر بارکزیءِ شائری یا عطاشادءِ
باز آزاد نظمانی توکا آزاد جمالدینیءِ مارا اکثر ءُ بیشتر ڈنءِ یا خارجیتءِ
زیادہ گُمان بیت ءُ چو کہ انوگیں آزاد نظم کہ آھگءَ اِنت ایشیءِ توکا
منءَ داخلیتءِ گیشتر گُمان بیت دومی یکے اے فرق بیت گندگ کئیت
اِنت ھر نوکیں آزاد نظمءِ توکا نوکیں تحریک بی اتکگ اَنت آھانی اوں
تجربہ بیتگ کہ عطاشاد صاحب وت گُشیت کہ منی ”شپ گریت“نظم
سرئیلسٹ(Surrealist) تجربہ یے کہ من کُتگ بلئے منءَ بحیثیتءِ وَ
نوک اودا اے وڑیں چیز گُمان نہ بیت کہ اے یک سرئیلسٹ
(Surrealist)امیج(Image) یے، اے درگت تو اگاں کمو گفتگو بکن ئے
کہ واقعی اے نظم کمو آئیءَ چہ دُور تر یا جتا تر بیت اِنت کہ ایشیءِ
تو کا نوکیں رجحانات یا میل اتکگ اَنت یا کہ موادءِ ھوالہءَ کہءَ انچیں
چیز گُشگ بیتگ کہ زی گُشگ نہ بیت اِنت ؟
پسو: ھئو مروچیگیں چیز چوناھا گیشتر اَنت کہ ھما پیلنگ
(Feelings) کہ است اِنت آ گیشتر اہمیت دئیگ بوّگءَ اَنت زی وَ ایش
اَنت کہ نوک بوتگ ءُ ھر چی نوک بیت آ خارجءِ سرا گیشتر ڈپنڈ
(Depend)کنت۔ یعنی مردم شروعءَ وَ وتی کِر ءُ گْورا چاریت وتی
جندءِ چارگءِ موقع مردمءَ سک باز رندا رسیتءُ شائری اوں صنفائی
بارہءَ ھمے کار مرچی بوّگی اِنت۔ آئیءَ کُتگ اَنت یک حدےءَ تک
کُتگ اَنت، بلئے دیمءَ برگ بوّگءَ اَنت ءُ شرّیں چیزے بائد اِنت اے
تجربہ بہ بنت ءُ تحریک یا عطاشادءِ ھمے نظمءِ کہ تو نام گپتگ کُجام
اِنت کہ”دل گریتءُ شپ ناریت“آئیءَ وت گُشتگ کہ سُرئیلسٹ
(Surrealist)ءِ اثراتاں من لکُتگ خیر من وت ام ونتگ اے نظم بلئے
منی ھیالءَ گیشتر سماجی نظمے یعنی آئیءَ تھا سوشل مسلہ گیشتر
بیان کنئگ بوتگ اَنت ”شائرانہ زمانگ“ءِ من ھمے پیم سرپد بوتگاں
آئیءَ۔

جست: مئے گْورا یک نوکیں چو کہ ترقی پسند تحریکءِ ھوالہءَ تو گُشگءَ اَت ئے کہ بلوچیءِ تھا ایشیءِ اثرات کپتگ اَنت ءُ بہ سُورتءِ منی ھیالءَ تحریک کار کنئگ اوں بیتگ چو کہ آزاد جمالدینی یا اکبربارکزی اے مردمانی مکمل یک ٹیمے بیتگ ءُ بلئے چو کہ جدیدیت یا نوکیں مئیل یا کہ نوکیں رحجان جدیدیت وھدے کہ اے دگہ زبانان شروع بیت یک ھسابے فنکار پدا وتی تھا رؤگءِ کوشش کنت اے شروع بیت عطاشاد صاحبءِ گْورا دیمءَ کاینت ایشیءَ وتی پورھیں تنظیمےءِ، تحریکےءِ شکل پرچہ نہ گپتگ چو کہ چیزے مردمانی گْورا ایزے رحجان اتکگ ات ءُ پدا کہ دگہ شکل اختیار کرتگ اش بلئے چو کہ جدیدیت تحریک دنیاءِ ھر کُجام جاگہءَ تحریکی شکلءَ اتکہ بیتگ بلوچیءِ گْورا پرچہ اے سلسلہ نہ بیتگ مئے گْورا پرچہ نہ یتکگ؟

پسو: اسلءَ مسلہ ادا کئیت اِنت منی ھیالءَ اے چیزءِ واستہ ڈْرستاں چہ مستریں ضرورت کہ بیت ھما نقادءِ بیت کہ آ پوائنٹ ریض بکنت ءُ منی تئی بد قسمتی ایش اِنت کہ مئے گْورا نقاد نیست اے کارانی اولی کنوک وَ نقاد اِنت شائر چیزءِ صرف ہائی لائٹس(Highlights) کنت وضاحت کنئگ یا فارمولا دئیگ وَ نقاد ئیگ اِنت ءُ مئے گْورا نقاد نہ بوتگ اے واستہ یک مکمل با ضابطہ ئیں تحریکے مئے گْورا موجود نہ اِنت اے تھنا منی ھیالءَ نقادءِ کمی اِنت۔

جست: واجہ منیر ادا چہ یک گپے دگہ اے پاد کئیت نقاد کہ وھدے تو گشگءَ ئے گڑا ایشیءِ معنا ایش اِنت کہ نقاد پورھیں اے سفرءَ را تئی گُشگءِ مطابقءَ درجنت کہ اداں تاکہ مئے گْورا جدیدیتءِ رحجان تاکہ اینچوکءَ اتکگ اَنت پرچہ آئی کار اے وَ نہ بیت کہ حلقہ یے اڑ کن تو فنکارءِ جند وت جوڑ کنت اِنت بلئے چو کہ اے دگہ زبانانی توکا شروعاتءَ تو اولی سرا رحجان باقاعدہ وتی یک جُنزےءِ سُورتءَ نہ یتکگ اَنت؟

پسو:من انوں، ھمے گُشگءَ اتوں کہ ھمے رحجان کہ ماں ایشانی حلقہءَ نقادے کہ کئیت گیشینیت ھمے رجحانانی وضاحتءَ کنت ءُ رجحانانی وضاحت بیت نو ھر یک چیزے تحریکی شکلیءَ دیمءَ رؤت

منی تئی گْورا رجحانانی وضاحت انگت نہ بوتگ ھچ شئیری تجربہ منی دیما نہ گْوستگ کہ نقادےءَ واضح کُتگ نی کجام ام نقادءِ چشیں تحریرے من نہ ونتگ متلب کریم دشتی اِنت مئے گْورا مستریں نام دشتی صاحبءَ لکُتگ متلب آئیءِ کتابے ام چاپ بوتگ مضمون ام دیما گْوستگ اَنت بلئے آھانی چشیں سپرے منا گندگءَ نئیت یک لائٹ کوششے ترا رسیت کہ آ مردءَ یک کوششے کُتگ کہ"نود ماں بلوچی شائریءَ "آوتی عنوانءَ چہ زاھر بیت کہ چی یے یا "کپوت ماں بلوچی شائریءَ"نیHead line زاھر کن انت ک آئیءِ Positionچی اِنت ھما تاثراتی تنقیدءِ ابتدائی شکلءَ کئیت اِنت۔

جست:بلے ایشیءِ توکا منیر صاحب دگہ یک چیزے است اِنت مئے گْورا مسلہ باز برءَ ایش اِنت کہ بلوچی شئیریات، بلوچی شئیری زبان کہ زیکیں است اِنت یا کہ مرچی مغربی شئیری رجحانات تو مئے گْورا گیشتر اتکگ کہ ما شئیرءَ چی چیزے زیریںءُ سرپد بیں، بلوچیءَ وھدے کائیں وتی کْوھنیں شائریءَ ءُ مرچی ئیں شائریءَ دیمءَ کنیں تو مئے گْورا اے تصور کئیت کہ شئیرءَ ھما مردم گُشنت "موھری داوا کن اَنت "تو مئے گْورا اے چی بہ بیت ما وتی شئیریت کہ مرچیگیںءَ چی سرپد بیں کہ بلوچی شئیریت چی یے؟

پسو:بلوچی شئیریت ایش اِنت کہ چہ باقی ئیں دنیاءِ شئیریتءَ چہ الگیں چیزے وَ نہ اِنت ،جدا وَ نہ اِنت آ زیکیں وقتءَ زیکیں Demandبوتگ اَنت زیکیں متلب یک بھادریں مردمے واستہ جنگ لازم بوتگ شئیر ام لازم بوتگ مڑاھداری ام لازم بوتگ، بیر گیری ام لازم بوتگ۔ اے متلب لھتیں کرائٹ ایریاCriteria بوتگ اَنت یکے ھما تو گش ئےIdeal شخصیتےءِ واستہ اے وَ زیکیں مسلہ بوتگ اَنت بلئے مرچی اقدار اے وڑ موجود نہ اِنت مرچی صرف شائریءِ واستہ شائر بوّگ ہی شرط اِنت تو آئیءِ بھادریءَ بلکلCount نہ کن ئے آئیءِ شائریءِ تھا بلئے زی تئی گْورا اے مسلہ نہ بوتگ اَنت ذی اگر مردم مھمان نواز نہ بوتگ تو آئیءَ را مردمے سرپد نہ بوتگ یا بھادرے نہ بوتگ اے متلب یک آئیڈیل شخصیتےءِ واستہ اے دراھیں چیز ضروری

بوتگ اَنت بلئے مرچی چو نہ اِنت مرچی نو ھر چیز کہ شئیرءِ تقاضہ اِنت ھرچی کہ شئیریتءِ تقاضہ اِنت کہ ادبءِ تقاضہ اِنت آ دیما ایر کنئگءُ چارگ بہ بیت تئی بزاں Social Activitiesاینکس چارگ نہ بنت اینکس کہ تئی شئیریت چارگ بیت۔

جست:گڈسرا اے جست کہ تو وت شئیرءَ را سرپد بئے آ تئی نزیکءَ کُجام رنگ کئیت کہ چہ نثرءَ چہ یا ردانکءَ چہ جدا بیت نی کنت اے درگتءَ تو کمے گپ بجن ئے؟

پسو:شئیر ءُ ردانکءِ دوئینانی دو واضح سُورت است اَنت یعنی عمومی سُورتءَ کہ مردم شئیرءُ ردانکءَ چوں پجہ کاریت ایشانی Classification بوتگ دوئینانی نوں مسلہ ایش اِنت کہ تجربہ ئیگ اِنت منی ھیالءَ من اگاں یک افسانہ یے لکھاں یا یک شئیرے لکھاں ھما تجربہ چہ من گْوزاں Same اِنت ھما تخلیقی تجربہ کہ منا بیت آ یکیں اَنت ءُ من چونکہ خالصاً شائری کُتگ داں انیگہ دگہ ھچ شعبہءَ واقف نہ بوتگوں یا سنجیدہ نہ بوتگوں آئیءِ نیمءَ اے واستہ منی گْورا یکیں تجربہ است اِنت شئیری تجربہ ءُ منی گْورا منی اظھارءِ ذات یا سکونءِ ذاتءِ نام اِنت۔

جست: اناں آ سوالءَ کمو من بہ گیشیناں ایش انت کہ مئے گْورا زیادہ شئیرءِ بارہءَ اے است اِنت کہ آ یک بحرےءِ تھا بیت اِنت یا موزوں کلام آئیءَ را شئیرءِ بارہءَ گُشگ بیت بلئے ایشیءِ توکا عام طور پر اے بیت کہ زبانانی تو کا استعارانی نیست تشبیھاتی زبانے نہ اِنت ءُ آئیءِ توکا اے تقاضہ گوں نہ انت تو اے درگتءَ واقعی تئی گْورا ایوکءَ ھالی بحرے، وزنے چو کہ تئی شائری اِنت آئیءِ توکا اے گُمان نہ بیت کہ تو بحر ءُ وزنءِ ایوکا پابندی کن ئے بلکہ شئیری تجربہ اوں تئی گْورا سک باز گندگ بنت تو اے درگتءَ بگش ئے کہ شئیرءَ تو وزنءُ بحرءَ چہ ابید دگہ چی تقاضہ آئیءِ واستہ است اِنت ؟

پسو: بلکل است اِنت منی ھیالءَ صرف وزنءُ بحرءِ تھا ایوک شائری کنئگ وَ شائری یے نہ اِنت یعنی ھما سربری ہئیت نبائینگءَ چہ شائری Completeنہ بیت شائری بلکیں استعارھانی یک جالے منی گْورا کہ

همائیءِ تھا من وتی گپءَ گُشگ لوٹاں یک بلکل سسٹمے کہ من وتءَ آئیءِ تھا قید سمجھاں ءُ همائیءِ تھا سفر کنگ لوٹاں کہ استعاراتی ءِ گیشتر ءُ ایشیءِ تھا علامت اوں اتک کن اَنت بلئے منی گْورا بنیادی چیز استعارہ اِنت گیشتر بحیثیت شائر۔

جست: اچھا، یک چیزے است اِنت کہ مئے بلوچی شائریءَ کہ علامت کہ ایشیءِ گپ بیت چوکہ پاکستان هندوستانءَ تو بیت کُت نہ کنت پاکستانءَ تو عام طور پر گْوش اَنت پنجاهءُ هشتءِ پابندیءَ چہ پد مئے گْورا علامتی جُنز دیما اتکگ بلئے علامتءِ بارہءَ اکثر ءُ بیشتر وَ تو نفسیاتءِ مسلہ شروعاتءَ بیتگ آ همے گُشنت کہ علامت یک شعوری چیزے نہ اِنت ما آئیءَ وت ٹھینت کُت نہ کنیں کہ ما ادا علامتے آرتگ یا استعمال کُتگ اگر ذیادہ ذیادہ تو کمو دو سہ لبزءِ توکا اشیءَ را بہ گیشین ئے تاکہ مئے وانوک کمو آگاہ بہ بنت کہ علامتءَ را چی ءِ سرپد بئے؟

پسو: علامت ایش اِنت کہ تو علامت وهدے گُشت تو علامت پشت نہ کپیت منا کہ معلوم اِنت من روچ استعمال کناں تو آئیءَ چہ چے معنا زورگاهاں گڑا آ وَ علامتے نہ اِنت علامت آ بیت همے شرطءَ کہ تو وتی شائریءَ بگشءُ برو آئی مهلوک چی اخذ کنت یا آ وتی معناءَ چی گیشینیت گڑا منی هیالءَ علامت پشت کپیت اگہ آ منی گْورا چے Clearاِنت گڑا علامت پشت نہ کپ ایت۔

(سے ماهی ” دْرد “ گْوادرءِ مارچ تا مئی 2002ءِ منّتءَ)

نیادے گوں منیر مومنؔ
الطاف بلوچ،وش نیوزچینل

جست:واجہ ما ترا وتی مراگشءَ وش اتک کنیں کہ تو مارا وھد داتگ ءُ ساڑی ئے۔ انچو ما بنیادی طورءَ لچہءِ گپءَ کنیں۔ اسلءَ لچہ چی یے ؟

پسّہ:لچہ واجہ دراسلءَ چہ قدیمءَ پیداک اِنت نوں مھلوکءِ کِرّا ایشیءَ ھزاراں بلکیں لکّاں(Definition) است اَنت۔ بلے حقیقت ایش اِنت کہ لچہ بہ بیت یا اِزمءِ دگہ تھرے آ ذریعہ اِنت وتی اندرءِ دْرشانءِ۔۔۔ ءُ لچہ ھم وتی اندرءِ دْرشانءِ یک ذریعہ یے۔۔۔ تَوجیلے۔

جست:بلوچی لبزانکءِ تھا لچہءَ کاریءَ چون گندئے؟

پسّہ:بلوچی لبزانکءِ تھا لچہ کاری وَ ھمیش اِنت کہ مارا ھرچی(Available) اِنت چہ قدیمءَ ما کہ چہ کلاسیکءَ بگِر پدا مُلائی دؤرءَ داں مرچیگیں دؤرءَ کائیں۔ اے یک تسلسلے بلئے اِدا من یک گپّے بِگیشیناں کہ مئے ھما لچّہ کاری کہ چہ کلاسیکءَ آھان بوتگ آ مُلاّئی دؤرءَ اتکگ ءُ Breakبوتگ۔ بزاں ھما تسلسل کہ مئے بلوچیءِ وتی بوتگ مُلائی دؤرءَ آئیءِ سرا (break) یے اتکگ۔ مُلائی دؤرءَ چہ پد 1950.52 کہStart بیت۔ اِدا پدا آئیءِ بازیاب کنئگءِ یا دزگِرگءِ یک جُھدے گِندگءَ کئیت ءُ آئیءِ تھا ایشیءَ ابید نوکیں ھرچی کہ تجربہ آ دگہ زباناں کنئگ بوتگ اَنت۔ پرچہ کہ پیسرءَ مئے کِرا ماخذ وَ مُلائی دؤرءَ تھنا عربیءُ فارسی بوتگ اَنت۔ وھدے کہ ما نوکیں دؤرءَ کایں تہ مختلف دنیاءِ زبان ھوار کپتگ اَنت گوں، آھانی تجربہ، آھانی ادیب، آھانی شائر، آھانی کُتہ کاری آ دُراہ مھلوکءِ دیما بوتگ اَنت۔ نوں یک کمیں مستریں پیمانہ یےءَ ھما تجربہ کنئگ بوتگ اَنت۔

جست:انچوش کہ تو مُلائی دؤرءِ گپ جت ،مُلائی دؤرءَ چہ پیسر ما گِندیں بنداتی دؤرءِ شائری گْوشگ بیت بلوچی لبزانکءِ توکءَ، ءُ اے نیامءَ بنداتی دؤرءُ مُلائی دؤرءِ نیامءَ ھما فرق کہ اتکگ شائریءِ تھا

ایشیءِ توکءَ هما لبز ءُ گال کہ است اَنت فارسی بہ بیت۔ مُلائی دؤرءَ داں چے حدءَ پھریزگ بوتگ یا هما ذگریں بلوچی کارمرز کنئگ بوتگ، مُلائی دؤرءُ بنداتی دؤرءَ نیامءَ چے فرق بوتگ؟

پسّہ: مستریں فرق وَ همیش اِنت کہ اودا زبان خالص اِنت، تجربہ خالص اِنت، اظهار خالص اِنت بنداتی دؤرءَ۔ اے سئیں چیز ذگر اَنت۔ وهدے کہ ما مُلائی دؤرءَ کایں، مئے کرا زبانءِ تها اوں فرق کپتگ، تجربہءِ تها اوں فرق کپتگ ءُ بیانءِ تها اوں فرق کپتگ۔ اے واستہ کہ شیئرءِ پوائنٹ(point) همے سے ئیں اَنت۔ یکے زبان، دومی تجربہ ءُ سیمی تجربہءِ اظهار اِنت۔ وهدے اے سئیں پوائنٹ نِزور باں تہ زاهر اِنت آیانی تها فرقے کپیت۔ منی هیالءَ مئے کلاسیکل شائری ءُ مُلائیءِ دؤرءِ شائریءِ توکءَ فرق همیش اِنت کہ آ وتی سئیں پوائنٹاں قوی تر اِنت، توانا تر اِنت ءُ اے سئیں پوائنٹاں نزور تر اِنت چرآئیءَ۔

جست:آ دؤرءَ ما دیستگ هما نبشتہ یا بلوچی رسم الخط نہ بوتگ ایشیءِ باوجود کہ است اِنت هما کہ شائری است اِنت، پھریزگ ءُ کتابی دْروشمءَ آرگ بوتگ اَنت، تو شما اے کریڈٹءَ کئیءَ دئیگ لوٹ اِت، کہ آهاں اے کُوهنیں کار کُتگ ءُ بلوچی کلاسیکل شائری مارا داتگ؟

پسّہ:اے کریڈٹ اگاں مردماں دئیگ بہ بیت منی هیالءَ مسئلہ یے نہ اِنت، بلے کریڈٹ زمانہ ئیگ اِنت۔ هر وهدءَ کہ ریکارڈنگءِ آسراتی کم بنت، اودا مردمءِ یاد داشت یا حافظہ تیز تر بیت۔ ایشیءَ تو هر جاگہ بِچارئے دیست کن ئے۔ ءُ مرچیگیں مردمءِ کرا ریکارڈنگءِ آسراتی همنچو باز اِنت کہ هچ چیزءَ یاد کنئگءِ قابل نہ اِنت، یا یاد کنئگءِ تو بگْوش ئے ضرورت نہ اِنت اے مئے گْوستگیں زمانگ بوتگ اَنت گْوستگیں۔ پدا آ دؤرءَ ایش اِنت کہ شائری تئی زندگیءِ حصہ یے بوتگ۔ متلب هما کہ تو آهاناں مرچی انٹرٹینمنٹءِ وڑ ءُ ذریعہ گوْش ئے۔ آ ابید ئے مَرگ ءُ سُورءَ دگہ هچ نہ بوتگ۔ یا وَ مرگے بوتگ کہ مردماں اودا وتی کلچرءِ اظهار کُتگ، یا وَ سُورے بوتگ کہ آ اودا کلچرانی اظهار بوتگ اَنت تو اے انچیں ضرورتاں کہ آهاناں یاد کنئگ کپتگ اَنت ءُ آهانی زریعہ شائری بوتگ۔ موتکءِ سُورتءَ کن ئے، زهیریگءِ سُورتءَ

کن ئے یا نازینکءِ سُورتءَ کن ئے، اے ضرورتءِ متابکءَ آ هاناں یاد کنئگ کپتگ اَنت۔
جست : تو استیں جدید، موجودہ بلوچی شائری آ بلوچی کلاسیکل شائریءَ چے حدءَ داں بْراہ دار کتگ؟
پسّہ:کلاسیکل شائریءَ؟
جست: ھو۔کلاسیکل شائریءَ جدید شائری؟
پسّہ:بلکل سک باز۔ پرچا کہ منبع وَ ھما اِنت,Sourceوَ ھمودا چہ پیداک انت۔ بلوچی زبانءِ ھما کہ Basicاِنت آ وَ کلاسیک اِنت۔ ھاں نوں ایش اِنت کہ اگاں تو اے گپءَ بکن ئے مرچی کہ نوکیں دؤرءِ شائریءَ کلاسیکل شائری چنچو دیما بُرتگ، اے گپ وَ سمجھءَ کئیت۔ ٹھیک اِنت ناں! بلے کہ کلاسیکل شائریءَ اے چنچو بْراہ دار کُتگ منی ھیالءَ اے گپءِQuestion ءِ ضرورت نہ اِنت۔ پرچا کہ آ وَ زاھر اِنت کنت ئِے، ھمودا کہ دَر اتکگ، چموداں کہ پیداک اِنت، آئیءِ (Support)یے وَ زاھر اِنت گوں اِنت۔ ھاں تو اے سُورتءَ گْوشگءَ ئے کہ مرچیگیں دؤرءِ شائریءَ کلاسیکل شائریءِ حق ادا کُتگ یا آئیءَ را دیم ترءَ برگءِ کوشش کُتگ یا نہ کُتگ۔
جست:ناں من کلاسیکل شائریءِ بْراہ داریءِ ھما رنگ ءُ دانگ کہ است اِنت شما ادا مطمئن اِت کہ ادا جْوانیں رنگےءَ کارمرز کنئگ بوتگ اَنت، چریشیءَ چہ نوکیں شائری کہ است اِنت ڈولدار ءُ بْراہ دار اِنت؟
پسّہ:جی واجہ ھو۔ چوناھا یک چیزے است اِنت کہ ما آئیءَ کمیں بہ گیشیاں منی ھیالءَ کہ تئی گْوشگءِ ھرچی کہ مکسد ھما اِنت کہ آ ایش اِنت کہ منی ھیالءَ اے عیبے۔ اے کلاسیک شائری مرچیگیں شائریءِ سرا اِنچو حاوی بہ بیت کہ آئی جند نظرءَ بئیت۔ بزاں نوکیں چیز پشت مہ کپیت کلاسیکلءِ جند بئیت ءُ بوشتیت اے وَ عیبے۔ اے کلاسیک شائریءِ اپریسی ایشن(appreciation) نہ اِنت۔ بلکں آئیءِ راہءِ دارگ اِنت مرچیگیں شائری بائدیں کلاسیکل شائریءَ دیما بہ بارت۔ ھما تسلسلءَ بہ جنزینیت کمیں گوں وتا۔ منی ھیالءَ مرچیگیں شائریءَ اے کار دیما بُرتگ۔

جست:ما وھدے کہ نوکیں دؤرءِ شائریءِ گپءَ کہ بکن ایں چو کہ گل خان نصیر ،عطا شاد،منیر مومن،مبارک قاضی ءُ ایدگہ شائرانی نیمگءَ کائیں تو شما چے سرپدبئے کہ ھما زگریں بلوچی چے حدءَ داں کارمرز بوئوگءَ اِنت ،ایدگہ دری زبانانی لبز کہ کارمرز کنئگ بوتگ اَنت آمُلائی دؤرءَ ،آسرجمءَ پھریزگ بوتگ اَنت نوں خالص بلوچی لبز کارمرز بوئگءَ اِنت؟

پسّہ :انا!منی ھیال ایش اِنت کہ زبان خالص بوت نہ کنت ،دنیاءِ ھچ زبان خالص نہ بیت گڑا بلوچی چوں خالص بوت کنت۔ اے وَ گپّے نہ انت، بلے ایش اِنت کہ مُلائی دؤرءِ ھما یلغار ءُ ھما آوارءِ مخالفتءَ کنیں، آ ایش اِنت کہ آئیءِ تھا بلوچیءِ جند 50%پشت نہ کپتگ، دری زبانانی لبز ھمنچو اتکگ اَنت کہ بلوچی زبانءِ جند گار بوّگءِ تُرس بوتگ مردمءَ را۔ آئیءِ مخالفت یا رَد اے سُورت ھالءَ کنئگ بیت ءُ باقی خالص کنئگءِ گپ ایش اِنت تو گُوش ئے کہ تئی ادب چوں خالص بیت ادبءِ تھا دنیاءِ تجربہ میا اَنت، فرانسءَ چے بوگءَ اِنت، جرمنی ادبءِ تھاچے بوّگءَ اِنت، ساؤتھ امریکہءَ انوں چے بوّگءَ اِنت۔ اے دراہ اگاں میا اَنت گڑا تئی ادب پشت نہ کپیت،اوشتءِ آماچ بیت۔ اوشتءِ آماچ بیت آخر کُٹیت۔ اشانی آھگ ضروری اِنت۔ ادب یک زبانےءِ، یک علاقہ یےءِ میراث نہ اِنت۔ لٹریچر یا تخلیق اے سرجمیں انسانیتءِ واستہ اِنت۔

جست:متلب دری لبزانکانی کہ تجربات است اَنت آ کجام لبزانکےءِ تھا ضروری اَنت؟

پسّہ:ضروری اِنت کہ بیا اَنت۔

جست:دومی ایش اِنت کہ شمئے ھیالءَ ادبءُ لچہ کاریءِ مستریں مقصد چے اِنت؟

پسّہ: ادب ءُ لچہ کاریءِ مقصد منی ھیالءَ بس وتی جندءِ پد جنئگ اِنت، من وتی اندرءَ وتی چی یے آں۔ من بس ھمائیءِ شوہازیاں۔ اگاں من وتا در بہ گیجاں منی ھیالءَ ادبءِ تھا من مستریں کار کُتگ ءُ ادبءِ

کار صرف ءُ صرف منی هیالءَ همیش اِنت کہ انسان وتا در بہ گیجیت، وتا بزانت ءُ پجّہ بیاریت۔
جست:واجہ دومی ایش اِنت انچو کہ شائری هم دیما روان ءُ نوک تر بوان اِنت، دؤر هم جدید بوّان اِنت، تو شما چے سرپد بئے انوگیں موجوده دؤرءَ بلوچیءِ کُجام شائر اِنت کہ آ جْوانیں شائرے گْوشگ بیت ءُ شمارا باز دوست بیت، ءُ شمارا باز اُمیت اِنت کہ آؤکیں وهدءَ یک جْوانیں شائرےءِ دْروشمءَ دیما کئیت؟
پسّہ:مردم باز اَنت یکےءِ نامینیٹ (nominate)کنئگ منی هیالءَ آ دِگرانی سرا زُلمے بیت، نام وَ گرگ نہ بنت بلئے نوکیں دؤرءَ سکیں شریں مردم است اَنت، سک وش لکگءَ اَنت، باز خوبصورت لکگءَ اَنت۔ منا آهاں چہ باز اُمید بوت کنت، توقعات گوں آهاں است اِنت۔ انوں اگاں ما یکےءِ نامءَ بگراں تو آ دگہ پشت کپت اَنت۔
جست:متلب تو اے چیزءَ چہ مطمئنءِ کہ آؤکیں وهدءَ بلوچی شائری باز جْوان، زیبا ءُ بْراهدار بیت؟
پسّہ:جی بلکل۔
جست:واجہ اگاں یک واقعہ یے بوت تو آئیءَ را چوں شیئری رنگءَ بیان کنئگ لوٹ ئے تو هما شیئرءَ هما وهدءَ گْوش ئے؟ انچوش گْوش اَنت کہ شیئر نازل بیت کہ آئیءِ توکءَ هما واقعہ ءُ وئیل کہ است هما دمانءَ گْوشگ نہ بنت، اے باروا چے گْوش ئے؟
پسّہ : واجہ منی هیالءَ هچ واقعہ (اثرات واقعاهانی بنت)هرچی کہ ما اظهار کنیں دراصل اے مئے سرا یک زمانگے بوتگ اَنت، مئے سرا گْوستگ اَنت کُجام هم سُورتءَ بلئے وهدے کہ اے تئی شعورءَ چہ لاشعورءَ یا تحتءِ شعورءَ منتقل بنت، وتی دْرانگازیءِ راهءَ وت در گیج اَنت۔ کُجام ٹائمءَ کہ بنت ایشیءِ سرا منی عمل دخل نیست، منی هچ گرفت نیست ایشیءِ سرا اے واقعہ کہ منی سرا کہ گْوستگ، ما ایشیءَ بلوٹاں یک اسٹیٹ منٹے وَ جوڑ کُت کناں بلئے شیئرے جوڑ کُت نہ کناں یا آزمانکے جوڑ کُت نہ کناں۔ آزمانک یا شیئر بوّگءِ واستہ ایشیءَ را رؤگی اِنت ءُ پدا وت دراهگی اِنت۔

جست:وت نازل بیت؟
پسّہ :جی ھو، وت پدا کئیت۔
جست:شُما وت ھم دستونک گْوش اِت ءُ جْوانیں لچہ، نظم ھم نبشتہ کن اِت تو اے دوئیں تھرانی نیامءَ شمئے ھیالءَ شما جْوانیں نظم گْوشتگ یا جوْانیں دستونک؟
پسّہ:اے سوالءِ جواب پمن چو کمّیں مُشکل اِنت۔ چیا کہ باز بران من وت فیصلہ کُت نہ کناں کہ من دستونک شرتر گْوشاں یا لچّہ۔ ایشیءَ نوں وانوک بہ زان اَنت، بہ جیڑ اَنتءُ فیصلہ بہ کن اَنت۔
جست: وانوکاں اے دْرانگاز نہ کُتگ یا نبشتھی دْروشمءَ کسےءَ، مزنیں لبزانتےءَ ترا نہ گْوشتگ کہ کہ جْوانیں نظم نبشتہ کن ئے تو اے پڑا یل دئے ءُ دستونکءِ پڑا بیا؟
پسّہ:اِنا۔ نیک بھتی ھمیش اِنت کہ منا کسءَ چُشیں گپ نہ گْوشتگ۔(ہاہاہاہا)
جست:(ہاہاہاہا)واجہ دومی گپ ایش اِنت کہ ما نگدءِ گپءَ جنیں انچو کہ تئی اولی کتاب ”نگاہءِ باتنءِ سپر“ھما نگدکارءِ نامءَ اِنت کہ تنیگہ ودی نہ بوتگ۔ تو بلوچی لبزانکءِ تھا نگدءَ چوں گِندئے ؟ ھاسکن پہ بلوچی شائریءِ سرا؟
پسّہ:بلوچی شائریءَ واجہ فکشنءِ وَ خیر جند تنیگہ وَ انچو کمزور اِنت کہ اودا وَ نگدءِ سوال پیداک نہ بیت، بلوچی شائری کہ کجام زمانگءَ چہ بُوّان پیداک اِنت دانکہ مرچی ھما تسلسلءَ گوں یک دِرچءَ پیداک اِنت آئیءِ سرا نگد نیست گڑا فکشنءِ سرا ما آئیءِ تصورءَ چون کنیں ءُ منی گمان ھمیش اِنت کہ بلوچیءَ داں روچ ئے مروچی نگدءِ نامءَ وَ باز لگّگ بوتگ، بلے نگدءِ بستارءَ ھچ لگّگ نہ بوتگ۔
جست:متلب نگدءِ ھما کہ لوٹ ءُ گزر کہ است اَنت پیلو نہ بوتگ اَنت؟
پسّہ:جی ھو۔ ھما کہ ادبی نگدءِ لوٹ ءُ گزراں آ انگت پیلو کنئگ نہ بوتگ اَنت۔

جست:شمئے هیالءَ اے وهدی ادب ءُ نگد کاریءِ ردوم چون اِنت ؟کجا سر اِنت؟ متلب انچوش کہ شما کلانهیں نامے ات، مزنیں نامے ات بلوچی شائریءُ لبزانکءِ پڑا؟

پسّہ:بلوچیءِ تهاشائریءُ نگدءِ؟

جست:جی هو۔بلوچی لبزانکءِ تها نگدءِ ردوم چے پیم اِنت؟

پسّہ:نگد وَ خیر گیش اِتگ من ترا گْوشت کہ نگدءِ وَ جند نیست۔ وهدے کہ نگد نیست گڑا آئیءِ ردومءِ گپ نہ بیت۔ هاں البتہ شائریءَ چہ مردم امیتے داشت کنت۔ آ همےspeed ءَ کہ دیما رؤگءَ اِنت، بوت کنت دیمترءَ مارا شرّیں چی یے دست بہ کپیت۔

جست:واجہ ما انچو گپ کنئگءَ اتیں بلوچی شائریءِ سرا، تو شائریءَ باز دیمروئی کُتگ اگاں دنیاءِ شائریءَ بچارئے نوکیں تجربہ هم بوتگ اَنت تو شیئری لسانیات ءُ علامات مرچی تجرباتءِ سیمسراں سر بوتگ تو شیئری علاماتءِ باروا چے گْوش ئے؟ علاماتی شائریءِ باروا شمئے چے هیال اِنت؟

پسّہ:منی اسلءَ هما کہ جیڑگ یا فکر اِنت من گْوشاں شائری بغیر علامات ءُ استعارهءَ بوت نہ کنت، آ مردم کہ علامات یا استعاره (avoid) کنت اِنت منی سر پر نہ بیت کہ آ چوں شائری کن اَنت۔ شائریءِ تها مستریں عمل دخل استعاره ئیگ اِنت، استعاره هما چیز اِنت کہ آ تئی دستءَ اِنت تو هر وهدءَ بلوٹ ئےUse کُت کن ئے۔ بلے علاماتءِ کمیں دگہ جیڑه یے، علامات باز براں وت جوڑ بیت، تو وَ استعاره سازی کنئگءَ ئے، بلے تئی شیئر علامت وت Create کنت۔ اے واستہ اے شائرءِ دستءَ نہ اِنت۔ علامت شائر باز براں وت هم کاریت۔ ءُ گیشتر هما کہ مضبوطیں علامت اَنت آهاں شیئر یا تخلیق وت پیداک کنت۔

جست:اے هوالہءَ بلوچی شائریءِ تها شمئے هیالءَ گیشتریں تجربہ کئےءَ کُتگ؟ کئی شائریءِ تها گندگ بوتگ؟

پسّہ:گیشتر اگاں ما بگْوشیں گڑا مرچیءَ چہ کمیں پیش، پرچا کہ انوئیں دؤر کہCurrent زمانگ کہ روگءَ اِنت ادا چیزے گْوشگ کمیں چو

گیشی یے پرچا کہ مردم زندگ اَنت ءُ مردم کار کنئگءَ اَنت، باندا انگت یکے کنت۔ Calculationغلط بوت کنت نوں اگاں من بگْوشاں گڑا منا عطا شادؔ ءُ محمد حسین عنقاءِ کِرا گیشتر گندگ کئیت۔

جست: دومی عطا شادؔ کہ است اِنت آئیءِ باز مزنیں نامے، آئیءِ ترکیب ءُ استعارہ ءُ چِھر ءُ شُبین کہ است اَنت آ باز ساڑا ءُ توسیپ کنئگ بنت تو عطا شادؔءِ شائری کہ است اَنت شما چے رنگءَ پھمت ءُ چے رنگءَ چارت ئِے، ءُ بلوچی لبزانکءَ پہ چونیں نپ ءُ دیمروئی یے؟

پسّہ:جی ھو۔ عطا شادؔ منی ھیالءَ مرچیگیں زمانگءَ را شائریءِ اے ڈْروشم دیوک یکیں مردم اِنت کہ آئیءِ مزنیں دستے مان اِنت ءُ عطا شادؔءِ جند اِنت۔ اگاں عطا شادؔءِ شائری مہ بوتیں، بوت کنت کہ مرچیگیں شائری اے نہ بوتگ کہ انوں تئی دیما اِنت آئیءِ سکیں بلائیں دستےءُMain مردم ھما اِنت۔ آئیءِ زمانگءَ ھرکسءَ کمیں باز کار کُتگ، بلے دراسلءَ ھمائیءِ تحریکءَ چہ کُتگ۔ ھاں اے ھبر دگرے کہ مارا لھتیں عادت گوں۔ اگاں ما یک مردمے مزن کناں گڑا آئیءَ را چہ مردمی کٹءَ گوْازیناں۔ یا کسان کناں ھم چہ مردمی کٹءَ گوْازیناں۔ چوناھا ایش اِنت کہ مردم، مردم اِنت۔ عطا شادؔ بلوچی شائریءِ سرا مزنیں احسانے است اِنت، بلے عطا شادؔ انسانے، آئیءِ وتی ءُ نزوری است اِنت۔ نوں منی گپءِ گوْشگ ئے متلب ایش اِنت کہ ھرچ گپ گوں ھماextreme ءَ زورگ مہ بیت، انتہاءَ گوں زورگ مہ بیت ءُ حقیقت ایش انت کہ عطاءِ مرچیگیں شائریءِ سرا مزنیں احسانے است اِنت۔

جست:بنیادی طورءَ عطا شادؔ کہ است اِنت اگاں ما بچاریں ما ھما شائرانی گپءَ کنیں کہ آ بیراں بوتگ اَنت آھانی مزنیںContribution یے است اِنت۔ بلوچی لبزانکءَ تھا چوش کہ گل خان نصیر ءُ محمد حُسین عنقاءِ نام گیپت کہ اے شائراں۔ تو عطا شادؔ چہ آھاں چنچو گِستا ءُ جتا اِنت؟

پسّہ:عطاشادؔ ءُ محمد حسین عنقاءِ دراسلءَ Rootیکیں اِنت، متلب انچیں مردم اَنت کہ آھاں شائری زانتگ، شائریءِ واستہ شیئر پِر بستگ۔

آ دگہ مردم کہ است اَنت بازیں بوتگ اَنت مزن مزنیں نام انچوش کہ تو گُل خان نصیرءِ نام گپت، دگہ انچیں نام اتک کناں کہ نوں مرچیگیں زمانگءَ منی ھیالءَ اے وَ گپءِ گُوشگءِ ضرورت مہ بیت کہ ادب وت مکسدے۔ باز براں اے بوتگ کہ ادب برائے ادب، ادب برائے زندگیءِ پیمیں ڈسکس ھم چلتگ اِنت ءُ مہلوکءَ عمرےءَ بحث کُتگ ایشانی سرا، بلے مرچیگیں دوٗرءَ اےClear کُتگ کہ ادب برائے زندگی، ادب برائے ادب وَ انچائیں گپ اَنت۔ ادب چہ زندگیءَ دُور بوت نہ کنت، ادب برائے ادب کن ئے، گڑا ایشیءَ برئے کُجا؟ زندگیءَ چہ کش اِت ئِے کن ئے؟ آ وَ در نہ اِت۔ آ وَ انچائیں ءُ خواہ مخواہیں گپ اَنت۔ اے زندءَ گوں ھمگرنچ اِنت نوں ادبءِ واستہ اے چیز ھچ ضروری نہ اِنت کہ تو آئیءَ گوں یک لیکہ ییےءَ، یک فکرےءَ گوں ھمگرنچ بہ کن ئے یا ھمائیءِ گوں ڈھنڈورچی بہ کن ئے ءُ بہ برئے ءُ مئے کِرّا یا مئے ادبءَ چہ ابید آ دگہ ادباں بازیں انچیں چیز بوتگ اَنت کہ آھاں شائری یا ادبءَ را چو کہ سھارہ یا چو کہTool استعمال کُتگ۔ لھتیں مکسدانی کار گرگءِ واستہ۔ عنقا ءُ عطا شادؔ انچیں مردم بوتگ اَنت کہ آھاں صرف شائری کُتگ آھانی مکسد شائری بوتگ۔ منی ھیالءَ باندا ھما پشت کپ اَنت کہ آھاں پہ شائریءِ مکسدءِ ھاترا شائری کُتگ۔ اے واستہ ناں کہ منا پِلاں چیزءِ زلورت اِنت من شائری کناں ھمائیءَ زوراں۔ اے شائری پشت نہ کپیت۔

جست: من ترا یک جستے تئی جندءِ شائریءِ باروا کنیں چو کہ تئی شائریءِ کتاب چھاپ بوتگ اَنت تئی گڈی کتاب چھاپ ءُ تالاں بوتگ آ تئی دیما ایر انت ”یک بچیلے آزمان ”چریشیءَ چہ پیسر ”نگاہءِ باتنءِ سپر ””دریا چنکے ھوشام اِنت“یا” پاس جنان اَنت دروازگ“ توباز Timeءَ ما اےConfusion ءِ توکءَ بئیں کہ ایشانی چے مانا ءُ چے تشبیہ ءُ استعارہ اَنت یا واجہ منیر مومنؔ چے گُوشگ لوٹیت ءُ بازیں وانوک کہ اَست اَنت آھانی جیڑہ ھم ھمیش اِنت۔ تو چے گُوش ئے تو کہ اے ناماں کہ تو دئے ایشانی پُشدرءَ چونیں مانا یے بیت یا نام چنچو مانگیش اِتگ ءُ گْرانء مُشکلیں اِنت پرچا؟

پسہ: اے وَ ایش اِنت کہ ھرکسی وتی تبے، وتی مزاج Way of thinking یے بیت۔ وتیRoot اَنت، وتی سوچے۔ من اے ناماں اے ھاترا ایر نہ کناں کہ وانوک پریشان بہ بنت (ہاہاہاہا)یا بہ جیڑ اَنت ئِیے۔ اے وَ تئی راستاں منا روچے چنچو مردم جُست کنت، کہ اے لبزءِ مانا چے اِنت، اے نامءِ مانا چے اِنت، بلئے منی ھیالءَ اے وَ انتھائی ارزانیں گپے۔ یک بچیلے آزمان اِنت۔ یکے بچیل اِنت ءُ یکے آزمان اِنت(ہاہاہاہا)۔ ایشیءِ تھا مُشکلیں لبز کُجام اِنت کہ مانا مہ بیت۔ منی سمجھءَ اے گپ نئیت۔

جست :متلب ”پاس جنان اَنت دروازگ‘ تو ایشیءَ را چونیں رنگے دیئے؟

پسّہ: ایشیءِ گپ ایش اِنت کہ دروازگ چی یے؟ بزاں کہ شائری ءُ عام حقیقت کہ دیما اِنت آئیءِ یک گْونڈیں فرقے است اِنت۔ شائری حقیقتءِ تھا روگ ءُ آئیءَ را دَر جنئگءِ نام اِنت، حقیقتءَ چہ تچگءِ نام نہ اِنت، یا حقیقتءِ بیان کنئگءِ نام نہ اِنت۔ اے دوئیں چیز نہ اَنت۔ حقیقتءِ تھا رؤگ کہ حقیقتءِ تھا دگہ حقیقتے انگہ است ھمائیءِ چارگ ءُ شوھازگءِ نام شائری یا ادب اِنت۔۔نوں ”پاس جنان اَنت دروازگ“دروازگ پاس جناں۔ متلب ایش اِنت کہ دروازگ پچ بہ بنت۔ بندیءَ چہ پچ بہ بنت۔ پاس کہ جنت زاھر اِنت پدا وپسیت۔ ایشیءِ متلب ایش اِنت ودارءِ کیفیتے، کہ دروازگ دائمءَ پچ بنت یک مردمےءِ انتزارءَ، بلے آھگءَ نیاھگءَ اِنت پدا بند بنت۔ سھتےءَ پد پدا پچ بنت۔ منی مکسد صرف ھما ودارءِ کیفیتءِ Clearکنئگ اِنت۔

جست:تو دومی واجہ تئی شائری کہ اِست متلب ھما چاگردءِ جیڑہ ءُ جنجال بنت تو آ اودا شائری کہ است اِنت باز گْران ءُ مُشکل گندگ بنت، وانوک ترا زلور اے گپءَ ھم گْوش اَنت۔ متلب بازیں انچیں لبز بنت تئی بازیں شیئر کہ است اِنت کہ منا یاد نیاں بلئے یک شئرےءِ کمو چیزے بند است اَنت کہ ”یک کپوتے چِنت جوھانءَ منی“ ھمے وڑیں بازیں شیئراں چو متلب آھانی مانا چو گْرانءُ مُشکل اِنت؟

پسّہ:اے شیئر کہ تو گْوشگ‌ءَ ئے اے شیئر وَ منی نہ اِنت، منطورءِ ئیگ اِنت۔

جُست: ھو اے منطورءِ ئیگ اِنت ،منی زھن‌ءَ دْراتکگ۔ تئی انچیں یک شیئرے؟

پسّہ: بوت کنت کہ مھلوک‌ءِ گْوشگ ھمیش اِنت کہ منی شیئر گْران اَنت ءُ منی سمجھ‌ءَ ھمے بہ نئیت کہ منی شیئر گْران اَنت(ہاہاہا)۔

جست:(ہاہاہا)واجہ ما ترا اے جست‌ءَ کنیں کہ استیں دؤرءَ لبزانک‌ءِ پڑا کہ ھرچ تخلیقے کہ بوھگ‌ءَ اِنت، آ نگد بہ بیت یا افسانہ بہ بیت، شائری بہ بیت یا دگہ تک بہ بنت تو شما آھاں داں چے حدے‌ءَ دلجم ءُ مطمئن ئے کہ آؤکیں وھدءَ بلوچی ادب دیمروئی کنت؟ آئی‌ءِ دَر ءُ دروازگ کہ است اَنت گیشتر پراہ ءُ شاھگان بنت؟

پسّہ:جی اُمیت وَ دارگی اِنت۔ ھرھال‌ءَ اُمیت دارگی اِنت۔ شائری نوں انچیں جاگہ یے رستگ کہ مردم کمیں گیشتر دلجم بوت کنت، بلے تئی نثر اِنت، نثرءِ انگہ بازیں شعبہ وَ تچک کنئگ نہ بوّگ‌ءَ اَنت۔ چیزے است کہ تچک کنئگ بوتگ، متلب آزمانک تچک کنئگ بوتگ، گدار وَ یک‌ءُ دو مردم‌ءِ ذریعہ‌ءَ تچک کنئگ بوتگ ھما نہ بوّگ‌ءِ ھساب‌ءَ۔ باقی آ دگہ ھرچی کہ است اَنت ریزمانک یا انشائیہ آ دگہ تھر کہ است اَنت آ وَ Touch نہ بوتگ اَنت۔ سپر نامہ انگہ شرّیں بلوچی‌ءَ نیست۔ بازیں چیز است اَنت کہ نیستی‌ءِ برابرءَ اَنت۔ بلے اے پیم کہ مھلوک دیما رؤگ‌ءَ اِنت، جُھد کنئگ‌ءَ اِنت، اُمیت دارگ بیت کہ باندا گھتری یے بئیت۔

جست:بازیں شائر، ادیب ءُ زانتکارانی ھمے گْوشگ اِنت کہ لبزانک دگہ چیزے ءُ سیاست دگہ چیزے، اے یکے گوں دومی‌ءَ دپ نہ ور اَنت تو اے بابت‌ءَ شمئے چے ھیال ءُ لیکہ اِنت؟ سیاست ءُ لبزانک‌ءَ شُما چون چار اِت؟ یکے گوں دومی‌ءَ چوں جُتا یا نزیک اَنت؟

پسّہ:اسل مسئلہ ایش اِنت کہ لبزانک‌ءِ مسئلہ سیاست نہ اِنت۔ لبزانک‌ءِ مسئلہ ناں مذھب اِنت نہ سیاست اِنت ناں دگہ مسئلہ یے۔ لبزانک‌ءِ مسئلہ تھنا زندگی اِنت ءُ زندگی‌ءِ تھا سیاست ھم ھوار اِنت،

مذھب ھم ھوار اِنت، تاریخ ھم ھوار اِنت ءُ فلسفہ ھم ھوار اِنت۔ اے واستہ اے دراہ لبزانکءِ مواد وَ بوت کن اَنت بلئے لبزانکءِ مکسد بوت نہ کن اَنت۔ لبزانکءِ تھا اے کاینت الّم، بلے ایش اِنت کہ لبزانک ایشانی ھاتراCreate بیت اے پیم نہ اَنت۔

جست: واجہ ما بلوچستانءِ اگاں ھستیں صورتِ ھال ءُ جاورھالاں چاریں تو بلوچی لبزانک ءُ ادب کہ است اِنت یا ھستیں جاورھال بلوچی لبزانکءِ سرا چے حدءَ داں اثر انداز اَنت؟ شائریءِ تب ءُ رویہ بدل بوتگ اَنت، افسانہ نگاریءِ، اے بابتءَ شُما چے گْوش اِت ؟

پسّہ:سک باز اثر انداز بوتگ اَنت من ترا ھمے گْوشت کہ ادب زندگیءِ نمائندہ اِنت، تئی زندگیءِ سرا کہ مُشکل کئیت تو زاھر اِنت کہ ادبءِ تہءَ ھم بیت۔ اے نہ شرمائنگءِ گپے ناں ترسءُ بیمءِ ھبرے۔ آئیءَ تو لوٹ ئے یا نہ لوٹ ئے تئی ھبر اظھار بنت اِنت تئی کرّا۔ بلے مسئلہ ایش اِنت کہ ھما اظھار ادبی صورتءَ بہ بنت، تخلیقی صورتءَ بہ بنت۔

جست:واجہ ھمے گْوشگ بیت کہ بلوچی شائریءِ تھا صوفی ازم نیست۔ تو چے گْوش ئے واقعی ایشیءِ توکءَ کمی است اِنت یا lack of knowledge اِنت یا دگہ جیڑہ ءُ جنجال اَنت، ایشانی وجوھات چے اَنت؟

پسّہ:صوفی اِزم یک فکرے، متلب یک فلسفہ یے۔ انسان ءُ ھُداءِ درمیانءَ تعلقءِ یک سلسلہ یے۔ ھمے فکرءَ را صوفی ازم گْوش اَنت۔ صوفی ازم دگہ وَ ھچے نہ اِنت۔ چہ ڈنّءَ اتکگیں فلسفہ یے نہ اِنت۔ اگاں بلوچءَ را ھُدا نیست یا بلوچءِ ءُ ھداءِ رشتہ نیست اے وَ دگہ گپے۔ بلے منی ھیالءَ ھچ قوم چُشیں نیست کہ آئیءِ ادبءِ تھا صوفی ازم ھوار مہ بیت۔

جست:بلوچی ادبءِ توکءَ ھم است اِنت؟

پسّہ:بلکل است اِنت، سک باز است اِنت، بوت نہ کنت۔ انسان وتی رشتھاں کہ شوھاز کنت گوں ھداءَ رسیت ءُ ھداءِ شوھازگءَ چہ وتا سر بیت۔ صوفی اِزم ھمیشیءِ نام اِنت۔ وتی شوھازءَ ھداءَ رسگ ءُ ھداءِ

شوھازءَ وتا سر بوّگ، اے صوفی ازم اِنت دگہ ھچ نیست۔ ھاں لھتیں وَ مسئلہ است اِنت آ دگہ ادب است اِنت، متلب فارسی اِنت، عربی اِنت یا اردو اِنت۔ آھاں اے کُتگ کہ صوفی اِزم یک جُتا مکتبے نامینتگ ءُ آئیءِ واستہ لھتیں ٹرمز گیشینتگ اَنت۔ ھما ٹرمزانی بنیادءَ آ وتی ادبءَ صوفی ازمءَ گستا کناں۔ منی کُرّا مسئلہ ایش اِنت کہ منی کِرّا علمی کار سک با زکم بوتگ۔ ٹرمنالوجی وَ نیست۔ مئے کِرّا وَ ادبءِ ٹرمنالوجیComplete نہ اَنت، نوں صوفی ازمءِ ٹرمزاں چہ کُجا کارئے۔ ھمے ٹرمزانی نہ بوّگءِ وجہءَ مھلوک رَد کپیت کہ صوفی ازم نیست اِنت، بلکیں صوفی ازم یک فکریءِ نام اِنت۔ لھتیں ٹرمزانی نام نہ اِنت۔ متلب من نہ جیڑاں کہ بلوچیءِ تھا صوفی ازم نیست۔ صوفی ازم وَ انگریزیءِ تھا است اِنت، جرمنءِ تھا است اِنت، فرانسیسیءِ کِرّا است اِنت ءُ چائنیزانی کِرّا است اِنت، بلوچءِ کِرّا چوں نہ بیت۔

جست: بلوچی شائریءِ ما گپءَ کنیں، لبزانکءِ گپءَ کنیں تو ھمے گِندیں کہ ھمک سیمی مردم شائری کنت تو رَمءِ پڑا ھما مردم کم گندگ بنت، چیزے مردم اَنت۔ آیا ایشیءِ وجہ ھمیش اِنت کہ شائری ارزان ترانت یا نثر نگاری گُراں تر اِنت، تو ایشیءَ چوں چارئے، چے پیم سرپد بئے؟

پسّہ:گپ وَ ایش اِنت کہ مھلوکءَ لگّیت وَ انچوش کہ شائری ارزان اِنت، حقیقت ایش اِنت کہ شائری ارزان تر وَ نہ اِنت۔ پرچا کہ من چُشیں بازیں مردمے زاناں آ شائریءَ پد نثرءَ شُتگ اَنت۔ چُشیں مردم کم اِنت کہ نثرءَ چہ شائریءَ اتکگ۔ پرچا کہ آ نہ بوتگ یلہ داتگ ئِے ءُ نثرءَ اتکگ۔

جست:شائر نثر نگار بوتگ اَنت، بلے نثر نگار شائر نہ بوتگ اَنت؟

پسّہ:نثر نگار کم شائر بوتگ اَنت۔ اے واستہ کہ ارزان تر وَ نہ اِنت۔ نوں دگہ لھتیں چارمز است اَنت بلوچی شائریءِ۔ بلوچانی کِرّا نثرءَ اینچو جاگہ نہ کُتگ۔ نثر اینچو وانگ نہ بوتگ، نثرءِ سرا اینچو گپ نہ بوتگ۔ شئیر تئی عام زندگیءِ بھرے جوڑ بوتگ۔ میوزکءِ طورءَ شیئر بلکل تئی زندگیءِ تھا پترتگ۔ اے واستہ شائری کنئگءِ واستہ اے لالچ

گیشتر است کہ تو شُہرت جلدی گرئے۔ مردم ترا جلدی پجّہ کار اَنت۔ اے ھاترا مردم گیشتر شائریءِ نیمگءَ آھگ لوٹیت۔
جست: متلب کیسٹ گلوکار ءُ اے۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔؟
پسّہ:کیسٹ، گلوکار ءُ ایشاں۔۔۔۔۔ھمے چارمز اِنت لھتیں مہلوکءَ را گیشتر اے نیمگءَ آؤرتگ۔
جست:ھستیں دؤرءِ لبزانک بہ بیت، یا ھما ساریءِ دؤرءِ لبزانکءَ بچاریں تو ایشانی نیامءَ چے فرق اِنت، تئی چے ھیال اِنت کہ گْوستءَ گیشتر کار بوتگ، منی متلب 80ءِ دھکءِ دؤرءَ گیشتر کار بوتگ بلوچی لبزانکءِ پڑا یا دیمروئیءِ درگتءَ؟
پسّہ :ھر زمانگءَ چہ نوکیں زمانگ کہ کئیت۔ آئیءِSpeed گیشتر بیت، آبادی تئی ودّیت، مہلوک تئی گیشتر بیت۔ اےcomparison تو ھر وھدءَ بہ کنئے نوکیں دؤرءَ را، ایشیءِ کریڈٹ رؤت۔ءُ مرچیءَ دہ سال رند تو اے گپءَ بہ کن ئے، مرچیگیں دؤرءَ را ووٹ نہ کن ئے بلکیں آئیءَ کن ئے۔ ءُ من ھم گْوشاں کہ مرچیگیں دؤرءَ گیشتر بوھگءَ اِنت، مرچی چھپائی سستا تر اِنت، پرنٹ سستا تر اِنت۔ متلب ذی یک مردمےءَ پنجاہ سالءَ شائری کُتگ، بلے آئی واستہ وتی کتابءِ چھاپ کنئگ وابے بوتگ۔ مرچی ھر مردم کہ شائری شروع کنت، دومی سالءَ پدا وتی دو کتاب چھاپ کنت۔
جست:متلب 80ءِ دھکءَ ما ھما تخلیقی کاراں کہ چاریں بازیں انچیں نام اَنت افسانہءِ پڑءَ یا دگہ پولکاریءِ پڑا، گیشتر کار کُتگ بلئے موجودہ دؤرءَ منی ھیالءَ آ وڑ بوّگءَ نہ اِنت؟
پسّہ:ادا ھوں دگہ مسئلہ یے است اودا تئی مردم کم بوتگ اَنت آھانی کار ترا نظرءَ گیشتر اتکگ اَنت۔ مرچی ایش اِنت کہ مردم سک باز اَنت، کار شِنگ ءُ شانگ انت۔ اے واستہ زی تو دو مردم نوٹ کُتگ، مرچی کہ مردم سد اَنت گوں تو نوٹ نہ بوّگءَ اَنت۔ تو آھاناں آ جاگہءَ دئیگءَ نہ ئے اسلءَ۔ کار بلکل بوھگءَ اِنت۔ کار چہ زیکیںءَ مرچی گیشتر بوّگءَ اِنت ءُ کار باندا انگت گیشتر بیت۔ ما وَ نہ بیں، دگہ کاینت، انگہ

گیشتر کار کن انت۔ آھانی رپتار گیشتر بیت، آھانی کِرّا آسراتی گیشتر بیت۔

جست: واجہ انچو کہ شائریءِ باروا بازیں گپ بوت تو وتی جْوانیں ھیال ءُ لیکہ دْرشان کُت اَنت تو بلوچی آزمانکاری کہ است تو ایشیءَ را بلوچی لبزانکءِ تھا چون گندئے، چے حدّءَ داں دیمروئی کُتگ ئِے، چے حدءَ داں ایشیءَ را دیمروئی کنئگءِ زلورت اِنت، چے حدّءَ داں ایشیءَ را کار کنئگءِ پکار اِنت؟

پسّہ:شائریءَ ابید دومی تھر آزمانک اِنت کہ آئیءَ دیمروئی کُتگ۔ اگاں تو نمبر دیئے اولی شائری اِنت ءُ دومی آزمانکاری اِنت۔ آزمانکءِ تھا شریں رجحان اتکگ اَنت، شریں writerمارا دست کپتگ، بلے ایش اِنت کہ یک مسئلہ یے است، جیڑہ یے است کہ مئے مھلوک آزمانکاریءِ پڑا وتی کارءَ برجم داشت نہ کنئگءَ اِنت، ھما کہ شریں نام اَنت، ھما کہ ھماھاں چہ ما را توقع است، چیزے وھدءَ پد یلہ دئینت ءُ رؤ اَنت ءُ پدا نوکیں مردمانی کوپگاں کپیت۔ اے واستہ لھتیں کار ھما نیم بُندگ اَنت، بلے بلوچی آزمانکءِ تھا گنجائش باز اَنت۔

جست:واجہ تو انچو گپ کنئگءَ ات ئے کہGap یے اتکگ، چیزے نام کہ است اَنت چو کہ ڈاکٹر ناگمان، ڈاکٹر حنیف شریفؔ یا یونس حسینءِ وڑیں افسانہ نگار ءُ آزمانکار بوتگ اَنت، چیزے کہ است اِنت تامرانی نیمگءَ شتگ ءُ چیزےءَ دگہ راہ یے گپتگ تو اے جیڑہ ءُ جنجال بلوچی لبزانکءَ یا آزمانکاریءِ پڑا پہ چنچو تاوان بار اِنت یا نقصان دہ اِنت؟

پسّہ:واجہ اے وَ سک تاوان بار اِنت۔ بلوچی لبزانکءَ (تھنا آزمانکاری نہ اِنت)منی ھیالءَ درستاں چہ گیشتر نقصان ھمدا رستگ۔ من ترا پیسرا گْوشت کہ ادبءِ کمٹمنٹ گوں زندگیءَ اِنت۔ گوں یک شعبہ یےءَ نہ اِنت۔ سیاست بہ بیت، فلسفہ بہ بیت، مھذب بہ بیت، تاریخ بہ بیت یا دگہ چیزے بہ بیت۔ ادبءِ کمٹمنٹ گوں زندگیءَ بوّگ لوٹیت۔ نوں مئے مھلوک کہ نیم راہءَ یلہ دنت ءُ رؤت نوں مردم ھمے جیڑگءَ لاچار بیت کہ شاید ایشانی کمٹمنٹ گوں ادبءَ نہ اِنت یا دگہ

انچیںProblem یا دگہ مسئلہ ئے است اِنت۔ منی ھیالءَ تئی سرا ھما Dutyکہ است اِنت یک انسانےءِ یا یک بلوچے ئے جھتءَ۔ کجام ھم جھتءَ بزور ئے، آ ادبءِ تھا پورہ بنت۔ بلے مسئلہ ھمائیءِ سرپد بوّگ اِنت، بلے مئے مھلوک Shortcutاستعمال کنئگ گیشتر لوٹیت ھما کہ فائدہ اِنت ھمائیءَ جلدی دست کِرگ لوٹیت، شاید آئیءَ را صبر نہ بیت اِینچو۔ داشت نہ کنت وتا۔ ھمے ھاترءَ جلدی تریں راھاں رؤت، کستریں راھاںUse کنت۔

جست:واجہ من ترا انچوش کہ شائریءِ باروءَ جست کُت کہ اے وھداں کُجام شائر ترا دوست بیت یا جْوانیں شائری کنئگءَ اِنت؟ تو متلب نام نہ گپت اَنت کہ زوراکی یے، کہ من یکےءِ نامءَ بگراں۔ پدا من ھمے سوالءَ تئی دیما ایر کناں، چُشیں افسانہ نگارے است کہ تو چرآئیءَ چہ اُمیت ءُ توقع دار ئے کہ آ جْوانیں افسانہ نگاری کُت کنت اگاں ھمے راہءَ بہ گیپت ءُ برو یلہ ئے مہ دنت؟

پسّہ:انوں لھتیں مردم کہ لگّگءَ اَنت سک شر لکگءَ اَنت ءُ پدا ھم مثالءَ گپ ھما اِنت کہ یکے نہ اِنت کہ من ترا بگوْشاں کہ فلاں مردم اِنت، باز مردم شر لکگءَ اِنت، کوشش کنئگءَ اَنت ءُ مرچیءَ چہ پیسر من دو نام گْوشت کناں ناگمانؔ ءُ حنیف شریفؔ۔ یعنی اے زمانگءَ کہ ایشانی افسانہ نگاری شروع بوتگ اَنت تو مارا ھمے توقع بوتگ کہ آزمانک نوں شرّیءَ دیما رؤت۔ دوئینانی تھا ھمنچوک ٹیلینٹ مان بوتگ۔ بلے مرچی باندا دوئیں پشت کپتگ اَنت، دوئیناں نیم راہءَ یلہ کُتگ۔ نوں زاھر اِنت پیش رو کہ رؤ اَنت، رندئے آؤکیں مردماناں کمیں جنجال وَ دیما کئیت بلئے سپرے، ھرھال دیما وَ رؤت۔ مردم وَ است اَنت۔ مردم انوں ھم شر لکگءَ اَنت، کوشش کنئگءَ اَنت۔

جست:تو بلوچی گِدار کہ است اِنت ناول نگاری شُمارا آئیءَ چے پیم چار اِت یک وھدے ھمے گْوشگ بوتگ کہ ناول بلوچی لبزانکءَ پڑا سک باز پد منتگ اِنت۔ نوں چے پیم اِنت؟ آیا ھمے تسلسل برجاہ اِنت یا چیزے بھتری اتکگ؟

پسّہ:بلوچی گِدارءِ وَ یک مسئلہ یے ایش اِنت کہ من سک باز کم ونتگ۔ سیدھا، سیدھا ئیں وَ ھمیش اِنت۔ دو، سئے گدار من ونتگ۔ حنیف شریفءِ گِدارے من ونتگ، اسلم تگرانیءِ، ڈاکٹر اسلم دوستینءِ ھمے لھتیں گِدار بوتگ اَنت کہ من ونتگ اَنت ءُ من منیر بادینی صاحبءِ گِدارانی وانگءِ کوشش کُتگ بلئے گوں من وانگ نہ بوّگءَ اَنت۔ اے واستہ من آئیءِ باروا رائے دات نہ کناں۔ باقی اے گِدار من ونتگ اِنت ایشانی تھا بلکل گنجائش است اِنت کہ بانداتیں گِدارءِ واستہ شریں راہ یے در بہ گیج اَنت۔

جست:واجہ بلوچی زبانءِ ما گپءَ کنیں انچو کہ رسم الخطءِ جیڑہ باز وھدءَ دیما کئیت۔ بازیں School of thoughtکہ است اَنت۔ آھانی وتی ھیال ءُ لیکہ اَنت۔ اے بلوچی زبانءِ واستہ چے حدءَ داں جیڑہ پیداک کُتگ، ایشیءِ گیش ءُ گیوار کنئگ الّمی اِنت۔ چونیں راھے گِرگی انت؟

پسّہ:ایشیءِ جیڑہ وَ سک باز اَنت۔متلب کہ ایشیءِ جنجال ھمنچو باز اَنت کہ ھر نبشتہ کار کہ لبزے نبشتہ کنت آئیءِ دیما اے ھر روچ ھست اَنت، متلب من وت بحیثیت نبشتہ کارے اے جیڑھاں ھر روچ گنداںFace کناں۔ ھر روچ منی دیما اَنت۔ نوں ایشانی گیش ءُ گیوار چون بہ بیت۔ جیڑہ وَ ایش اِنت آ تو جیڑہ نہ اِنت۔ آ وَ موجود اِنت ما آئیءِ دیمپانی کنئگءَ اِیں۔ نوں ایش اِنت کہ گیش ءُ گیواری چون کنئگ بہ بیت ، ایشیءِ لھتیں سائنٹیفک رھبند است اَنت، متلب من اوں لوٹاں کہ من کارے بکناں، بلے گڑا کار کنئگءَ پیسر منا ھما کارءِ کنئگءِ قابل بوّگ لوٹیت، منا ھما کار سِگّگ لوٹیت۔ دَربرگ لوٹیت۔ مئے کرا وَ ایش اِنت کہ ما ھچ کارءَ دل ستکی نہ کنیں۔ منی ھم دل سچیت کہ من اے کارءَ بکناں پر تو، کنئگءِ کوشش کناں متلب تو بیمارءِ ترا نادراھی یے گوں، منا سک تورگءَ اِنت من چہ وتءَ ترا دوائی بدیاں من ڈاکٹرے نیاں گڑا زاھر اِنت من ترا نقصان دیاں، فائدہ نہ دیاں۔ نوں ما مھلوک انچوش کنئگءَ اَنت ڈاکٹر نیاں بلئے دوا دئیگءَ اَنت۔ اے ھاترا مارا آئیءِResult رسگءَ نہ اِنت۔ نوں اے لسانیاتءِ مسئلہ یے

ایشیءِ واستہ بائد اِنت هما مردم بیاهاں کہ لسانیات زان اَنت۔ لسانیات وَ مرچی باندا سائنس ئے۔ انچو پہ دیم کار کنئگ نہ بیت۔ نون ما اے باروا هچ نہ گْوش اَنت داں روچ ئے مرچی۔

جست:واجہ شُما مزنیں نام ئے اِت بلوچی لبزانکءِ پڑا، تو زبان یک مزنیں جیڑہ یے۔ شُما همے هوالہءَ همنچو زانتکار کہ است اَنت یا لسانیاتءِ زانتکار بنت، زبان زانت یا نبشتہ کار بنت۔ آهانی یک جاه کنئگءِ جُهد نہ کُتگ کہ اے جیڑهءِ واستہ راهے کشّگ بہ بیت، شُما چُشیں جُهدے کدی کُتگ، فکر کُتگ؟

پسّہ:واجہPersonality مئے کہ هما سنگت بوتگ اَنت آهانی تها لهتیں انچیں مردم است اَنت کہ آهاناں لسانیاتءَ گوں شغف است یا کمیں باز علم است، ما آهاں لسانیات داں گْوشت نہ کن اَنت۔ ما گوں آهاں هور کار کنئگءِ مُدام کوشش کُتگ ءُ انگت کنئگءَ اِیں۔ یعنی مئےContacts یا مئے گپ ءُ جیڑہ ءُ تْران انگہ است اَنت، روچ ئے مروچی است اَنت۔ بلے مسئلہ ایش اِنت کہ اے مارا فائده دئیگءَ اَنت؟ دردے ورگءَ اَنت؟ مئے اے گپ ءُ تْران یا اِنّا؟ منی مسئلہ ایش اِنت۔ کنئگءَ وَ ما دُرا کنئگءَ ایں تہ یکے گیش یکے کم بلئے هرکس چیزے کنئگ لوٹیت مسئلہ ایش اِنت کہ کار هما رنگءَ کنئگ بہ بیت کہ ترا فائده یے بہ دنت منی گْوشگءِ متلب ایش اِنت۔

جست : واجہ تئی هیالءَ بلوچی زبانءِ تها ماهر لسانیات است؟

پسّہ:منا نظر نئیت۔

جست:کئے مانگیش اِتگیں جیڑهاں گیش ءُ گیوار بہ کنت؟

پسّہ:هو من ترا اے گپءَ نہ گْوشاں، بوت کنت کہ لهتیں مردماں وتی نیمگءَ چہ همنچو متلب کوشش کُتگ یا محنت کُتگ کہ آ همے کارءَ کُت کننت۔ بوت کنت کہ انچیں یک ءُ ود مردم در بئیت، بلے سائنٹیفک بنیاداں انچو علمی صورتءَ ونتگ ءُ در برُتگ۔ منی زهنءَ نیست انت۔

جست: واجہ مئے کرا دومی جیڑہ اِنت کہ تاک ءُ ماهتاک ءُ میگزین است اِنت یا روتاک کہ است اَنت زبانءِ دیمروئیءَ آهانی مزنیں

کردارے، تو آ نہ بوھگءِ برابر اَنت۔ ایشیءِ زمہ دار ھاکم ءُ واکدار اَنت یا بلوچی زبانءِ لبزانت ءُ زانتکاراں کہ اے پڑا کار اِش نہ کُتگ۔ تاکہ زبانءِ دیمروئی بہ بیت۔ ایشیءَ شُما چوں چار اِت؟

پسّہ: مرچی وَ خیر تاک ءُ ماھتاکانی گِلگءَ مھلوک اے اندازہ کنئگءَ اِنت کہ اے سک باز اَنت (ہاہاہاہا)۔ مرچی بلکیں تئی بدلہ اگاں من بہ گْوشتیں تو ما اے گْوشتگ اَت کہ مرچی تاک ءُ ماھتاک ھمنچو باز چھاپ بوگءَ اِنت من نزاناں ایشانی تھا چے چاپ بوّگءَ اِنت۔ مرچی مسئلہ ایش اِنت بلئے تو گْوش ئے کہ کم اَنت منی ھیالءَ کم نہ اَنت۔

جست:متلب ھما کہ سر پرستی گوں بیت اشتھار ءُ ایڈءِ ھوالہءَ؟

پسّہ: آ وَ بچار گیش اِتگیں ھبرے کہ ترا نہ سرکار است نہ سرکاری سپورٹے رسیت۔ اے بابتءَ وَ سوچ کنئگ یا چارگ منی ھیالءَ وت ھما وھدءِ ضائع کنئگ اِنت ءُ زوال کنئگ اِنت ترا وَ ھرچی کنئگی اِنت وت کنئگی اِنت مرچیگیں جاوراں۔ نوں ما بہ نندیں کہ مارا سرکار سپورٹ کنت یا دگہ انچیں ادارہ یے جوڑ کنت کہ آ پمن کارے کنت گڑا وَ فائدہ نیست ایشیءِ کنئگءِ۔ آ باروا بائد اِنت مردم سوچ مہ کنت۔

جست:متلب کہ میڈیاءِ مزنیں کردے زبانءِ دیمروئیءِ ھوالہءَ، انچو کہ چینل ھم یکیں وش نیوز اِنت ءُ روتاک ھم نہ گْواھیت، ھماھانی گپءَ کنئگءَ اوں۔ انچو کہ شمئے یک تاکبندے در کئیت ”گدار“ءِ نامءَ۔ شُما وَ آئی وتی کمکءَ وت کشّت ئے۔ شُما چے سرپد بئے اے ھوالہءَ سرکاری سرپرستی چوں بوھگ لوٹیت، تاکہ چینل ھما کہ است اِنت یا روتاک ءُ مھتاکstandardise بہ بنت ؟

پسّہ:ناں! آئیءَ وَ ما شُما دراہ زان اَنت۔ بلے مسئلہ ایش اِنت کہ ناں پہ منی گْوشگءَ مسئلہ حل بنت(ہاہاہاہا)۔

جست:تو ایشاناں بنیادی جیڑہ گْوشت کنئے؟

پسّہ:بلکل اے بنیادی جیڑہ اَنت۔ متلب اگاں مرچی مئے کِرّا چار چینل بوتیناں تو بگندئے کہ وش انوں شنگ بوئگءَ اِنت، چریشیءَ چہ باز زیبا ترءُ بْراھدار تر بوتگ اَت۔ بلے چونکہ انوں ھچ نیست۔ ھما کہ

مقابلہ(Competition) اِنت، آئیءِ رجحان نیست۔ ایشیءِ نقصان بلوچ قومءَ را رسگءَ اِنت۔

جست: واجہ انچو کہ وھد ءُ پاس ھلاس بوھگءَ اِنت، تئی شائری کہ است اِنت چاروک آئیءَ گوشدارگ لوٹ اَنت، تو شیئرے گْوشت کنئے مراگشءِ گُڈسریءَ؟

پسّہ:یک دستونکے کہ:

داں کد گنوک عشقءِ بچاریت وتا بُروت
دُرسیں دریگ کُور اَنت تماشا کُجا بُروت

ھر تابءِ دامنءَ اِدا قبر اَنت دل ءُ نگاہ
اے پیچداریں دمکانی تالہ کُجا بُروت

بِل مُھرگیں زھیر مہ دوچ گیرءِ دامنءَ
انچیں سبقے وانیں کہ زوتاں دلءَ بُروت

تئی شیرکنیں ودارانی ھامین پاشک بیت
اے دیدگانی تُن پہ وابءَ کُجا بُروت

مردم کسانیں شھمے بہ گندیت گنوک بیت
تو انچو زیبدار ئے کہ سبرے سرا بُروت

ما تئی زھیرءِ روشنیں دنزءِ مساپریں
کسے بئیت گوں ما نہ بیتیں جتا بُروت

انچیں گمے بدئے کہ بہ نکشیت زمانگءَ
بوشتیت چو کوھسارءَ ءُ مارءِ وڑا بُروت

کّسے منا چہ وھدءَ جتا معنا یے بہ دنت
پمن اِدا بئیت نہ گوں من چِدا بُروت

جست:''داں کد گنوک عشقءِ بِہ چاریت وتا بُروت''واجہ منیر مومنّ تئی باز باز منہ واراں کہ مروچی وھد کشّ اِت ءُ ساڑی بوت ئے۔ بلوچی لبزانک، زبان ءُ شائریءِ باروا وتی ھیال درشان کُت اَنت۔ تئی باز منّت۔۔۔۔۔۔

پسّہ: واجہ تئی ھم منّت وار۔

(وش نیوز چینلءِ سنٹرل پوائنٹ مراگشءِ منّتءَ)

(رازق راجءِ منتوار کہ چہ ویڈیوءَ زُرتگ ءُ نبشھتی دْروشم ئِے بکشاتگ)

(اولی بھر)

ناگمانؔءِ آزمانکءِ کتاب '' دارءِ اسپ ''ءِ بابتءَ باوستے

منّت واراں واجہ غنی پھوال کہ منی پیمیں غیر آزمانکارےءَ اے موہ دئیگءَ ئے کہ من یک شرّیں آزمانکارےءِ بابتءَ گپ بہ جناں۔

راستی وَ ایش اِنت ناگمان منی کرّا ھما آزمانکارنی سْرپءَ اِنت کہ منا سک باز دوست بنت ءُ دوست تریں آزمانکارے ءُ لبزانتےءِ باروءَ گوں ایمانداریءَ گپ کنئگ یک گْرانیں کارے۔

بلوچیءِ نوکیں لبزانک ءُ Fiction پنجاہ سال گْوزگءَ رند اوں انگت منی ھیالءَ نوک اِنت۔ بلوچی Fiction وتی رُدوم ءُ دیمروئیءِ درگتءَ نوک اِنت۔ آئیءِ تھا بازیں جیڑہ اَست اَنت۔

ناگمانءِ چہ دُرستاں گیش ھما چیز کہ منءَ دوست بیت آ آئیءِ Readableبوّگ اِنت۔ ادا وار وار غنی پرواز ءُ ناگمان Compare بوّگءَ اَت اَنت، من اے گپءَ اَجب مار اِتگ-----، پرچا کہ غنی پروازءِ وانگ پہ من مُدام مسلہ یے ئے۔ من اے مردءَ را پورھیں آزمانکےءِ تھا پہ دل ونت کُت نہ کُتگ-----، پہ جبر ونتگ ءُ ناگمانؔ بلوچی آزمانکءِ ھما نام اِنت کہ آئیءِ آزمانک شرّ بوتگ اَنت یا نہ بوتگ اَنت منا وتی وانگ اِش پرماتگ ءُ منی دلءَ منی واستا ناگمانؔ چہ دُرستاں گیش Readableبوتگ۔ منی کرّا اےCredit ھمائیءِ کرّا رؤت کہ آ انچیں مردے کہ وتی نثرءَ انچو پیش کنت کہ ترا وانگ پرمائیت ءُ آئیءِ ھلاس بوّگءَ پد تو کُجام آسرءَ سر بئے آ-----، آئیءِ آزمانکءِ ھما موادانی سرا اِنت بلئے ناگمانؔ وتی ھما آزمانکءَ ، ھما موادءَ Presentسک شر کنت۔

دومی بیانیہءُ تجرید ءُ علامتی تھرانی گپ اِنت تہ ناگمانؔ بیانیہ گُشیت۔ ناگمانؔ اسلءَ ھما Complex یا ھما تجرید کہ ناگمانؔءِ تھا اَست اِنت---، منی ھیالءَ آئیءِ لوٹ اِنت کہ ناگمانؔ بیانیہ آزمانک

بہ گُشیت ءُ انچو کہ حنیفؔ ءَ گُشتگ اَت کہ آئیءِ مزنیں عیب همیش اِنت کہ آ وتی آزمانکءِ تها رزلٹ کشیت۔ اے رزلٹءِ کشگ اسلءَ همائیءِ دماغءِ تها اَست اِنت۔۔۔، هما تجریدیتءِ لوٹ اِنت کہ آئیءَ را رزلٹءِ کشّگءَ پرمائیت۔ هو کہ آئیءَ بازیں آزمانک عیب دار کُتگ اَنت، همے چیز کہ آئیءَ رزلٹ کشّ اِتگ۔ بلئے بنیادی دْروشمءَ ناگمانؔ یک شرّیں آزمانکارے ءُ " دارءِ اسپ " بلوچیءِ تها یک شرّیں گیشی یے۔

(دومی بهر)

شُما لهتیں انچیں گپ دیما آؤرتگ اَنت کہ پمن نوک هم بوتگ اَنت ءُ لهتیں انچیں گپ کہ ما آیاں هر وهدءَ چیر هم دئیگ لوٹاں۔ منی کہ هرچی گپ اَنت ناگمانؔءِ آزمانکاریءِ باروءَ۔۔۔۔۔ ، آ من دو لبزانی تها چِد ءُ پیش گُشتگ ءُ بیان کنئگءِ جُهد کُتگ۔ ناگمانؔ هما رنگءَ کہ نبشتہ کنت۔۔، منی واهگ ءُ واهش اِنت کہ دیما بُروت۔۔۔، دیما رُدوم دئیگ بہ بیت۔ بایدیں ایشیءَ را دیمروئی دئیگ بہ بیت ءُ اے صنف هم دیما برگ بہ بیت۔۔۔، پرچا کہ من روچ ء مروچی هم اے گپ سک باز مار اِتگ کہ بلوچیءِ تها بیانیہءَ وتارا کارمرز نہ کُتگ۔ بلوچیءِ تها انچو سفرءَ بیانیہءَ هما درجہءَ بوّگ لوٹیت آ وڑ انگت نہ اِنت ءُ مرچی پدا میان اُستمانی لبزانک مئے کرّا اتکگ۔۔۔، دگہ بازیں صنف ءُ تهر آزمانکانی تها اتکگ اَنت۔ نوں بیانیہءَ وتارا کارمرز کنئگءِ کمتر موه رسگءَ اِنت ءُ من گُشاں اے سلسلہ دیما بہ رؤت ءُ پدا هما گپ کہ آزمانکار بایدیں Readable بہ بیت ءُ منی گوں بلوچی Fictionءَ مستریں گلہ اے بوتگ کہ آReadable نہ اِنت۔۔۔۔، کم Readableاِنت۔ ناگمان آ یکیں مردم اِنت کہ من هم آئیءَ گوں آسانیءَ ونت کناں۔ آئیءِ آزمانک منءَ دوست بیت یا نہ بیت آ دگہ گپّے۔۔۔۔، بلئے من آئیءَ ونت کناں۔ پہ ما هر وهدءَ اے مزنیں گپّے بوتگ۔ منی واهگ اِنت کہ ناگمان اے سلسلہءَ بہ داریت ءُ ما چر آئیءَ بازیں اُمیت داریں۔

(سیمی بھر)

مروچیگیں اے دیوانءِ بحثءِ۔۔۔۔۔۔، ءُ اے گپ ءُ ٹْرانءِ هرچی کہ من مار اِتگ آ ایش اِنت کہ ناگمان بلوچی بیانیہ آزمانکءِ شرّیں نامے ءُ " دارءِ اَسپ " یک شرّیں گیشی یے بلوچی لبزانکءِ تھا۔ اے کتاب کہ ناگمانءِ اولی کتاب اِنت ، اولیCollection اِنت۔ ایشی تھا ھم سئے چار انچیں آزمانک مان۔۔۔، بزاں " نُنک " ، " اسٹیکر "، " پیرکءُ نَماسگ " ،" گْوات " انچیں آزمانک اَنت کہ ناگمانءَ آئیءِ سفرءِ گُڈ سرا ھم گیر کاینت۔

(ناگمانءِ کتاب " نگدانک "ءِ منّتءَ)

نگدءُ ساچشتءِ سیادی
جُست کنوک:شاہ ابن شینؔ

جُست:۔ دانکہ ما بلوچی لبزانکءِ چارگ بِندات کُتگ یک گِلگے دائم دیمءَ میلانک اِنت کہ ادءَ نَگد نیست!بلے منی ھیالاں ایشیءِ پَسّہ مُدام اے وڑ پاد کئیت کہ نَگد وَ ساچِشتءِ سرا بیت، اگاں ساچِشت اَست گڑا نَگد پرچہ نیست؟ چوش نہ اِنت کہ اسلءَ ساچشتءِ جِند نہ گْواھیت پمیشکہ نگدءِ جاگہ ھالیگ اِنت؟

پَسّہ:۔چہ دُرستاں پیسر اے چارگ کپیت کہ لبزانکءِ شھار چینچُک اِنت؟ اے باونڈریءِ تھا چے چے اَتک کنت؟ ءُ پدا لبز ساچِشتءِ مراد چی اِنت؟

لبزانکءِ سیمسر شاھِگان اَنت باز وھدءَ راجدپتر،پَلسپہ ،مذھب ءُ پَٹّ ءُ پولی سیاھگ ھم لبزانکءِ تہ پہ وتءَ ھَندے گیشّین اَنت۔ بلئے اے ھچبر ساچشتءِ کَنڈءَ نہ گِر اَنت، ساچشت تھنا ھما اِنت آ اودءَ چیزے ساچگ یا سازگ بہ بیت، ھیالے، مارشتے، چاگردے، موسمے، دَنزے، چراگے، ھر چیزے بُوت کنت۔
کئیپے، چاڑے، تاھیرے، زھیرے، بلئے ساچِگ اَلّم اِنت۔
نوں ھما جاگہ اَتکگ کہ من تئی جُستءِ نیمگءَ بیاھاں کہ نَگد وَ ساچِشتءِ سرا بُوت کنت اگاں ساچِشت مہ بیت گُڑا نَگد وتی وجودءَ چہ کُجا پُولیت؟
اے مُزرہءَ جیڑگ پہ ساچشتءَ نزاناں بلئے پہ نَگدءَ الّم تاوان بار اِنت! پرچہ کہ نگد اگاں وت ساچشتے مہ بیت آ اینچو توان داشت نہ کنت کہ گوں ساچشتےءَ آمید کُت بہ کنت۔ من ھما چیزءَ کہ نَگد سرپد باں آئیءِ اولی لوٹ ھمیش اِنت کہ آ وت ساچشتے بہ بیت، اگاں چو نہ بوت، گڑا آ سیاھگ نَگدے بُوت نہ کنت۔ ایراد گیری ،کِچّہ چینی، زاہ ءُ بَد سِپت ءُ ساڑا اے کُلّ چہ نَگدءِ شھرءَ ھما دیم نِشتگاں۔

نِگد وت ساچشتے۔۔ آئیءَ وتی وجودءِ دَرشانءِ ھاترا دِگہ ساچشتےءِ بُوّگءِ ھاجَت نہ اِنت۔۔ بلئے ھاں اگاں ساچشت اَست ءُ موجود اِنت! گُڑا نَگدءِ زِمّہ واری اِنت کہ آئیءِ اَندری موسمانی تھا سپر بہ کنت۔۔ آئیءِ ھمراہ بہ بیت۔۔ آئیءِ تھا وتی بھرءَ ھوار بہ گیجیت۔ بلئے اگاں چاگردءِ تھا ساچشت موجود نہ اِنت! گُڑا نَگد باید اِنت کہ چاگرد ءُ چاگردءِ تَبءِ ریس ءُ پَرّیسءَ بہ کنت۔۔
ھمے نہ بُوّگءِ جِندءَ بِستارے بہ دَنت۔۔نیستیءِ ماناھے بہ گیشّین ایت۔۔آئیءَ بہ سائیت ءُ چاگردءَ بہ ڈَسّیت کہ کُجا کُجا گُبار چِست بُوّگی اِنت۔۔ ءُ کُجام کُجام دریگانی دپءَ چراگانی جاگہ ھالیگ اَنت؟ ادءَ دگہ گپّے باید من بہ گیشّیناں کہ ساچشتءِ پھمگ ءُ پھمینگءِ کار نَگدءِ نہ اِنت۔۔نگدءِ کار گوں ساچشتءَ ھوار کَپگ۔۔ گوں آئیءَ سپر کنئگ اِنت۔۔ نگدءِ کِرد۔۔ چہ ساچشتءَ چیزے زُورگ ءُ آئیءِ تھا چیزے گیش کنئگ اِنت۔۔ دانکہ دگہ ساچشتے وَجودءَ بئیت۔۔ لبز گالریچ ءُ گالبند ، مِتھ اے دُرسانءَ مانا اَست۔۔
ایشاں ھرکس ترا گُشت کَنت۔۔ اَلّم نہ اِنت کہ آ نگدکار یا ساچشت کارے بہ بیت۔۔ بلئے نَگدءِ کار ھما ھیال، مارشت ءُ ھما مِتھءِ شوھاز اِنت کہ آ چہ ساچشتءِ ڈَبّءَ ڈَنّ نِشتگ ءُ وتی باریگءِ ودارءَ اِنت، چو ھما دُوتّءِ وڑا کہ روکیں چراگءِ باتنءَ اِنت، داں ھما وھدءَ پَدّر نہ بیت دانکہ چراگ نہ مِریت۔۔نگدءِ کار چہ چراگءِ مَرگءَ پیش ھما اَندوہ، ھما دُوتّ ءُ ھما ٹریجڈیءَ را نام بَندگ ءُ پَجّارے دیگ اِنت کہ انگہ چراگءِ اَندرءَ زِندانی اِنت۔۔کہ آئیءَ ناں چراگ روک کنوکیں لَنکُک گِند اَنت ءُ ناں چراگءِ سرا چَکّروکیں بالو۔۔۔۔

(ایف ایم ریڈیو گْودار)

دیوانے گوں منیر مومنءَ

سرھال: بلوچی زبان ءُ لبزانک

موڈریٹر: ھسّام بلوچ

اے دیوان چہ بلوچ اسٹوڈنٹس ایکشن کمیٹیءِ نیمگءَ زبانانی میان استمانی روچءِ درگتءَ ماں پسنیءَ برجم دارگ بوتگ۔

ھَسام بلوچ: یونیسکوءِ رِدءَ ھمک چارده روچءَ رند یک زبانے مریت بلے زبان تھنا لبزانی امبارے نہ اِنت، یک سرجمیں دودمانےءِ، folk wisdom یےءِ آدینک اِنت۔ گیدی کسھانی تہءَ راجانی تاریخ، راجانی فوک وزڈم اندیم اِنت، کلاسیکل شئیر وتی وتی اھدانی آدینک اَنت۔ مات وتی چُکاں تھنا لیلو نہ دینت، بلکیں زند گْوازینگءِ رھبندءِ سوجءَ دینت۔ وھدیکہ زبانے مریت، اے کُل مِر اَنت۔ بلے اے بلوچی زبان ءُ بلوچانی بودناکی اِنت کہ دوسد سالءِ کالونیل جبرءَ پد ھم بلوچیءَ ھبر بوھگءَ اِنت، بلوچیءَ نبیسّگ بوھگءَ اِنت، دیوان بوھگءَ اِنت، سیمینار ھست اَنت، بلے چرے سرجمیں گپاں ابید ھم چیزے انچیں جیڑہ ھست اِنت کہ مرچی بلوچی زبان ءُ لبزانکءِ دیمءَ میلانک اَنت۔ گوں من منیر مومن نشتگ، من منیرءِ پجارءَ نہ کناں کہ آئیءَ شما کُل زان اِت۔ منیرءَ شُما بگندئے شائریءِ جھتءَ بہ زان اِت بلے مرچیگیں مئے دیوان تھنا شائریءِ ھوالہءَ نہ اِنت۔ اے دیوانءَ ما زبان ءُ لبزانکءِ اے دگہ تک ءُ پھناتانی سرا ھم گپ جنیں۔

ما وتی مرچیگیں گپ ءُ رپءَ گوں سکیں کْوھنیں بحثےءَ بندات کنیں۔ یونانیانی کْوھنیں کتاباں بہ گر داں مگربی یورپءِ لبزانکی چست ءُ ایراں، ادبی تحریکاں اے بحث لازُم وڑے نہ وڑے منتگ، آ بحث ایش اِنت کہ ادب پرچا نبیسگ بہ بیت؟ انسانءِ سکیں مصروفیں زندگی یے، اِدءَ لبزانکءِ زرورت چے اِنت ءُ انسان ءُ چاگردءِ سرءَ ایشیءِ سان چی انت؟ اگاں تو ادب نبشتہ مہ کن ئے ءُ اگاں من ادب مہ واناں، زاناں چے بیت؟

منیر مومن: چوناھا ایش اِنت کہ ھرچ چیزے کہ موجود اِنت، (ما بازیں چیزاں نہ جیڑیں) ھرچ چیزے کہ موجود اِنت آ وتی، در اصل وتی ھستیءِ جواز اِنت۔ چد ءُ مستریں جواز چی بوت کنت کہ ما اینچو کرناں ایشیءِ جوابءَ پٹگءَ ایں ءُ جواب در نہ یتکگ، بلےآ چیز انگت exist کنگءَ اِنت، انگت ھست اِنت، منی ھیالءَ آئیءِ جوازءِ واستہ چد ءُ مستریں گپ وَ نہ بیت۔ ءُ آئیءِ جوازءِ کہ منی ذھنءَ چی تصور کئیت، من چی سرپد باں کہ ادب پرچا بوھگ لوٹیت، منی ھیالءَ داں ھما روچءَ کہ تو انسانءَ چہ آ دگہ جناوراں ممتازیں جاگھے ایر کن ئے، آئیءَرا ادبءِ زرورت اِنت، otherwise انسانءَ را ممتاز بوھگءِ ھچ حق نیست اِنت۔ انسان وھدیکہ دو پورشنانی تہءَ بھر اِنت، یکے آئیءِ اے body اِنت، physical shape اِنت ءُ دومی آئی ءِ mentally یا تو گشت کن ئے کہ مارشتی شکل اِنت یا مارشتی بھر اِنت، من وَ ایش اِنت کہ ترا پیش داشت صرف ھما چیزءَ کناں کہ فزیکل وجودے داریت بلے منی نفسیاتءِ تہءَ، دماغءِ تہءَ، منی پگرءِ تہءَ منی مارشتءِ تہءَ ھرچی کہ چست ءُ ایر بوھگءَ اِنت، ءُ اے مصروفیں زندگی کہ منی ءُ تئی چاریں نیماں موجود اِنت، اے فزیکل ھرچی کہ ھست اَنت، ھرچی کہ چست ءُ ایر بوھگءَ اَنت، اے circumstances منی سرا ھمینچو affect کنگءَ اَنت کہ دانکہ من وتی تہءَ اندیم مہ باں وتی اوریجنءَ یا من وتی originalityءَ برقرار داشت نہ کناں۔ ءُ ادب منی ھیالءَ ھما اوریجنلٹیءَ را برقرار دارگءِ انسانءِ آخری حربہ اِنت، اے واستہ داں روچ ء مرچی ادب تئی زرورت اِنت ءُ ھست اِنت۔

ھَسام: انچوش کہ تو گپءَ اتئے کہ انسانءَ وتی اوریجنلٹیءِ برجاہ دارگءِ واستہ ادبءِ ھاجت ھست اِنت، بلے ما ھردیں کہ بلوچی لبزانکءِ نیمگءَ کائیں گڈا مارا لبزانکءِ نامءَ گیشتر شائر گندگءَ کاینت۔ بلوچی بُنکی ھسابءَ سکیں ازگاریں زبانے، مئے گْورءَ یک سکیں آبادیں کلاسیکل اھدے موجود اِنت، ایشیءَ ابید گیدی کسہ موجود اَنت بتل ءُ چاچ ھست اَنت۔ مرے زمانگءَ تو گندئے کہ گیشتر زور شائریءِ سرا اِنت، تو افسانہءَ بہ زور، گدارءَ بہ زور ، نگدءَ بہ زور

یا بائیوگرافیاں، اے چیزانی نبشتہ کنگءِ کلچر کم تر اِنت ءُ پدا وانگءِ هسابءَ هم تو انچوش سما کنگءَ ئے کہ گْوشئے زاناں شائریءِ وانوک گیشتر اَنت، تو وت اے چیز سما کتگ؟

منیر مومن: هَو اے چیز هست اِنت ءُ چوناها ایش اِنت کہ اے چیز بنداتی صورتءَ گوں هرچ زبانءَ بیت ءُ هرچ زبانءَ گوں بوتگ هم، لهتیں انچیں زبان کہ اودءَ بگندئے مرچی باندا شائری پہ نشان بوهگءَ نہ اِنت تهنا نثر نبشتہ بوهگءَ اِنت، آیانی هم تو بنداتی تاریخءَ بچارئے آ چہ نظمءَ یا چہ شعرءَ بندات بوتگ اَنت، ءُ پدا دگہ هبرے، انسانی جبلتءِ اظهار سادہ تریں صورتءَ صرف شائریءِ تہءَ ممکن اِنت۔ ءُ انسان دانکہ همینچو چہ علم ءُ زانگءَ دور اِنت آ وتی جبلتءَ گوں همینچو نزیک اِنت۔ تو مرچیگیں دؤرءِ مسالءَ دئے بلے مرچیگءَ چہ پنجاہ شست یا سد سال پیسرءَ برو ترا هچ نثر نہ رسیت، مرچی وَ انگہ نثرءِ نامءَ چیزے هست، بلے آ دؤرءَ ابید چہ گیدی کسهاں کہ آ تئی کلاسیکءَ چہ هم هما دیم پیداک اَنت، تئی کلاسیکءَ بہ گر داں مُلائی دورءَ بیا ترا نثرءِ هچ زبان نہ رسیت، نیست اِنت، پرچا کہ نثرءِ لهتیں زرورت بنت، علمءَ گوں همگرنچ بوهگءِ۔ ءُ تئی مستریں مصیبت بلوچءِ ایش اِنت کہ بلوچ هرچ دؤرءَ کہ گوں علمءَ بندوک بوتگ آئیءِ کرا هما علمءِ source بلوچی نہ بوتگ، علمءِ سورس دگہ زبان بوتگ اَنت، عربی بوتگ، پارسی بوتگ مرچی اردو اِنت، چد ءُ پیسر باریں کُجام زبان بوتگ۔ دانکہ علمءِ سورس تئی زبان نہ بیت تئی نثر اینچو ترقی نہ کنت۔ ءُ دومی گپ مرچی کہ ما مار اِتگ مارا نثری صورتءَ کارے کنگی اِنت نوں نثری صورتءِ کار منتشر اَنت، شنگ ءُ شانگ اَنت، بوهگءَ وَ هست اَنت بلئے دانکہ ترا انچیں source یے نہ بیت کہ تو آیاں یک جاگہ کت نہ کنئے ، تو pre-planned صورتءَ نثرءَ دیمءَ نہ برئے، همے صورت پشت کپیت، پرچا کہ جبلی رنگءَ انسان گوں شئیرءَ گیشتر نزیک اِنت۔

هَسام: گڑا اینچو سالءِ گْوزگءَ پد ما پرچا اے کارءَ pre-planned کت کنگءَ نہ ایں؟ یا ما پرچا ایشیءِ واستہ هما سورسءِ کہ تو گپءَ ئِے کنئگءَ ئے، ما آ پرچا جوڑ کت نہ کُتگ اینچو سال اِنت؟

منیر مومن: آئیءِ مستریں وجہ وَ ایش اِنت کہ ترا یک سرکلے نیست اِنت، بلکیں ترا یک مرکزے نیست اِنت۔ لهتیں چیز انچین اَنت کہ آ گوں Apply کنئگءَ وجودءَ کاینت۔ انفرادی کوشش وَ هست اَنت مهلوکءِ بلے انفرادی کوشش شِکل گرگءَ نہ اَنت، شکل گرگءِ واستہ زروری اِنت۔۔۔ نوں مثلاً من ترا گشاں کہ تئی کرا چشیں یونیورسٹی یے نیست کہ آئیءَ را بلوچیءِ تہءَ میڈیکل وانینگءِ واستہ میڈیکل ٹرمنالوجیانی زرورت بہ بیت ءُ آ اے بابتءَ کار بکنت۔ تئی کِرءَ هچ یونیورسٹیءَ فلسفہ بلوچیءِ تہءَ وانینگ بوهگءَ نہ اِنت، کسءَ را زرورت نہ اِنت کہ بہ نندیت ءُ بلوچیءَ terminology جوڈ بہ کنت۔ میڈیکل وانینگ بوهگءَ نہ اِنت یا Economics بلوچیءِ تہءَ وانینگ بوهگءَ نہ اِنت۔ مین سورس دانکہ تئی بلوچی نہ اِنت تئی اے چیز انچش پشت کپ اَنت۔ تو باندا انچیں تعلیمی نظامے رائج بہ کن کہ تو میڈیکلءَ هم بلوچی ءَ وانینت بہ کن ئے، تو Economicsءَ هم بلوچیءِ تہءَ وانینت بکن ئے، ءُ تو فلسفہ ءُ آ دگہ شعبهاں هم بلوچیءِ تہءَ وانینت بکن ئے، تہ اے دُرسانی کار وت بنت۔ بلے دانکہ ترا سِکت نیست یا هاٹیگ نیست، تئی اے کار پشت کپ اَنت۔

هَسام: انچوش کہ سهتےءَ پیسر من تو شائریءِ هوالہءَ گپءَ اتیں کہ مئے گْورءَ گیشتر شائری بوهگءَ اِنت، بلوچیءَ وَ سکیں شریں شائری یے بوهگءَ اِنت، بلے اِدءَ هم تو جاگہ جاگهے سما کن ئے کہ مئے کِرّءَ شائری فارمءِ ءُ ٹریٹمنٹءِ هوالہءَ اوشتاتگ، سک کم شائر تو گِندئے کہ آیاں اے کار، منی متلب نوکیں تجربہ کُتگ، گیشتر جاگہءَ آئیءِ فارم یا ٹریٹمنٹ اوشتاتگ ءُ اے چیزءِ سرا هبر هم سک کم بیت۔ تو وت اے چیزاں مارئے کہ مئے کرءَ نبشتہ کارءِ همراهیءَ وانوک هم اوشتاتگ؟

منیر مومن: من وَ چوناھا اے گپ چہ مرچیءَ کساس بیست سال پیسر جتگ ءُ دنیگہ ھمے گپءِ گناھگاراں کہ بلوچیءَ شرگدار نیست۔ اے گپءِ انگت مھلوک منءَ شگانءَ جنت۔ دانکہ تئی کِرءَ تنقیدی بصیرتے نہ بیت، اے پیچیدگیاں کس نہ چاریت۔ مھلوک اِدءَ کئیت شئیرے وانیت، یکےءَ را melody آئیءِ دوست بیت آئیءِ ستاءَ کنت، یکےءَ را آئیءِ میٹر دوست بیت آئیءِ ستاءَ کنت (کس نہ زانت) مھلوک وَ گُشیت کہ منیرءَ شئیرے ونتگ، تو آئیءَ جست کن کہ چونیں شئیرے؟ گشیت سکیں وشیں شئیرے۔ چوں وشیں شئیرے؟ نوں آ ھچ گشت نہ کنت۔ ھمے واستہ کہ آئیءِ کرءَ یک طبیعتے وَ ھست، مئیلانے وَ ھست بلے تنقیدی شعورے نیست۔ ما انوں دراہ ھمے وڑءَ ستا کنئگ بوھگءَ ایں، ما انوں دراہ ھمے وڑ ڈوبارگ بوھگءَ ایں۔ نوں مردم ناں اے ستایاں گوں بہ رؤت ناں اے ڈوبارگاں وتی گاماں بہ داریت، پرچا کہ تئی کِرءَ انگت تنقید نگار یا نگد کار ودی نہ بوتگ۔

ھَسام: " مئے کِرّءَ نگدکار نیست " بلے استاد نگدکارءَ علاوہ اگاں ما لبزانکءَ ابید زبانءِ جندءَ بچاریں، ما کہ ھردیں کہ زبانءِ رکینگءِ ھبرءَ کنیں گڑا مئے چم متنءَ سک بنت، ھرچ چیز کہ نبشتہ بوھگءَ اِنت، ھمائیءَ سک بنت۔ مرچیگیں زمانگءَ دگہ بازیں medium ھست اَنت کہ تو آیاں کارمرز کُت کن ئے ءُ زبانءَ پھاز اِت کن ئے، انچوش کہ تئی کِرءَ آڈیو کتابانی آپشن ھست اِنت، animation ءِ آپشن ھست اِنت ، فلمءِ آپشن اِنت، فلمءِ توکءَ adaptationءِ آپشن اِنت کہ تو کسھے زورئے ءُ آئیءِ سرا فلمے اڈ کنئے، to kill a mockingbird ایشیءِ مسالے، The Shawshank Redemption ایشیءِ مسالے۔ بلے اے ڈیجیٹل زمانگءَ ھم ما گِندیں کہ ما اے آپشن نہ زُرتگ اَنت، مئے کرا audiobook ءِ کلچر روچء مروچی نیست، اینیمیشنءِ کلچر ھم تقریبا نیست، فلم ھما روایتی رنگءَ اڈ بوھگءَ اَنت۔

منیر مومن: بلکل اے مئے پدمنتگی ھست اَنت، ما وَ انوں انچشکہ پیسرءَ گپءَ اتیں، چنچو ھما سورس اَنت کہ پورئیں دنیاءَ کم کتگ ءُ دور داتگ اَنت ما انگہ avail نہ کتگ اَنت۔ اے وَ ھَیر سکیں نوکیں

چیز اَنت۔ ءُ مئے بائدیں کوشش ھمے بہ بیت کہ ما اے درائیں سورساں use بکنیں، ما اے درساں چہ پائدہ چست بکنیں۔ ءُ (مئے گْورءَ) ھرچ شعبہءِ مردم بوھگ لوٹیت، مئے کِرءَ اسل ءَ شعبہ جات تقسیم نہ اَنت۔ نوں مسالء ھبر ءَ من شئیر نبشتہ کنئگءَ اوں، تو افسانہ نویسگءَ ئے ، مھلوک زانت کہ اے نبشتہ کنئگ ءَ اِنت نوں ھرچ کسءَ را زبانءِ بابت ءَ چیزے جست کنئگی اِنت، آ منءَ جست کنت یا ترا جست کنت، حالانکہ اے لسانیاتءِ شعبہ اِنت، شائرءِ یا ادیبءِ شعبہ نہ اِنت۔ یک شائرے زروری نہ اِنت ماہرِ لسانیاتے ھم بہ بیت، یک ادیبے زروری نہ اِنت ماہرِ لسانیاتے ھم بہ بیت۔ بلے تئی کِرءَ مردم نیست، ھرچ شعبہءَ مھلوک مکس کنت ءُ کئیت یا وَ شائرءِ کِرءَ اوشت ایت یا وَ ادیبءِ گْورءَ اوشتیت۔ اے منی ءُ تئی خوش قسمتی اِنت ھم ءُ بدقسمتی انت ھم۔

ھَسام: یکے وَ ھمیش اِنت کہ تو اے مسلہءِ سرا وت گپءَ اتئے کہ مارا فیلڈانی مردم نیست اَنت کہ آ وتی فیلڈاں کار بکن اَنت۔ بلے ما دگہ ھم جیڑھے ھمے چیزانی نیامءَ گندگءَ ایں کہ مرچی زبانانی میاں استمانی روچ اِنت، مئے کِرءَ اسپیچ ھست اَنت، مشائرہ یے ھست اِنت، ءُ یک شائرےءِ گوما من دیوان کنگءَ آں۔ روچ زبانانی میاں استمانی روچ اِنت، بلے زبان تھنا ساچشتی ادب وَ نہ اِنت۔ انوں مئے کِرءَ کامرس اِنت، فلسفہ اِنت، سائنس اِنت، آ رِدءَ وَ چا ءُ گنتر کار نیست۔ مئے کِرءَ ادارہ نیست اے گپ راست اِنت، بلے ھمے کہ ھست اَنت، ھمے یونیورسٹی کہ ھست اَنت یا ھما ادارہ کہ آیاں کسانیں گرانٹے رسگءَ اِنت، آ اے ھوالہ ءَ چشیں کِردے پیلو کت نہ کن اَنت تئی ھیالءَ؟ کتاب رجانک بہ کن اَنت، نبشتہ بہ کن اَنت یا اے وڑیں کلچرے بیار اَنت؟

منیر مومن: کِردے بلکل پیلو کت کن اَنت بلئے ایش اِنت کہ ادارہ وت ھچے نہ اِنت، ادارھاناں مردم کار پرما اَنت یا کار گِر اَنت ۔ منی اے مردم کہ ادارھانی تہءَ اتکگ اَنت آیانی مقصد زبانءِ یا ادبءِ واستہ کار کنئگ نہ اِنت ، آیانی مقصد دگرے کہ آ اتکگ اَنت۔ آ انچوش کہ

یک مردمے ھوٹلےءَ کار کنت ءُ تنخواہ گیپت، آیانی مقصد ھمے تنخواہءِ گِرگ اِنت، ھمے مراعاتانی زورگ اِنت۔ آیانی مقصد اے نہ اِنت کہ آ زبانءِ واستہ یا ادبءِ واستہ دگہ زھمے بہ جن اَنت۔ ایشیءِ وَ ثبوتءَ آیانی کار دینت، منی ھیالءَ گُشگءِ زرورت نہ اِنت ناں نام گرگءِ زرورت اِنت۔ ما ءُ شما دراہ زانیں کہ کے چے کنئگ ءَ اِنت ءُ کے چے نہ کنئگءَ اِنت۔

ھَسام: متلب تو اے گپءَ کنگءَ ئے کہ کمٹمنٹءِ مسلہ اِنت؟

منیر مومن: بالکل کمٹمنٹءِ مسلہ اِنت۔ گوں کومءَ ، گوں زبانءَ، گوں سرزمینءَ۔

ھَسام: اے گلوبلائزیشنءِ زمانگءَ وتی پجارءِ رگّینگ سکیں اھمیں کارے بلے یک انچیں راجے کہ آئیءِ زبان باز اَنت، یک ھسابےءَ وَ مئے واستہ اے شرّیں چیزے بلے باز مردم ھمے گِلہءَ کنت کہ ما وھدے کہ یک ءُ دو زبانءِ سرا کارءَ ایں، دگہ سَے ءُ چار انچیں زبان ھست انت کہ آ ڈالچار بوھگءَ اَنت۔ نوں اے وڑیں situation ےءَ ھما ادارہ کہ زبانانی سرا کارءَ اَنت، بلوچءِ زبانانی سرا، تھنا بلوچی ئیگ ءَ ناں، آ چونیں approach ے زُرت کن اَنت؟

منیر مومن : سکیں genuine ئیں سوالے۔ ءُ ایشیءِ باید اِنت ھما زبان کہ آیانی کمیونٹی ھست اَنت، اولی فرض وَ ھمایانی جندءِ بیت کہ آ وتی سطح ءَ چے کنئگءَ اَنت۔ متلب من بلوچی speaking ے آں، من بلوچی ءِ سطحءَ چی کنئگءَ آں۔ یکے براھوئی اسپیکنگے آ براھوئیءِ سطحءَ چے کنئگءَ اِنت، ءُ پدا ایشانی سربرا یک انچیں ادارھے لوٹیت کہ آ اے دُرسانی کاراں maintain بہ کنت، یکجاگہ بہ کنت۔ پدا مسلہ کئیت ھما ادارہ سازیءَ اوشتیت ءُ منءَ ترا ادارہ نام نہ بیت۔

ھَسام: چیردستیں راجانی گِلہ باز بنت ءُ چوناھا مئے ھم گِلہ باز اَنت۔ ھمے گِلّھانی تہءَ یک گِلّھے یا من نہ زاناں کنفیوژن گُوش ئے۔ مئے سیاسی ادارہ راجدوستیءِ لیکہءِ منّوک اَنت۔۔۔ ھمے سوال کہ من ساریءَ کتگ اَت اے ھما سوالءِ دومی بھر اِنت۔۔۔ گڑا اے ادارہ یا کہ سیاسی گل ھست اَنت راجدوستیءِ لیکہءِ منّوک اَنت بلے ایشانی

نبشتہ کتگیں چیزانی مزنیں بھرے وتی زباناں نہ اِنت، ءُ آیانی ھسابءَ اے آیانی مجبوری اِنت پرچا کہ آیانی زبان باز اَنت۔ وتی کلوہءَ سرجمیں کوم ءَ رسینگءِ واستہ آ گْوش اَنت ما مجبوریں کہ ما انچیں زبانے انچیں میڈیَمے بہ زوریں کہ آئیءَ سرجمیں کوم سرپد بہ بیت، آ دگہ گپے کہ کوم آئیءَ سرپد بوھگءَ اِنت یا نہ، یا کوم آئیءَ چنچو ونت کت کنئگءَ اِنت، بلے اے چیزءَ ما گِندگءَ ایں۔ من زاناں کہ اے یک انچیں سوالے کہ ایشیءِ جوابءَ سیاسی مردم ءُ سیاسی اداره گھتر دات کت کن اَنت بلے تو چوش کہ نبشتہ کارے ئے، ءُ تو لازُم چیزاں چارگءَ ئے۔ تو لازم اے بابتءَ۔۔۔۔۔۔ تئی ھیالءَ ھمے گپ کہ من راجدوستیءِ لیکہءِ منوکاں بلے من دگہ (درامدیں) زبانےءَ وتی کلوہءَ ایر کنئگءَ آں، اے چیز وت ھمے لیکہءِ متضاد نہ اِنت؟

منیر مومن: نوں مستریں وَ غلط فھمی ایش اِنت، ایشیءَ را مئے سادگی گْوش ئے یا عقل مندی کہ یک مردمے گْوشیت من سیاسی مردماں ءُ راجدوستے آں، من ءُ تو آئیءَ کبول کنیں۔ پرچا کہ منی اولی وَ اعتراض ایش اِنت کہ اے سیاست کہ اِدءَ بوھگءَ اِنت من وَ ایشیءَ سیاستءِ ھما مفہومءَ نہ زوراں۔ ءُ دومی ھبر ایش اِنت ھمے مردم کہ راجدوستیءِ دعویءَ کنئگءَ اَنت آیا تو چی گشئے آ caliber ءِ سرا پورا کاینت کہ آ راجدوست اَنت؟

هَسام: باز مردم هَو۔

منیر مومن: باز مردم ۔۔۔ من نزاناں تو ھم چیر دئیگءَ ئے۔ هَیر! بلے منءَ چشیں مردمے نظرءَ نئیت۔ پرچا کہ یک مردمے کہ وتی لٹریچرءِ تہءَ وتی جندءِ زبانءِ بدلءَ دگہ زبانے کارمرز کنت چریشیءَ مستریں دژمنی گوں زبانءَ بوت نہ کنت۔ آ دگہ زبانانی گوما دوستیءِ ثبوتءَ چوں دنت؟ متلب من وتی لٹریچرءَ اگاں زیاده اناں گڑا دو زبانءَ وَ چھاپ کت کناں کہ آ بلوچستانءِ زبان بہ بنت۔ من وَ سَے زبانءَ ھم چھاپ کت ئِے کناں، اگاں چار زبان اَنت من چاریناں ھم چھاپ کت ئِے کناں۔ بلے ایش اِنت اگاں من ھچ نہ کناں دو زبان ءَ وَ چھاپ کت ئِے کناں، دگہ یک راجدوست ادارھے آ دگہ دو زبانءَ وتی لٹریچر ءَ

چھاپ بہ کنت، ایشیءِ واستہ منی ھیالءَ اے بھانہ یا نیمونی جندے نہ اِنت۔ مسلہ صرف ایش اِنت کہ تئی زبانءَ گوں تئی محبت چینچوک اِنت، آئیءِ کساس چے اِنت۔۔۔ صرف ھمے زاھر بیت دگہ ھچ، ناں اِدءَ سیاست زاھر بیت ءُ ناں اِدءَ دگہ کوم پرستی زاھر بیت۔

ھَسام: ھشت ءُ دہ سال اِنت کہ بازیں بلوچےءَ چہ بلوچستانءَ لڈ ءُ بار کُتگ ءُ در مُلکاں شُتگ، جاورانی سَوَب بوتگ یا دگہ سَوَب بوتگ اَنت آ دگہ باوستے، بلے باز بلوچ شُتگ۔ اے بلوچ ڈائسپورہ نوں سرجمیں دنیاءَ، سرجمیں بر اعظماں شِنگ اِنت بلے ایشانی چشیں علمی ءُ ادبی چست ءُ ایرے منی جندءَ انگت نہ دیستگ۔ تو دانتےءَ بہ گر داں بیا محمودءَ، دانکہ بیا پابلوءَ، درانڈیھیءِ زمانگءَ مدام اھمیں ادبے نبیسّگ بوتگ، کہ اے رِدءَ سکیں سنگینیں ادبے مارا گندگءَ کئیت، ڈیوائن کومیڈیءَ بہ گر یا دگہ کتاباں۔۔۔ بلے بلوچانی گْورءَ یک تاثرے ایش اِنت کہ جلاوتنیءَ نبیسگ نہ بیت، بازیں مردمے وَ باقائدہ ھمے دلیلءَ ھم دنت کہ " چوش کہ ما جلاوتنیں، مئے گْورءَ مُلک ءِ زید ءُ کوچگ نیست اَنت، مئے کِرءَ سیاد ءُ وارس نیست، گڑا ما نبیس اِت نہ کنیں"، نوں سوال ادءَ اے پشت کپیت کہ اے خارجی چیزاں ابید زاناں نبشتہ کارءِ کِرّءَ داخلی ھسابءَ چہ وتن ءُ ھاکءَ سدگءَ رَند ھچ چیز پشت نہ کپیت کہ آ نبشتہ کُت بہ کنت؟

منیر مومن: اے ھَیر مزنیں tragedy یے، دراصل ھبر ایش اِنت کہ ھمے مردم کہ گْوشیت من سستگاں ایشیءِ connectivity گوں وتی زمینءَ چے بوتگ؟ تئی ھمینچو کنکٹیوٹی گوں وتی زمینءَ ھست اِنت تو ھمینچو دُور بہ روئے آ گیشتر پدّر بیت، آئیءِ ٹریجڈی خاص کر تئی ساچشتءِ تہءَ گیشتر بیت۔ ءُ درائیں ٹریجڈی ھما وھدءَ وجودءَ کاینت کہ چیزے چہ تو پچ گرگ بیت، چیزے چہ تو برگ بیت۔ منی اے علاقہ منءَ ھما وھدءَ گیشتر یات کئیت کہ من چریشیءَ دور باں۔ من مرچی کہ اِدءَ نشتگاں بگندئے من بے ھالاں کہ من کُجا نشتگاں، من چے کنگءَ آں، بلے من ایشیءَ چہ دو گام دُور کہ رواں گڈا منءَ ایشیءِ یات، ایشیءِ ترانگ ھمینچو زہیری کن اَنت، ھمینچو ملور کن

اَنت۔ من وَ اجب هَیراناں کہ مهلوک یات کنئگءِ وهدءَ بے هال بیت، بے هال کنئگءِ وهدءَ چوں یات داریت۔
هَسام: استاد! انسانءِ جند، انسانءِ تخیل، انسانءِ جمالیاتی حس یکشلءَ سان زوروکیں چیز اَنت، اے وڑ نہ اِنت کہ انسانے ما گْوشیں پیداک بوتگ دانکہ مرتگ آ یک وڑءَ منتگ۔ آ لازُم متاثر بوتگ، چہ هرچ چیزءَ متاثر بوتگ۔ مرچی ایش اِنت کہ میڈیاءِ زمانگ اِنت، لبزانک اِنت، فلم اِنت۔۔۔ انسان متاثر بوهگءَ اِنت ما هم بوهگءَ ایں۔ یک رندے یک سنگتے منی کِرّءَ افسانہ یے وانگءَ اَت گڑا کسہءِ سیٹنگ فرانس اَت ءُ کارست هم گْوش ئے زاناں مئے مُلکی مردمے نہ اَت، زاهر اِنت سیٹنگ کہ فرانس اِنت۔۔ کارست افیسءَ رؤت، پدا لوگءَ آیگءَ بیت ٹریفکءَ پسّیت۔ همے رنگیں دگہ جیڑه۔۔ گڈا من ایشی ءِ سَوَب جست کت کہ اودءِ کارست ءُ اودءِ سیٹنگ پرچا؟ (من ءَ اعتراض نیست اَت، کسہ هرچی بوت کنت) بلے آئی ءَ یک گپے کت کہ "چوناها ایش اِنت کہ بلاهیں ساچشتءِ واستہ بلاهیں سیٹنگےءِ بوهگ ءُ بلاهیں جیڑهے ءِ بوهگ، بلاهیں چاگردےءِ بوهگ اڑدری اِنت،" نوں ایش اِنت کہ هما کوم کہ طاقتور اَنت، آیانی تخیل، آیانی نظریہ جمالیات، آیانی لبزانک ءُ آیانی درشان هم طاقتور اَنت۔ تو سما کنئے کہ مرچی مئے کِرّءَ هرچ چیز کہ نبیسگ بوهگءَ اِنت آئیءِ تہءَ یک بهرے انچیں هست اِنت کہ آ بس گیگان گرگءَ اِنت۔ یک انچیں ادبےءِ، یک انچیں مسلهےءِ کہ آئیءِ نہ اِنت۔ مسال ء هبرءَ من یک کسهے نبشتہ کناں، کسہءِ کارست هُدا بکش اِنت، هُدا بکش مند میتّاپءَ نشتگ، کسہءِ وهد دوهزار چارده اِنت، من نبشتہ کتگ کہ "هُدا بکشءَ اِسپُست وتی چادرءَ کت اَنت ءُ شت پارکءَ اسپیتیں بِنچےءِ سرا نشت،" بلے میتاپءَ پارک هست نئیکہ بِنچ۔۔۔ اے گیگانءَ تو وت مارئے؟
منیر مومن : بالکل اے چیز بنت، اے هرچ ادب ءِ تہءَ هست اَنت ۔ هما کہ powerful معاشره اَنت، پاور فل ادب اَنت، آیاناں کہ communication sources هست اَنت، آ وَ اثر دور دئینت، آیانی کار همیش اِنت۔ بلے منی ڈیوٹی چے اِنت؟ تئی ڈیوٹی چے اِنت؟ من تو

کہ یک علاقھےءَ نشتگیں اودءِ راستیاں ھرچ روچ گندگءَ ایں، لھتیں راستی کہ ھرچ روچ منی دیمءَ انت، لھتیں جنجال کہ ھرچ روچ منی دیمءَ انت، لھتیں انچیں شادہ کہ ھرچ روچ منءَ بچکندگ پرمائیت، آیا من اے influenceءِ سَوَبءَ وتی درائیں چیزاں یلدات بکناں؟ من گشاں باید اِنت چوش مہ بیت۔ آیانی اثر وَ بیت بلے اے ھدّءَ دانکہ مردم باید اِنت قربانی مہ دنت۔ تو کہ ھُدا بکشءَ پارکءَ برئے گڑا بِنچءِ بدل ءَ تگردے ایر بکن۔

ھَسام: چوناھا اثر باید اِنت بہ بیت بلے گیگان دگہ چیزے۔۔۔۔ مرچیگیں دیوان قاضی ءِ نام ءَ اِنت، قاضیءِ گڈی روچاں یک گپے سک رواج گپتگ اَت، بھتامے اَت، راستی یے اَت، اے گپ ءَ شرگدار شرتر کت کن اَنت۔ آ ایش اَت کہ قاضی رِپیٹ اِنت، دانکہ مارا ھوش اِنت ھرچ مزنیں شائرءِ بابتءَ انچیں گپ ھست انت کہ پلانی رپیٹ اِنت، پلانی چوش اِنت۔ تو وتی بابتءَ ھم باز رندءَ بگندئے انچیں گپ اش کن ئے۔ وھدیکہ ما گشیں یک شئیرے رپیٹ نہ اِنت، یک شئیرے نوک اِنت، ما ھمدءَ ابکہ بئیں کہ ما شئیرءِ نازرکی، شئیرءِ زبان ءُ بیان، شئیرءِ ٹریٹمنٹ، اے چیزاں بے ھال کنیں ءُ گیشتر سرھالءِ نیمگءَ رو ایں، ھما چیزءِ سرءَ کہ شئیر نویسگ بوتگ۔ نوں تئی وتی ھیالءَ مھر، زندگی، تھنائی، مُلوری انچیں سرھال اَنت کہ کُوھن بنت؟ یا کُوھن تھنا ھما وڑ بیت، ھما وڑءَ کہ شائری مدام بوتگ؟

منیر مومن: اسلءَ ایش اِنت کہ اے repetitionءِ بھتام وَ ھرچ جاگہ لگیت، باز کسءَ لگیت۔ بلے منی ھیالءَ رپیٹیشنءِ ھما کہ بدترین طریقہ اِنت، آ ایش اِنت کہ یک شائرے یا یک ادیبے، وتی object ءَ دست چوں جنت؟ منءَ یک گپے گُوشگی اِنت من آئیءَ چوں چست کناں، چوں ایر کناں؟ چوناھا وَ ایش اِنت کہ ھچ subject نوک نہ اِنت، دنیا کہ اے ھدّءَ رستگ درائیں سبجیکٹ use بوتگ اَنت، بقولِ تئیءَ انسانءِ گم یا وشی، درد، تکلیف، اے دراہ یکیں چیز اَنت، ھست اَنت ءُ ھمے گُشگ بنت۔ نوک ءُ کُوھن صرف تئی ھما چیزءَ را دست جنَگءِ انداز کنت۔ وھدیکہ یک مردمے پنجاہ سال یکیں چیزءَ یکیں جاگہءَ

دست جنت پدا یکیں جاگہءَ ایر کنت تو آئیءَ را گْوشئے آ رپیٹ اِنت۔ انچشکہ تو نقادے نئے انچش من ھم نقادے نہ آں بلے ایش اِنت کہ جیڑگ کپیت مردمءَ، بازیں چیز جیڑگ پرما اَنت۔ باید اِنت مردم بہ جیڑیت، گپ کنگ ءَ چہ جیڑگ منی ھیالءَ گیشتر پائدگ دنت مارا اے مسلھانی سرا۔ ھما اوریجنل بیان باید اِنت جیڑگ بہ بیت ۔رپیٹیشن وَ مئے کِرءَ سک باز اِنت، اے گپءَ تو باز مردمءِ ھوالہءَ کت کن ئے۔ منی ھیالءَ آ ھمے اندازءَ رپیٹ اَنت کہ آ یکیں چیزءَ یکیں جاگہءَ دست جنگءَ اَنت، چست ئِے کن اَنت پدا ھمودءَ ایر ئِے کن اَنت، اے رپیٹیشنے۔ موضوع اینچکیں مزنیں رپیٹیشنے نہ اِنت، اسٹائل یا درشانداب یا اسلوب رپیٹیشنے نہ اِنت۔ رپیٹشن ھمیش اِنت کہ تو matter ءَ deal چوں کنئے؟ یکیں وڑءَ ڈیل کنئے کائے؟ تئی ٹریٹمنٹ آئیءِ گوما چون اِنت۔ اگاں تو یکیں چیزءَ یکیں وڑءَ ٹریٹ کن ئے گڑا اے رپیٹشنے۔ بالکل رپیٹیشنے۔ درد ترا ھرچ وھدءَ یکیں تکلیفءَ چیا دیگءَ اِنت۔ کمے آئی ءَ focus کن، آئیءِ کدّءَ مستر کن ءُ بہ چار۔ اگاں دردءَ را ما اودءَ سما کتگ گڈّا مرچی باید اِنت منءَ اِدءَ نظر ءَ بئیت۔ اے فنکارءِ تہءَ بوھگ لوٹیت، اگاں نہ آ رپیٹ اِنت۔

ھَسام:ھمے شائریءِ جیڑگءِ گپ، ھمے رپیٹیشنءِگپ ءُ ٹریٹمنٹءِ گپ اَنت۔ مرچی ھم منی ھیال ءَ مشائرھے ھست اِنت، مشائرہءِ ھوالہءَ من ءُ تو باز رندءَ پیسرءَ گپ کتگ۔ انچوش گْوش انت شائری ءَ دو چیز ھراب کنت، یکے جاھلیں مردمءِ واہ واہ ءُ دومی عالمیں مردمءِ ھاموشی، ءُ مشائرہ ھما جاگہ اِنت کہ اودءَاے دوئیں چیز ھست اَنت۔

منیر مومن: چوناھا ایش اِنت کہ منءَ اِدءَ مشتاق احمد یوسفیءِ یک گپے یات کئیت، مشائرہءِ سرا منی ھیالءَ پرفیکٹ تریں گپ ھمیش اِنت، آ مردءَ گشتگ کہ "چشیں ھرچ شئیرے کہ دو سیکنڈءِ تہءَ پنچ سَد مردمءِ سمجھءَ بئیت آئیءِ صحت خطرہءِ تہءَ اِنت۔ ءُ مشائرہءَ ھما شئیر چل ایت کہ دو سیکنڈءِ تہءَ پنچ سَد مردمءِ سمجھءَ بئیت " اے واستہ مشائرہءَ تھنا مئے ناں منی ھیالءَ اے سرجمیں ریجنءِ شائریءِ

هراب کنگءِ تہءَ مزنیں دستے هست۔ مشائرهاں باز نقصان داتگ شائریءَ را، اوریجنل شائریءَ را۔

هَسام: اوریجنل شائری کُجام اِنت؟

منیر مومن: اوریجنل شائری هما اِنت کہ زگر بہ بیت، تو وتی گپءَ وتی وڑءَ، وتی اندازءَ بہ گش ئے۔ من کہ وتی گپءَ وتی وڑءَ گشاں گڑا آ یکیں وهدءَ پنچ سَد مردم ءِ سمجھ ءَ نئیت، مردم واه واه نہ کن اَنت۔ بلے من rotten pattern ءَ شئیر گشاں گڑا منءَ واه واه مهلوکءِ کیش کنئگی اَنت، مهلوکءِ ستائش منءَ زورگی اَنت، اے پائده منءَ مشائرهءِ تہءَ بیت بلے منی شائریءَ را اے نقصان دنت۔

هَسام: پاپولر ادبءِ چوناها متلب همیش اِنت کہ یک مزنیں audience یےءِ سمجھءَ بئیت ءُ آ مزنیں اوڈِیَنسےءِ واستہ نبشتہ کنئگ بہ بیت، کہ ارزانیں زبانءَ ما آئیءَ مارکیٹی ادب گشیں۔ بلے زاناں زروری اِنت کہ پاپولر ادبءِ معیار جهل بہ بیت؟ چوش بوت نہ کنت کہ مهلوکءَ الکاپیں ادب دوست بہ بیت؟

منیر مومن: چش بوت کنت بلے ایش اِنت کہ هما percentage سک کم اِنت، ابرمی کم اِنت۔ من ءُ تو زیاده ئِے کُجا چہ کنیں۔ مهلوکءِ nature ایش اِنت کہ آئیءَ را سُبکّیں چیز دوست بیت، سستائیں ءُ زوت هضمیں چیز آئیءَ را دوست بیت، دماغی صحتءِ واستہ آئیءِ زوت هضمیں چیز شرتر اِنت، آ همائیءَ کارمرز کنت، اے نیچر اِنت مهلوکءِ، منی تئی مسئلہ نہ اِنت۔

هَسام: متلب تو اے گپءِ منوک ئے کہ هما ادب کہ طاقتور اِنت آئیءِ وانوک کم اَنت؟

منیر مومن: بالکل آئی ءِ وانوک کم اَنت۔

هَسام: مئے گپ ءُ رپ باز اَنت بلے منی هیالءَ ما چہ همدءَ وتی دیوانءَ آسر بہ کنیں بلے آسر کنئگءَ پیسر من لوٹاں کہ ما تئی شئیرے/لچھے چیزّے گوش بہ داریں۔

گڈسرءَ منیر مومنءَ وتی لچّہ "شیکّو" دیوانءِ دیمءَ ونت ءُ دیوان هلاس بوت۔

(مُلّا نور مهمدءِ منتوار کہ چہ ویڈیوءَ زُرتگ ءُ نبشهتی دْروشم ئِے بکشاتگ)